

**T.C.**  
**ZİRVE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**KAMU HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANAYASAL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER BAĞLAMINDA TERÖRLE**  
**MÜCADELE VE TERÖR ÖRGÜTLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Yusuf OLCA**

**DANIŞMAN**

**Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK**

**GAZİANTEP 2014**

**T.C.**  
**ZİRVE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**KAMU HUKUKU ABD YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ANAYASAL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER BAĞLAMINDA TERÖRLE**  
**MÜCADELE VE TERÖR ÖRGÜTLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Yusuf OLCA**

**DANIŞMAN**

**Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK**

**GAZİANTEP 2014**

**T.C.**  
**ZİRVE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**  
**GAZİANTEP**

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Programı Yüksek Lisans öğrencisi Yusuf OLCA tarafından hazırlanan “Anayasal Hak Ve Özgürlükler Bağlamında Terörle Mücadele Ve Terör Örgütleri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, 01.12.2014 tarihinde aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

İMZA

Prof. Dr. Recep GÜLŞEN  
Ana Bilim Dalı Başkanı

\_\_\_\_\_

**Jüri Üyeleri:**

Doç. Dr. Abdullah DEMİR

\_\_\_\_\_

Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK (Tez Danışmanı)

\_\_\_\_\_

Yrd. Doç. Dr. Derya KESKİNCİ

\_\_\_\_\_

Doç. Dr. Abdullah DEMİR  
Enstitü Müdürü

**T.C.**  
**ZİRVE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**  
**GAZİANTEP**

Bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, materyal ve sonuçların tam olarak kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (Tarih: .../.../...)

Adı Soyadı: \_\_\_\_\_

İmzası: \_\_\_\_\_

**ÖZET**  
**ANAYASAL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER BAĞLAMINDA TERÖRLE**  
**MÜCADELE VE TERÖR ÖRGÜTLERİ**  
**OLCA, Yusuf**

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK

İnsan hakları, çağımızın en önde gelen kavramlarından birisidir. İnsan hakları hemen her insanın kabul edip sonuna kadar da desteklemek durumunda olduğu en üst düzeydeki hukuksal değerlerdir.

Tarihin her döneminde insanı esas alan görüşler gelişerek yaygınlık kazanmış ve tüm insanlığa yol göstererek bugünkü uygarlık düzeyine erişilmesinde büyük katkılar getirmiştir.

Hak ve özgürlüklerin terörizm konusunda incelemesine baktığımızda terörizmin, demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkeleri ile bağdaşmadığı bilinmektedir. Hukukun üstünlüğünün hakim olduğu demokratik devletlerin doğaları gereği terörizm ve sebebiyet vereceği hak ve özgürlük ihlallerine karşı korunaklı oldukları söylenilebilir. Terörizmi destekleyen devletlerde ise terörizm kaynaklı hak ve özgürlük ihlallerinin yanında diğer özgürlüklerin de sıkıntılı olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmada hak ve özgürlüklerin temelini oluşturan Anayasa, Anayasal kavramlar ve bu kavramların dayandığı etik kurallar ile terörizm ilişkisi üzerinde durulmuştur. Terörizm anayasal hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasıdır. Anayasal hak ve hürriyetleri tehdit eden yapısı nedeniyle yasaklanan faaliyetler olarak değerlendirilirler. Emniyet teşkilatının hak ve özgürlüklerin korunması adına terörle yoğun bir mücadelesi söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, Hak, Özgürlük, Devlet, Demokrasi, Terörizm

**ABSTRACT**  
**CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS IN THE CONTEXT**  
**OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM AND TERRORIST**  
**ORGANIZATIONS**  
**OLCA, Yusuf**

Master Thesis, Public Law Department  
Thesis Advisor: Assist. Assoc. Dr. Aydın İPEK

Human rights is one of the leading concepts of our time. Human rights are the legal value of the highest level in the case of support until the end to accept almost every human being.

Every period of history has become widespread and developed based on the opinions of people have made a great contribution to achieving the level of civilization, showing the way to all mankind.

Rights and freedoms of terrorism, we look at the analysis on terrorism, democratic government is known to be incompatible with the rule of law and human rights principles. The very nature of a democratic state is dominated by the rule of law will give rise to terrorism, and can be said to be protected against violations of rights and freedoms. In addition to the states supporting terrorism terrorism violations of fundamental rights and freedoms of other freedoms are known to be problematic.

This study forms the basis of rights and freedoms in the Constitution, constitutional concepts and focuses on the relationship between terrorism code of ethics is based on these concepts. Terrorism is an abuse of constitutional rights and freedoms. Constitutional rights and freedoms are prohibited because they are considered as activities that threaten the structure. For the protection of rights and freedoms by the police force is an intense struggle against terrorism is concerned.

Key Words: Constitution, Right, Freedom, State, Democracy, Terrorism

## İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI .....	II
İÇİNDEKİLER .....	vi
KISALTMA DİZİNİ.....	xiii
ÖNSÖZ.....	xv
GİRİŞ .....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ANAYASAL HAKLAR VE TERÖRİZM

<b>1. ANAYASA .....</b>	<b>4</b>
1.1. Anayasa İle İlgili Kavram ve İlkeler .....	5
1.1.1. Devlet .....	5
1.1.2. Anayasal Devlet .....	6
1.1.3. Hukuk Devleti .....	6
1.1.4. Anayasal Hükümet Kavramı .....	7
1.1.5. Anayasal Demokrasi Kavramı .....	8
1.1.6. Hukukun Üstünlüğü İlkesi .....	8
1.1.7. Bağımsız Yargı İlkesi.....	9
<b>2. HAK VE HÜRRİYET KAVRAMI .....</b>	<b>10</b>
2.1. Hak .....	11
2.2. Hürriyet .....	12
2.3. Anayasal Haklar Ve Hürriyetler.....	12
2.4. Hak ve Hürriyetlerin Özellikleri .....	12
2.4.1. İnsan Haklarının Doğal Hukuktan Kaynaklanan Özellikleri .....	13
2.4.2. İnsan Haklarının Önceliği .....	14

2.4.3. İnsan Haklarının Bağımsızlığı.....	15
2.4.4. İnsan Hakları Talebi ve Direnme Hakkı .....	15
2.4.5. İnsan Haklarının “Dikey Etkisi” ve “Yatay Etkisi” .....	16
2.4.6. İnsan Haklarını Diğer Haklardan Ayıran Özellikler .....	16
<b>3.TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMI.....</b>	<b>17</b>
3.1. Terörün Tanımı.....	17
3.2. Terörizmin Tanımı.....	18
3.3. Terörün Özellikleri.....	19
3.4. Terörizmin İnsan Haklarına Etkisi.....	20
<b>4. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER İLE TERÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ</b> .....	<b>23</b>
4.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Tarihsel Gelişimi .....	23
4.1.1. Batı Dünyasındaki Gelişmeler .....	23
4.1.1.1. Magna Charta Libertatum "Büyük Özgürlük Beratı" .....	23
4.1.1.2. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi .....	25
4.1.1.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi .....	26
4.1.1.4. Avrupa Birliğinde İnsan Hakları.....	27
4.1.1.5. Batıdaki Diğer Gelişmeler .....	28
4.1.2. Doğudaki Gelişmeler .....	29
4.1.2.1. Türkiye’de İnsan Haklarının Anayasal Gelişim Süreci .....	29
4.1.2.2. Türkiye’de İnsan Haklarının Anayasalara Göre Gelişimi.....	31
4.1.2.2.1. 1921 Anayasası ve İnsan Hakları.....	31
4.1.2.2.2. 1924 Anayasası .....	33
4.1.2.2.2.1. 1924 Anayasası’nın Niteliği ve İnsan Hakları Anlayışı.....	33
4.1.2.2.2.2. 1924 Anayasasında Özgürlük Anlayışı.....	34
4.1.2.2.2.3. 1924 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Yeri .....	35
4.1.2.2.3. 1961 Anayasası .....	37
4.1.2.2.3.1. 1961 Anayasası ve İnsan Hakları.....	37
4.1.2.2.3.2. 1961 Anayasası’nda Temel Hak ve Özgürlükler .....	38
4.1.2.2.3.3. 1961 Anayasasında İnsan Haklarının Sınırlanması .....	40



4.1.2.2.4. 1982 Anayasası .....	40
4.1.2.2.4.1. 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınıflandırılması .....	41
4.1.2.2.4.1.1. Kişisel Hak ve Ödevleri .....	41
4.1.2.2.4.1.2. Sosyal ve Ekonomik Ödevler.....	41
4.1.2.2.4.1.3. Siyasi Haklar ve Ödevler .....	42
4.1.2.2.4.2. 1982 Anayasası'nda Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırları.....	42
4.2. Terör ve Terör Örgütlerinin Tarihsel Gelişimi.....	43
4.2.1. Terör örgütünün unsurları .....	48
4.2.1.1. İdeolojik Unsur .....	48
4.2.1.2. Örgüt Unsuru.....	48
4.2.1.3. Şiddet Unsuru.....	49
4.2.2. Terörizmin Amacı .....	49
4.2.3. Genel Olarak Terörün Ortaya Çıkış Nedenleri .....	51
4.2.3.1. Ekonomik Nedenler .....	52
4.2.3.2. Siyasi Nedenler .....	53
4.2.3.3. Sosyal Kültürel Nedenler .....	54
4.2.3.4. Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Nedenler .....	55

## İKİNCİ BÖLÜM

### ANAYASAL HAK VE HÜRİYETLERİN TERÖRLE İLİŞKİSİ

<b>1. HAK VE HÜRRİYETLERİN NİTELİĞİ VE KULLANIMI .....</b>	<b>56</b>
<b>2. HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI.....</b>	<b>57</b>
2.1. Sınırlama Kanunla Yapılmalıdır.....	57
2.2. Sınırlama Anayasanın İlgili Maddesinde Belirtilen Sebeplere Dayanmalıdır....	58
2.3. Sınırlama Anayasa'nın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olmalıdır.....	58
2.4. Sınırlama Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Uygun Olmalıdır .....	59
2.5. Sınırlama Temel Hak ve Hürriyetlerin Özlerine Dokunmamalıdır.....	59
2.6. Sınırlama Laik Cumhuriyetin Gereklere Aykırı Olmamalıdır.....	60
2.7. Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır.....	60

<b>3. HAK VE HÜRRİYETLERİN TERÖR AMACIYLA KÖTÜYE KULLANIMININ YASAKLANMASI .....</b>	<b>62</b>
3.1. Bölünmez Bütünlük ve Laik Cumhuriyetin Kötüye Kullanımının Yasaklanması.....	62
2	
3.2. Demokratik Cumhuriyeti Yok Etmek Amacıyla Kötüye Kullanımların Engellenmesi .....	64
3.3. Darbe Faaliyetleri Nedeniyle Kötüye Kullanımların Engellenmesi.....	65
<b>4. EMNİYET TEŞKİLATININ TERÖRÜN ENGELLENMESİ BOYUTUYLA HAK VE HÜRRİYETLERE KATKISI.....</b>	<b>66</b>
4.1. Emniyet Görevleri Ve İnsan Hakları İlişkisi.....	66
4.1.1. İnsan Hakları Alanında Emniyet Teşkilatındaki Gelişmeler.....	69
4.1.1.1. Normatif Düzenlemeler .....	69
4.1.1.2. Yapısal Düzenlemeler.....	71
4.1.1.3. Eğitim Öğretim Alanında Gelişmeler.....	72
4.2. Emniyet Teşkilatının Terörün Engellenmesi Boyutuyla Hak Ve Hürriyetlere Katkısı.....	74
4.2.1. Emniyet Teşkilatı ve İnsan Hakları Eğitimi.....	74
4.2.2. EGM’de İnsan Hakları Yapılanması.....	74
4.2.2.1. EGM Bünyesinde İnsan Hakları Konusunda Çalışan Birimler.....	75
4.2.2.2. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı’nda İnsan Hakları Şube Müdürlüğü’nün Kurulması.....	76
4.3. Emniyet Teşkilatı ve Terörle Mücadele.....	77
<b>6. TÜRKİYE’DE YIKICI TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ .....</b>	<b>78</b>
6.1. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML) .....	79
6.1.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	79
6.1.2. Örgütün Amacı.....	79
6.1.3. Örgütün Stretajisi .....	80
6.1.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	80
6.2. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi DHKP/C (Devrimci Sol-Dev Sol).....	80

6.2.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	80
6.2.2. Örgütün Amacı.....	81
6.2.3. Örgütün Stretjisi .....	82
6.2.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	82
6.3. Marksist-Leninist Komünist Parti (MLKP) .....	82
6.3.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	82
6.3.2. Örgütün Amacı.....	83
6.3.3. Örgütün Stretjisi .....	83
6.3.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri.....	83
<b>7. TÜRKİYE'DE DİNİ İSTİSMAR EDEN (DİNİ MOTİFLİ) TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ.....</b>	<b>84</b>
7.1. Hizbullah Terör Örgütü.....	88
7.1.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	88
7.1.2. Örgütün Amacı.....	91
7.1.3. Örgütün Stretjisi .....	91
7.1.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	91
7.2. İslami Hareket Örgütü.....	92
7.2.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	92
7.2.2. Örgütün Amacı.....	93
7.2.3. Örgütün Stratejisi .....	93
7.2.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	93
7.3. El Kaide Terör Örgütü .....	94
7.3.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	94
7.3.2. Örgütün Amacı.....	96
7.3.3. Örgütün Stretjisi .....	96
7.3.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	96
7.3.5. El Kaide'nin Türkiye yapılanması.....	97
7.4. HD (İCB-AFİD) Hilafet Devleti (İslami Cemiyetler Birliği Anadolu Federe İslam Devleti) Terör Örgütü.....	99
7.4.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi.....	99

7.4.2. Örgütün Amacı.....	100
7.4.3. Örgütün Stratejisi .....	100
7.4.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri .....	100
<b>8. TÜRKİYE'DE BÖLÜCÜ TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ.....</b>	<b>101</b>
8.1. PKK Terör Örgütünün Kuruluşu.....	101
8.2. PKK Terör Örgütünün Amacı.....	103
8.3. PKK Terör Örgütünün Stratejisi .....	103
8.4. PKK Terör Örgütünün Ülkemize Verdiği Zararlar .....	104
8.5. PKK/KCK Terör Örgütüne Sempati Besleme ve Katılma Nedenleri.....	105
8.5.1. PKK Terör Örgütüne Katılımda Etnik Kimlik Aidatı ve Etnik Milliyetçiliğin Etkisi .....	106
8.5.2. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ayrımcılık Algılamalarının Etkisi.....	108
8.5.3. PKK Terör Örgütüne Katılımda Yaşanılan Mağduriyetlerin Etkisi .....	109
8.5.4. PKK Terör Örgütüne Katılımda Propagandanın Etkisi .....	109
8.5.5. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ailevi Sorunların Etkisi.....	110
8.5.6. PKK Terör Örgütüne Katılımda Berdel ve Zorla Evlendirmenin Etkisi.....	111
8.5.7. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ailede Değer Verilmemesi ve Otoriteden-Disiplinden Kurtulma İsteğinin Etkisi .....	112
8.5.8. PKK Terör Örgütüne Katılımda Evde Fiziki veya Psikolojik Şiddet Görmemenin Etkisi .....	113
8.5.9. PKK Terör Örgütüne Katılımda Akrabaların Etkisi .....	113
8.5.10. PKK Terör Örgütüne Katılımda Arkadaş ve Sevgili Etkisi.....	114
8.5.11. PKK Terör Örgütüne Katılımda Devam Eden Yargılama ve Aranıyor Olmanın Etkisi .....	114
8.5.12. PKK Terör Örgütüne Katılımda İşsizlik ve Ekonomik Sorunların Etkisi....	115
8.5.13. PKK Terör Örgütüne Katılımda İntikam Duygusunun Etkisi.....	116
8.5.14. PKK Terör Örgütüne Katılımda Özenti, Takdir Edilme Arzusunun Etkisi .	116
8.5.15. PKK Terör Örgütüne Katılımda Kişisel Sorunların Etkisi .....	117
8.6. Türkiye'nin PKK Terör Örgütüyle Mücadelede İzlediği Politikalar .....	118

<b>SONUÇ.....</b>	<b>123</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>130</b>
<b>KİTAP VE MAKALELER .....</b>	<b>130</b>
<b>İNTERNET.....</b>	<b>139</b>
<b>GAZETE .....</b>	<b>140</b>
<b>DERGİ/ YILIK.....</b>	<b>140</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>141</b>
<b>EK-1: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İNSAN HAKLARI BELGELERİ.....</b>	<b>141</b>
<b>EK-2: TEMEL HAKLAR VE ÇEŞİTLERİ.....</b>	<b>146</b>
<b>EK-3: SİZLER İNSAN HAKLARI KONUSUNDA GELİNMESİ GEREKEN YERLERİ ÇOKTAN AŞMIŞSINIZ.. .....</b>	<b>147</b>

## KISALTMA DİZİNİ

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHD	: Avrupa İnsan Hakları Divanı
A.İ.H.S.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜ SBF İHMD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları
Merkezi	Dergisi
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
İ.H.M.	: İnsan Hakları Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
Bknz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Hakkında Kanun
Çev.	: Çeviren
F.	: Fıkra
H.Ü.Y.	: Hacettepe Üniversitesi Yayını
İ.H.E.B.	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
m.	: Madde
No	: Numara
R.G.	: Resmi Gazete
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.C.K.	: Türk Ceza Kanunu
TBMM İHİK	: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme
	Komisyonu

- TODAİE İHY : Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları  
Yıllığı
- UAÖ : Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)
- v.b. : ve bunun gibi
- v.d. : ve diğerleri
- Yay. : Yayımlı
- y.y. : Yüz yıl

## ÖNSÖZ

İnsan hakları, çağımızın en önde gelen kavramlarından birisidir. İnsan hakları hiç kimsenin karşı çıkamayacağı ve sonuna kadar desteklemek durumunda olduğu en üst düzeydeki hukuksal değerlerdir. İlk çağlarda insanı her şeyin ölçüsü olarak ele alma düşüncesiyle başlayan süreç, iki bin yıl sonra insan hakları olarak devam etmekte ve bu dünyada binlerce yıldır sürüp gelen yaşamın daha adil ve haklılık esaslarına dayalı olmasını sağlamaktadır.

Hak ve özgürlüklerin terörizm konusunda incelemesine baktığımızda terörizmin, demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ilkeleri ile bağdaşmadığı bilinmektedir ve bu değerleri benimseyen; demokratik sistemin doğası gereği teorik olarak terörizm ve sebebiyet vereceği hak ve özgürlük ihlalleri ile ilgili bir sorunu yoktur. Bunun tam tersi olan devletlerde ise sorunların anarşinin kaosun egemen olduğu bir gerçektir.

Bu çalışmamda hak ve özgürlüklerin temelini oluşturan Anayasa, Anayasal kavramlar ve bu kavramların dayandığı etik kurallar üzerinde daha da yoğunlaşma hassasiyetinde bulundum, bundaki amacım ise hak ve özgürlüğün belli bir şekilde yazılı metinler ve bu metinlerin evrenselliğinin belirtilmesiydi.

Bu çalışmamda destek ve yardımlarını eksik etmeyen tez danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Aydın İPEK Hocama Tezli Yüksek Lisans ders döneminde eğitimime katkıda bulunan Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümünün çok değerli öğretim üyeleri, Prof. Dr. Recep GÜLŞEN'e, Doç. Dr. Abdullah DEMİR'e, Yrd. Doç. Dr. Alptekin AKTALAY'a ve Yrd. Doç. Dr. Ali KUYAKSİLE'e en içten saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tez çalışmam esnasında desteklerini bir an olsun esirgemeyen çok sevgili eşim ve çocuklarıma da sonsuz sevgi ve şükranlarımı belirtmek isterim.

Yusuf OLCA  
Komiser Yardımcısı



## GİRİŞ

İnsan Hakları kavramı, geride bıraktığımız yüzyıla damgasını vuran en önemli kavramlardan biridir. Kaynağını hangi çağda hangi hukuk literatüründe ararsak arayalım, bu kavram dinamik ve hayli uzun bir süreç sonucunda siyasi düşüncenin en önemli yapıtaşlarından biri haline gelmiştir.

Geride bıraktığımız ve insan hakları çağı tarihe geçen 20. yüzyıl, önceki dönemlerden devraldığı mirası, hayli süratli ve yoğun bir şekilde yaşanan gelişmelere sahne olmuştur. Bunun sonucunda, ulusal, bölgesel ve evrensel boyutlarda bireyler, topluluklar, resmi ve sivil örgütler ve devletlerarasındaki ilişkilerin merkezine konumlanmasına tanıklık etmiştir. İdeolojilerin ve siyasi rejimlerin meşruiyet kriteri haline gelen insan hakları, uluslararası ilişkilerin yapısal bir dönüşüme uğramasında itici bir rol oynamış ve bu yönüyle gerek realist ve gerek idealist teorisyen ve siyaset bilimcilerin analizlerinde yoğunlaştıkları konular arasında ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştir.

Viyana Kongresi'nde (1815) köleliğin ve köle ticaretinin yasaklanmasına yönelik çalışmalarla başlayan uluslararasılaşma süreci hukuki bağlayıcılık ve yaptırım gücünden yoksundu. Ancak buna rağmen 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile evrensel bir boyut kazanmış, daha sonraki dönemlerde koruma alanı ile koruma düzeyi arasındaki ters orantıya rağmen yeni sözleşmeler ve yeni koruma mekanizmaları ile insanlara daha yaşanılır bir dünya sağlama yolunda önemli katkılar sağlamıştır.

Yaşanan tüm bu gelişmeler, doğal olarak her aşaması ile coğrafyamızı etkilemiş, idari ve siyasi hayatımızın şekillenmesine katkıda bulunmuştur. İnsan hakları konusu, ülkemizde de özellikle son yirmi yılda gündemin en önemli maddelerinden biri haline gelmiştir. Batı ile bütünleşme ve Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki ülkemiz insan hakları konusunda, çeşitli yasal ve idari düzenlemeler ile

ileri adımlar atmıştır. Ülkemizde insan haklarının, Tanzimat Fermanıyla başlayan Türk Anayasalaşma sürecine paralel bir gelişme gösterdiği söylenebilir.

Fermanlarla başlayan bu süreçte, 1961 Anayasası ile ilk yapısal dönüşüm başlamış ve AB'ye üyelik süreciyle birlikte hızlı bir ivme kazanmıştır. Çağımız bir açıdan insan hakları çağı olarak kabul edilmektedir. Nitekim temel hak ve özgürlüklerin belirgin bir şekilde ortaya çıkması, geride bıraktığımız 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Anayasalı devletlerle doğrudan ilgilidir. Ancak insan hakları kavramının uluslararası platformda çifte standarttan uzak, ideal anlamda uygulandığını söyleyebilmek çok zordur. 20. yüzyıl büyük insan hakları ihlallerine sahne olmakla birlikte yine de, insan hak ve özgürlüklerinin gelişimi ile bu özgürlüklerin anayasalarda güvence altına alınması bağlamında altın bir çağ olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde uygar ülkelerin kabul ettiği demokrasi kavramı, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerleri içermektedir. Bu değerlerin en başında insan haklarına saygı gelir. Şüphesiz insan hakları, çağımızın vazgeçilmez değerleri arasındadır. Bu değerlerin yaşama geçirilebilmesi ve korunabilmesi için en önemli görev ise devletlere düşmektedir. Devletler anayasalarda gerekli düzenlemeleri yaparak İnsan haklarının korunmasını sağlar. Bir toplumda en güçlü oluşum ve aynı zamanda insan hakları ihlallerine sebebiyet verme olasılığı en yüksek unsur, kamu yetkilileri, memur ve görevlileriyle birlikte devletin kendisidir. Herhangi bir demokratik toplumda birey hak ve özgürlüklerini korunması için anayasa ve yasaların bulunması gerekmektedir. Bireylerin devlete karşı korunmasını sağlayacak bir anayasal sistem olmalıdır. Çünkü herhangi bir hak ihlali karşısında hak arama yolları sağlayan yasalar kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Anayasalar her ne kadar kanunların kendilerinden türetildiği bir kaynak gibi algılansa da, esas itibariyle siyasal alana ilişkindirler ve insan hakları ile devlet örgütlenmesinin dayandığı ilkeleri içerirler. Bir anayasanın başlıca amacı insanların bir araya gelerek oluşturdukları bir organizasyon olan devleti yönetenlerin muhtemel

tecavüzlerine karşı bireylerin hukukunu korumak, devlet yetkilerinin bireylerle ilgili olarak haksız kullanımına sınır getirmektir.

Bu çalışmada genel hatlarıyla, Türkiye’de batılılaşmanın anayasal düzeyde ilk etkisinin görüldüğü Tanzimat Fermanıyla başlayıp 1982 Anayasasına kadar bütün belgelerde yer alan insan hakları konularına değinilmiş, anayasa kavramı açıklandıktan sonra, insan hakları kavramının tarihsel arka planıyla birlikte Türk Anayasalarındaki yeri ve öneminin daha iyi kavranabilmesi, temel hak ve özgürlüklerin değerlendirilerek, yaşanacak olumsuzlukların insan ve ülke güvenliği açısından getireceği risklerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ANAYASAL HAKLAR VE TERÖRİZM

#### 1. ANAYASA

Devletin temel işlevini yerine getirecek organlarını belirleyen, görev dağılımı yapan devlet ile bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen, temel hak ve özgürlükleri koruyan aynı zamanda sınırlama getiren normdur anayasa.

Ayrıca anayasa, devletin hukuksal temel düzenidir. Siyasal birliğin oluşumu ve devlet görevlerinin yerine getirilmesi için ana ilkeleri, organizasyon kurallarını, bir devlet içindeki uyuşmazlıkların çözümü için ana ilkelerin belirlenmesini sağlar. Bir başka deyişle anayasa, özel koşullar altında meydana gelen, devletin egemenliğine ve değer düzenine ilişkin temel ilkeleri ve devletin vatandaşları ile olan ilişkilerini tek elden düzenleyen, zor koşullar altında değiştirilebilen en yüksek dereceli hukuk kuralları sistemidir.

Bu çerçevede anayasanın tanımı, temel hak ve hürriyetleri tanıyıp güvence altına alan devlet iktidarını sınırlayan ve bu yolla devleti kuran yazılı bir metindir.<sup>1</sup> Bir başka tanımda ise, devletin temel kuruluşunu, örgütlenişini ve işleyişini düzenleyen, devlet organlarının yetki alanını belirleyen, bireylerin devlete karşı sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan ve diğer yazılı hukuk kaynaklarına göre bir üstünlüğe ve bağlayıcılığa sahip olan kurallar bütünüdür.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Aydın İPEK, Anayasa Hukuku, Detay Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 1.

<sup>2</sup> Fazıl SAĞLAM, Anayasa Hukuku Ders Notları, Yakın Doğu Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları, Lefkoşa, 2013, s. 1.; Kemal GÖZLER, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2014(c), s.8.

## 1.1. Anayasa İle İlgili Kavram ve İlkeler

İnsan topluluklarının tamamında, o topluluğun kuruluş ve işleyişini düzenleyen ve topluluğu meydana getiren bireyler tarafından gerekliliğine inanılan bazı kurallar vardır; bu kurallara uyulmadığı takdirde mevcut düzen bozulur ve toplum dağılır. Devletin gerçekleştireceği amaçlar doğrultusunda kuruluş ve işleyişini düzenleyen bazı temel kuralları bulunmaktadır.<sup>3</sup> Ulusal uzlaşma belgesi olan anayasalar, devlet gücünü uygar bir şekilde sınırlamanın, hak ve özgürlükleri güvenceye bağlamanın hukuksal yapıtıdır.<sup>4</sup> Devlet yönetimini, devletin temel yapısını, örgütlenişi ve işleyişini düzenleyen bu temel kuralların yer aldığı metinlere anayasa adı verilmiştir. İdeal olarak anayasanın bir toplum sözleşmesi olduğunu da belirtmek gerekir.<sup>5</sup> Bir anayasanın amacı, yönetenlerin (iktidarların) muhtemel tecavüzlerine karşı bireyin, halkın hukukunu korumaktır. Bundan dolayı da anayasa hukuku özü itibarıyla siyasi bir hukuktur. Bir anayasanın devletin bütünlüğünü sağlamak ve devlet için devamlı bir temel düzen oluşturmak gibi önemli işlevleri vardır. Ayrıca anayasanın devlet erkinin (egemenliğinin) kullanılmasını meşru kılmak, devlet erkini hukuksal bakımdan sınırlamak, denetlenebilir kılmak, en önemlisi de vatandaşların özgürlük ve eşitliğini güvence altına alarak iktidarı sınırlamak ve temel hakları garantilemek gibi bir işlevi bulunmaktadır.

### 1.1.1. Devlet

Devlet, belirli bir ülkede yaşayan insan topluluğunun egemenlik ve bağımsızlık temelinde oluşturduğu siyasal örgütlenmedir.<sup>6</sup> Öteki örgütlü topluluklardan farklı olarak toplum içindeki bütün örgütleri de kapsamı ve hükümetle temsil edilen üstün merkezi bir otoritenin eliyle işleyen gerektiğinde kolluk kuvveti gücüyle maddi güce başvurarak gerçekleştirilen hukuksal bir düzene dayandırmasıdır. Hukuksal bir varlık olan devlet aynı zamanda bir tüzel kişiliktir. Onu yöneten bireylerin

<sup>3</sup> İsmet GİRİTLİ ve Jale SARMAŞIK, Anayasa Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s.1

<sup>4</sup> İPEK, 2011, s. 1.

<sup>5</sup> Ejder YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Basımevi, 4. Baskı, Ankara, 1992, s.65.

<sup>6</sup> Adnan KÜÇÜK, Anayasa Hukuku, Orion Kitabevi, Ankara, 2008, s. 35.

kişiliklerinden farklı ayrı hak ve yetkilere sahiptir. Gerçek kişiler gibi hukuksal işlemler yapabilir, sürekli, siyasal iktidarın hükümetlerin ve kişilerin değişmesinde dahi hayatını idame eder.

### 1.1.2. Anayasal Devlet

Anayasacılığın getirdiği kavramlardan en önemlilerinden olan anayasal devlet, devletin kendisini anayasa ile sınırlandırması ve buna bağlı olarakta yönetenleri değil, anayasanın üstünlüğünü kabul etmesidir.<sup>7</sup> Başka bir tanıma göre ise, devletin görev alanını sınırlayan, bireysel hakları güvence altına alan ve siyasal otoritenin kötüye kullanımına karşı başvuru yolları tesis eden bir anayasa ve hukuk düzeni çerçevesinde işleyen yönetim biçimi, devletin iktidarını sınırlamak ve bireysel özgürlüğü korumak üzere bir dizi hukuki ve kurumsal tehditler çerçevesinde işleyen yönetimdir.<sup>8</sup>

### 1.1.3. Hukuk Devleti

Genel olarak hukuk devleti denildiğinde, yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan devlet düzeni anlaşılmaktadır.<sup>9</sup> Başka bir anlatımla hukuk, adalet süzgecinden; devlet de hukuk süzgecinden geçtikten sonra geriye kalan şey hukuk devletidir.<sup>10</sup> Hukuk devleti keyfi yönetimin karşıtıdır ve meşruluğunu kendi varlığından alan değil, aksine hukuk sayesinde var olan meşruluğunu hukuktan alan devlet demektir.<sup>11</sup> Devlet hayatında hukukun egemen olması, bütün devlet faaliyetlerinin önceden belli edilmiş, genel ve eşitlikçi kurallar çerçevesinde yürütülmesi hukuk devleti ilkesinin gereğidir.

<sup>7</sup> Ramazan Cengiz DERDİMAN, Anayasa Hukukunun Temel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni, Aktüel Yayınları, Bursa, 2006, s. 8.

<sup>8</sup> Mustafa ERDOĞAN, Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 26.

<sup>9</sup> DERDİMAN, s. 97.

<sup>10</sup> Ali ALTUNBAŞ, Türklerde Hukuk Devleti Anlayışı, Ada Kitabevi, Gaziantep, 2012, s.8.

<sup>11</sup> ERDOĞAN, s.7.

Hukuk devleti ilkesi esas olarak demokratik devletin de özüdür.<sup>12</sup> Hukuk devleti, tüm faaliyet işlem ve eylemleri hukuk kurallarına ve anayasaya uyan bu kurallarla bağlı olan devlettir. Bir başka tanıma göre hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve anayasaya uyan devlettir. Hukuk devleti anlayışı, toplumda en üst otorite ve güç olan devletin keyfi davranışlarına karşı yönetilenleri koruma esasına dayanır.<sup>13</sup> O halde hukuk kurallarını toplumun kendisi olan bireyler oluşturur veya değiştirebilir ancak bir denetleme mekanizmasının olmadığı anlamına gelmez.

Demokratik rejimlerin kusursuz işlemelerinin en büyük güvencesi devletin bir "hukuk devleti" kimliğinde olmasıdır. Bu da, kaynağı ne olursa olsun keyfi karar ve eylemlerin olası zararlarına karşı kişileri ve kurumları koruyacak kural ve kurumların bir sistem halinde benimsenmesi ve yerleşmesi ile gerçekleşir.

Yasalar toplum iradesini, diğer bir ifadeyle milli iradeyi temsil eden yasama kuvvetince; baskıyı, adaletsizliği önlemek, insanların evrensel değerlerini korumak için yapılmaktadır. Dolayısıyla ve doğal olarak önce toplumun benimseyeceği nitelikleri taşımaları sonra onu uygulayacak organların bu yasaların dışına çıkamayacağı bir sistemde yaşatılmalıdır.

#### **1.1.4. Anayasal Hükümet Kavramı**

Anayasal hükümet, anayasadaki terimlere göre hükümetten daha farklı anlam ifade etmektedir. Keyfi hükümetin zıttı olarak kurala göre hükümet; iktidarda olanların istekleri ve yetenekleriyle ancak sınırlanabilen hükümet değil, anayasanın hükümlerine göre sınırlandırılmış hükümet anlamına gelmektedir. Anayasaların asıl amacı hükümeti sınırlandırmak ve yönetenlerin yasa ve kurallara uymasını

---

<sup>12</sup> ERDOĞAN, s.307.

<sup>13</sup> Metin GÜNDAY, İdare Hukuku, 6. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002, s.7.

sağlamaktır. Hükümeti sınırlandıran bir anayasaya sahip bir ülkenin aynı zamanda anayasal hükümete de sahip olduğu varsayılabilir.<sup>14</sup>

Çağımızda anayasal hükümete değer verenler bakımından karşılaşılan en önemli sorun, demokratik hükümetin nasıl anayasal hükümet haline dönüşmesinin sağlanacağıdır. Demokrasilerde insanlar çoğunlukla eşitliği özgürlükten daha çok severler, hatta eşitliği sağlamak için özgürlüğü atmak ve bırakmak gerekirse bu bile gündeme getirilir. Eğer demokratik bir hükümet anayasal bir hükümet olacaksa mutlaka özgürlüğü korumak zorundadır. Anayasal hükümetin varlığı için yapılması gereken en önemli şart budur.

#### **1.1.5. Anayasal Demokrasi Kavramı**

Derdiman anayasal demokrasi kavramını şöyle açıklamaktadır; “Anayasal demokrasi, özellikle İkinci Dünya savaşının ardından siyaset ve anayasa literatüründe kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Anayasal demokrasi kavramı klasik bir idealin demokratik devlete uyarlanmış halini ifade etmektedir. Yani anayasal demokrasinin amacı, siyasi özgürlüğü garanti etmek üzere, demokratik devleti anayasa ile ve anayasal tekniklerle sınırlamak, Anayasal demokrasi, anayasal devlet ile demokratik devlet’in sentezidir, daha açık bir ifadeyle “halkın yönetimi” yerine “özgür halkın yönetim” ini koymaktır.” Türk Anayasa düzeni ve egemenliğin kaynağı ve kullanılışı açısından, egemenliğin, halka veya millete ait olması deyimleri arasında fark görülmemelidir.<sup>15</sup>

#### **1.1.6. Hukukun Üstünlüğü İlkesi**

Hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasinin temelini oluşturmaktadır. Hukukun üstünlüğü, hakların hukuk tarafından korunmasını ifade eder. Kısaca Hukukun üstünlüğü devletin kuvvet kullanımının yasalarla belirleneceği ve

---

<sup>14</sup> ERDOĞAN, s.115.

<sup>15</sup> DİRDİMAN, s. 320.



yönetilenlerin yöneticilerin keyfi iradesine maruz kalmayacakları anlamını taşımaktadır.

Hukukun üstünlüğünü esas alan devlet, vatandaşların özgürlük ve haklarının teminatıdır. Hukuk devleti olmayan ve hukukun hâkim olmadığı bir toplumdan bahsederken, demokratik rejimden bahsetmek mümkün değildir. Demokrasinin hukuk yoluyla varlık kazandığı demokratik hukuk devletinde hukukun evrensel ilkelerine saygı, hak arama yollarının açık tutulması, kanun önünde eşitlik, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, devletin hukuka bağlılığının güvence altına alınması temel değerlerdir. Bu değerlerin hayata geçirilmesi ise anayasa, yasalar ve bağımsız bir yargı ile mümkündür.

### 1.1.7. Bağımsız Yargı İlkesi

Temel hak ve hürriyetlerin korunması için hukukun üstünlüğünü sağlayacak olan bağımsız yargının önemi tartışılmazdır. Yargı bağımsızlığı, anayasal demokrasinin ve hukuk devetinin temel gereklerinden birisidir. Ancak hukuk lüks değil herkes için önemli bir ihtiyaçtır. Hukukun üstünlüğünü sağlayacak olanlar da hukuk adına son sözü söyleyen, bağımsız, güvenceli, tarafsız yargıçlardır.<sup>16</sup>

Sami Selçuk'un dediği gibi; “Tarafsız yargının süzgecinden geçerek, kirlenmişlik kuşkusundan arınarak meşrulaşan, meşrulaştıkça güvenilen bir devlet güçlü ve o devletin “adalet mülkün temelidir” diyebilen bireyleri mutludur.”<sup>17</sup> Bu bağlamda yargının bağımsızlığını sağlamak insan haklarının korunması için her şeyden önemli hale gelmektedir. Yargının bağımsızlığının gerçekleşmesi için gerekli olan altın kurallar şunlardır;

- Yargının siyasal güç tarafından değil, kendisi tarafından yönetilmesi

<sup>16</sup> KÜÇÜK, s. 297.

<sup>17</sup> Sami SELÇUK, “Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un 6 Eylül 2001 tarihli 2001-2002 Adli Yılı açış konuşması.”

- Yargıçların atanma, görevde yükselme ve denetlenmelerinin yürütmeden ayrılması
- Siyasilerin yargıçlar üzerinde denetim yetkisi olmaması, siyasal gücün yargıcın işine son verememesi
- Yargı mensuplarının yürütmeye aynı ücreti alması
- Yargının bütçesinin ayrılması
- Yargının, yardımcı personelini kendisinin ataması ve yetiştirmesi
- Yargının devlet protokolündeki yerinin, kuvvetler ayrılığı (erkler eşitliği) ilkesine göre belirlenmesi
- Yargıçlar, hiç bir maddi külfet altında kalmaksızın gerekli kaynaklara ulaşabilmesi ve kendisini yetiştirebilmesi.

Modern demokrasilerde insan hakları, temel hak ve özgürlükler; yalnızca anayasalar ve yasalarla belirlenmekle kalmayan, bireylere haklarını yargı yoluyla koruma imkân ve güvencesini sağlayan bir işlev ve görünüm kazanmıştır.<sup>18</sup>

## **2. HAK VE HÜRRİYET KAVRAMI**

Anayasamızda “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği” başlığı altındaki 12. Maddesinde “Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin ailesine, topluma ve diğre kişilere karşıda görev ve sorumluluklarını ihtiva eder” denilmektedir.<sup>19</sup>

<sup>18</sup> İsmail DOĞAN, Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve insan Hakları, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 229.

<sup>19</sup> [http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa\\_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf)/Erişim Tarihi: 18.06.2014.

## 2.1. Hak

Hak kavramı, hem hukuki hem de ahlaki bir kavramdır. Her iki alanda da hak, bir kişi, bir kurum ya da bir şey üzerindeki gerçekleştirilmiş bir iddia veya talebi ifade eder. Hak kavramı hürriyet tanımında yer alan serbestliklerin yanı sıra, devletten ve özel kişilerden bir takım edimleri isteyebilme yetkilerini de içerir; bu sebeple daha geniş kapsamlıdır. Hak sahibi olmak, bir şey yapmaya yetkili olmak ya da bir şeyi talep edebilmek demektir. Hak, sahibine bir şey yapabilme yetkisi verirken, başkalarına da bu yetkilerin kullanılmasına mani olmama, saygı gösterme mükellefiyeti getirmektedir.<sup>20</sup>

Hukuki olarak hak; kişinin kendisine ait olan bu hakkı kullanması bir zorunluluğu değil bir izni ifade etmektedir. Hak sahibi bu hakkı kullanıp kullanmamakta özgürdür. İnsanın özgürlüğü ona ait hakların varlığı, ancak bir devlet düzeni içinde söz konusudur. İnsan haklarının çerçevesi ve kapsamını, bireyin devletle olan ilişkisi belirler.<sup>21</sup> Hak ilişkisinin karşı karşıya getirdiği hak sahibi ile ödevli arasındaki ilişki, aynı zamanda hak sahibinin istemeye yetkili olduğu hakka karşı ödevlinin bir borç ödeme yükümü olarak karşımıza çıkar. Borç, hak sahibinin ödevliye yüklediği yükümlülük olarak tanımlanabilir. Bu yükümlülüğün niteliği, hakkın niteliğine göre, kaçınma ya da sağlama şeklinde tezahür edebilir.<sup>22</sup>

Hak ve özgürlüklere anaysalarda verilen yerin önemi, anaysaların niteliğini de belirler. Anayasaların gelişmeci, çağdaş ve demokrat özelliklere sahip olup olmadığını temel hak ve özgürlüklerin anayasadaki yerine bakarak değerlendirmek mümkündür.<sup>23</sup>

<sup>20</sup> KÜÇÜK, s. 79.

<sup>21</sup> Ali KUYAKSİL, İnsan Hakları, Ada Kitap Dağıtım Yayınevi, Gaziantep, 2012, s.19.

<sup>22</sup> ERDOĞAN, ss. 24-25.

<sup>23</sup> İbrahim Ö. KABOĞLU, Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yay., İstanbul, 2014, s. 237.

## 2.2. Hürriyet

Hürriyet kavramı değişik şekillerde tanımlanmış olmakla birlikte, bir şeyi yapma veya yapmama şeklinde ifade edilebilir.<sup>24</sup> Hürriyet kavramından serbest insan fiilinin anlaşılması mümkündür. Yasa koyucu bu fiili anayasada tanıyarak, o konuda insanların serbest hareket etme güçlerinin olduğunu belirtmektedir.

## 2.3. Anayasal Haklar Ve Hürriyetler

Anayasa Hukukunda ifade edilen insan hakları siyasi iktidarla yönetilenler arasındaki ilişkilerden doğar ve devlete karşı korunur.<sup>25</sup>

Temel hak ve hürriyetler yerine anayasal haklar teriminin kullanıldığı da olur. Anayasal hakları, anayasa tarafından tanınmış ve güvence altına alınmış haklar olarak tanımlayabiliriz. Hangi hak ve hürriyetin “anayasal” bir hak ve hürriyet olduğu tartışmasız bir şekilde bellidir. Anayasada düzenlenmiş olan temel hak ve hürriyetler, anayasal hak ve hürriyetlerdir.<sup>26</sup>

## 2.4. Hak ve Hürriyetlerin Özellikleri

Hak, kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaaleridir. Hürriyet, bir şeyi yapma veya yapmama, belli bir şekilde davranıp davranmama erkidir. Daha kısa bir ifadeyle “serbest hareket etme gücü”dür.<sup>27</sup>

<sup>24</sup> T. Zafer TUNAYA, *Siyasal Kurumlar ve Anayasa*, Ekin Yay., Bursa, 1982, s. 187.

<sup>25</sup> Şükrü KARATEPE, *Anayasa Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013, s.312.

<sup>26</sup> Kemal GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Ekin Basım Yayın, 2014, Bursa, s. 403.

<sup>27</sup> GÖZLER, 2014(a) s. 401.

### 2.4.1. İnsan Haklarının Doğal Hukuktan Kaynaklanan Özellikleri

İnsan haklarının genel hukuki düzenini belirleyen özellikleri öncelikle doğal hukuktan kaynaklanmaktadır. İnsan haklarında “doğal hukuk” yaklaşımı, insan haklarıyla ilgili bildirelerde, uluslararası antlaşmalarda ve anayasalarda da genellikle “doğal hukuk anlayışı” benimsenmekte ve her insanın doğuştan sahip olduğu haklar insan hakları olarak tanımlanmaktadır.<sup>28</sup>

İnsan haklarının doğal hukuktan kaynaklanan özellikleri ise şunlardır; İnsan hakları evrenseldir. Bütün insanların ve hatta dünyaya henüz gelmemiş olan çocukların sahip olması gereken haklardır. İnsan haklarının evrensellik özelliği, insan haklarının zaman ve yer bakımından değişmez özelliklere ve değerlere sahip olmasını ifade eder. İnsan haklarının bireysellik özelliği vardır. İnsan hakları anlayışı onur ve saygınlık sahibi, akli ve vicdanı yerinde ahlaki seçim yapabilen, serbestçe davranabilen özgür insan modeli üzerine kurulmuştur. Her özgür insan bir birey olarak topluma göre tek ancak eşit haklara sahiptir. Doğal hukuk teorisi birey ile devlet ilişkilerine belli bir açıdan bakmamızı önermektedir; doğal hukuk bir perspektiftir, bir nevi zihniyettir de denebilir.<sup>29</sup> Bireyin korunması anayasal düzenlerde temel hakların kilit taşıdır. Kişinin haklarını şu dört temel alan oluşturmaktadır:

- Kişi özgürlüğü
- Düşünce özgürlüğü
- Mülkiyet hakkı
- Hakların korunması.

Bu kuralların tümü kişinin maddi ve manevi varlığı kısaca kişilik kapsamına girmektedir. Dolayısıyla temel hakların korunması kişi haklarının korunması ile iç içedir.<sup>30</sup> Bireysel hakların en temel özelliği devletin bu alana karışmamasıdır,

<sup>28</sup> [http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa\\_yargisi/anyarg19/aliefendioglu.pdf](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/aliefendioglu.pdf)/Erişim Tarihi: 29.06.2014.

<sup>29</sup> ERDOĞAN, s. 164.

<sup>30</sup> Tekin AKILLIOĞLU, Temel Haklar ve Özgürlükler, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1993, s.14.

dokunulmazlığıdır. Yani bu hakların dokunulmaz haklar olmasıdır. Hatta bu hakların kutsal oldukları bile ifade edilmektedir. Günümüzde de insan vücudu ve kişiliği üzerinde ki haklar “doğal haklar” olarak nitelendirilmektedir. Doğal hukuk anlayışına göre kişinin özünden ayrı düşünülme hakları devleti öncelendiğinden, devletçe verilmediğinden devlet bunlara dokunamaz.<sup>31</sup> Çekirdek alan ya da dokunulmaz haklar o denli önem taşımaktadır ki bunlara olağanüstü dönemlerde bile dokunulamaz.

İnsan haklarının bir diğer özelliği de devredilmez/vazgeçilmez haklar oluşlarıdır.<sup>32</sup> İnsan haklarının sözleşmeye konu olması ya da vazgeçilmesi mümkün değildir. Bu haklar zamanaşımına da uğramazlar. İnsan onurunun devredilmezliği, vazgeçilmezliği bütün düzenlemelerin temel ilkesidir. Doğal haklar insanı insan yapan öğelerdir. Bu hakları reddetmek kişinin insan olma niteliğini reddetmek manasına gelir.

#### **2.4.2. İnsan Haklarının Önceliği**

İnsan hakkı insana, sırf insan olduğu için tanınan bir takım haklardan oluşur. O yüzden, bu hakka dayanan taleplerin, diğer taleplere karşın bir önceliği vardır, insan hakları, bir başka deyişle tabii haklar, doğumla birlikte kazanılan, doğrudan doğruya kişinin şahsına bağlı haklardır. Bu haklar, bir başkasına devredilemez, üzerinde tasarruf yapılamaz ve bu haklardan feragat mümkün değildir. Yine, tabii hak kategorisine girin haklar, herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Devlet bu haklara saygı göstermek ve olağan gelişimini sağlamak üzere, fiili ve hukuki her türlü önlemi almak ve gerekli düzenlemeleri yapmakla mükelleftir. Özel hayata Devlet tarafından müdahalede bulunulabilmesi için, yüksek kalitede garantiler öngören bir yasa mevcut bulunmalıdır.<sup>33</sup>

<sup>31</sup> AKILLIOĞLU, 1993, s.15.

<sup>32</sup> Kemal GÖZLER, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2011, s. 116.

<sup>33</sup> <http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=15125> / Erişim Tarihi: 25.05.2014.

### 2.4.3. İnsan Haklarının Bağımsızlığı

İnsan hakları yürürlükteki hukuktan bağımsız addedilir.<sup>34</sup> Anayasa ya da benzer yasalarla güvenceye bağlanmamış hatta hukuk kuralları tarafından yasaklanmış bazı tutum ve davranışlar bile insan hakları kapsamına girmektedir. Örneğin vatandaşlarına oy verme hakkı tanımayan, parti kurulmasına ve bazı düşüncelerin açıklanmasına izin vermeyen bir devletin yurttaşları, seçme ve seçilme haklarını, örgütlenme ve düşünce özgürlüklerini insan hakları olarak talep edebilirler. İnsanlar bu haklara devlet verdiği için değil, insan oldukları için doğuştan sahiptirler.

### 2.4.4. İnsan Hakları Talebi ve Direnme Hakkı

Bireyler haklarını öncelikle mevcut hukuk düzeni içerisinde, önce anayasada belirtilen haklarını daha sonra da kanun ve diğer düzenlemelerle güvence altına alınan haklarını talep edebilirler. Bu haklar kişinin hukuki haklarıdır.

İnsan hakları mücadelesinin amacı hakların güvence altına alınmasını sağlamaktır. Zaten toplumlar bu isteklerini dile getirdikçe, söz konusu talepler bir “toplum sözleşmesi” kabul edilebilen anayasa metni haline gelir. İnsan hakları mücadelesi kendiliğinden gelişen olaylar değildir. Bazen bu amaca ulaşırken mevcut siyasal düzende çok büyük değişiklikleri zorunlu kılabilir. Örneğin diktatörlükle yönetilen bir ülkede insan haklarının hukuksal güvenceye kavuşturulması rejim değişikliğiyle sonuçlanabilir. 1789 Fransız ihtilaliyle gelişen olaylar bir rejim değişikliğiyle sonuçlanmış, Krallıktan Ulus Devlet sistemine geçiş yaşanmıştır. Elde edilen haklar “Fransız Vatandaş ve İnsan Hakları Bildirgesi’ne dönüşmüştür. Bu bildirmede vurgulanan temel insan hakları “hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme direnme” olarak tespit edilmiştir.<sup>35</sup>

<sup>34</sup> [http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa\\_yargisi/anyarg19/fendoglu.pdf](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/fendoglu.pdf) Erişim Tarihi: 29.06.2014.

<sup>35</sup> DOĞAN, s.235.

İnsan hakları talepleri hangi ülkede çıkarsa çıksın, mevcut kurum, kural ya da uygulamalara karşı çıkar ve onları değiştirme amacını, yani direnme hakkını içinde barındırır. Bu durum Amerikan bağımsızlık mücadelesinde (Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi), İngiltere’de Kralın yetkilerine karşı başlatılan hareketlerde de (Magna Charta Libertatum) görülebilir.

#### **2.4.5. İnsan Haklarının “Dikey Etkisi” ve “Yatay Etkisi”**

İnsanın gelişimi için önemli bir ön koşul olan İnsan Haklarının özel yapısı, hem birey ile devlet ve hem de bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde ortaya çıkabilmektedir. Birey ile devlet arasındaki ilişkiye insan haklarının “Dikey Etkisi” denilmektedir. Dikey etki, temel hakların devlet ile özel kişiler arasında etkili olmasıdır. Temel haklar, her zaman dikey etkiye sahiptir; yani devlete karşı ileri sürülebilir. Yatay etki, temel hakların özel kişiler ile diğer özel kişiler arasındaki ilişkilerde etkili olması demektir. Diğer bir ifadeyle, eğer temel haklar yatay etkisi varsa, özel kişiler, diğer özel kişiler ile olan ilişkilerinde temel hakları onlara karşı ileri sürebilirler.<sup>36</sup>

#### **2.4.6. İnsan Haklarını Diğer Haklardan Ayıran Özellikler**

Öncelikle bütün insanlar insan oluşlarından dolayı bu haklara sahiptirler. Bunlar satın alınamaz ya da bağış yoluyla tanınmaz ve belirli yasal sınırlar içinde reddedilemez. İnsan hakları evrenseldir. Bütün insanlara ve hatta dünyaya henüz gelmemiş çocukların sahip olması gereken haklardır.<sup>37</sup>

İnsan hakları eşitlik ilkesi temeline dayanır ve herkese eşit bir şekilde uygulanır. Çünkü doğuştan tüm insanlar bir ve eşittir. Eşitlik ilkesi tüm insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkına sahip olmasıdır. Herkes, cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, tabiiyet, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi fark olmaksızın kanun karşısında eşittir.

---

<sup>36</sup>GÖZLER, 2014(a), s. 417.

<sup>37</sup>DOĞAN, s. 229.



İnsan hakları barışçı ve özgürlükçüdür. Barış, insanların onurlu yaşamaları için gereklidir. Özgür bir şekilde düşündüğünü söylemek, istediği yere gitmek, yerleşmek, diğer insanlarla ilişkilerde bulunmak insanca ve hakça muamele görmek, kişinin doğal hakkıdır bu hakkın korunması, ifa edilmesi ise kamu makamlarına aittir.

### 3.TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMI

#### 3.1. Terörün Tanımı

Terörün uluslararası bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise bir ülkenin terörist olarak gördüğü bir grubu, başka bir ülke özgürlük savaşçısı olarak görmekte, dolayısıyla senin teröristin benim kahramanım görüşleri ve savunmaları yaşanabilmektedir.

İnsanlar üzerinde kontrol oluşturmak veya kontrolü devam ettirebilmek için insanlar tarafından bilinçli olarak oluşturulmaya çalışılan korku atmosferinde politik bazı amaçlara ulaşma çabası olan terör eylemleri,<sup>38</sup> sistematik veya beklenmedik şekillerde yapılan, insanları yıldırma, yönlendirmek, güvende olma hislerini yok etmek ve özellikle korkutmak amacıyla bombalama, kaçırma, cinayet gibi şiddet olaylarının şüphesinin ve her türlü tehdidin bütününe kapsamaktadır.<sup>39</sup> Terörün yazılı metinlerde ilk kullanılışından günümüze kadar özellikle tanımı ve kapsamı ile ilgili birçok görüş ve yaklaşımın olduğu ve günümüzde birçok çeşidinin olduğu belirtilmektedir.

<sup>38</sup> Abdulkadir BAHARÇİÇEK-Gökhan TUNCEL, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Cilt.2, Sayı.2, Pois Akademisi Yay., Ankara, 2011, s. 3.

<sup>39</sup> Hakan İPEK, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadelesi," Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 30.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1'inci maddesinde, "Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir."<sup>40</sup> şeklinde tanımlanmıştır.

### 3.2. Terörizmin Tanımı

Terör ve terörizm birbirinin aynı ve çok yakın kavramlar gibi görünse de aralarında temel farklılığı terörizmin, terörün düzenli ve sürekli olarak belirli siyasi veya başka amaçları gerçekleştirmek için sistemli ve örgütlü olarak kullanıldığı strateji bütünü olması olarak ifade edebiliriz.<sup>41</sup> Devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemleri<sup>42</sup> olan terörizmin, toplumun yapısını ve kamu otoritesini yıkmak, rejimin temel niteliğini değiştirmek için korkutma, sindirme, yıldırma ve şiddet eylemlerinin bütünüdür. Diğer bir tanıma göre terörizm, belirli bir amaç için, toplumun bütününe veya bir kesimini yıldırma, sindirmek ve gerektiğinde ortadan kaldırmak maksadıyla her türlü şiddet eylemlerini ihtiva eden sıralı hareketlerdir.

Terörizm, sadece terör hareketleri ve düşünceleri üretmekle kalmayıp bütün oluşan hadiselerin yanında beklenmedik zamanda, tahmin edilemez ve akıl almaz ölçüdeki acımasızlığı ile hayali olmayan her an oluşabilecek kadar gerçek hissi veren bir olgudur. Bunun yanında sadece kişilerin değil toplumların da psikolojisini bozabilecek, özellikle insanların güven algılamalarını tahrip eden, hayatın normal

<sup>40</sup> A. Emre ÖKTEM, Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları, Derin Yay., İstanbul, 2011, s. 49.

<sup>41</sup> Salim AYDEMİR, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizm," Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2006, s. 8.

<sup>42</sup> Necati ALKAN Gençlik ve Radikalizm, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2013, s. 20.

seyrini etkileyen endişeler ve korkular da üretmektedir.<sup>43</sup> Başka bir bakış açısına göre terörizm, bir amaç bir ideolojiden farklı olarak bazı insanların kendi hedefleri gerçekleştirmek için kullandıkları bir strateji, bir silahtır.<sup>44</sup>

### 3.3. Terörün Özellikleri

Verilen tanımlarda terörün ortak özelliklerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz:

- Terör siyasal bir şiddet hareketidir
- Örgütlü bir harekettir
- Belirli bir amacı gerçekleştirmek için yapılır
- Devlete, otoriteye, politik rejime karşıdır
- Bir grup tarafından gerçekleştirilebileceği gibi bir şahıs tarafından gerçekleştirilebilir
- Terör eyleminin ne zaman, kime yönelik olacağını bilmek zordur
- Terör örgütü mensupları sadece grup ya da kişilere değil, masum insanlara da saldırı yapmaktadır
- Terör eylemlerinde amaç korku ortamı yaratılarak güç kazanıp itibar sahibi olmak amacıyla yapılmaktadır.

Yukardaki sayılan terörün ortak özelliklerinden yola çıkarak bir ülkede örgütlü olarak silahlı mücadele veren ve siyasal şiddet uygulayan örgüt, grup ve yapılanmaların gerçekleştirdiği eylemlere terör eylemleridir denilmektedir.<sup>45</sup>

<sup>43</sup> EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Kara Para Aklama Terörün Finansmanı ve Suç Gelirleri ile Mücadele AB ve Türkiye Yaklaşımı, KOM Daire Başkanlığı Yayınları , Ankara 2008, s. 141.

<sup>44</sup> Olcay, ATAR, “Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Terörizmin İdeolojik Kökenleri,” Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 41.

<sup>45</sup> EGM(2), 2008, s. 135.

### 3.4. Terörizmin İnsan Haklarına Etkisi

Terörizm demokratik toplumlarda doğası itibariyle bir kurum olarak insan haklarını ve dayandığı değerleri hedef alır. Bu değerlerin korunması adına, gerekçesi ne olursa olsun terörizmin her türlüsüne karşı çıkmak gerekir. Başka bir söyleyişle bu değerler karşısında hiçbir neden terörizmi haklı kılamaz. Bu noktada terörizmin siyasi fikri, dini inancı olmadığına ilişkin söylemimizi bir başka açıdan tekrar vurgulamak gerekirse; bir an için insan haklarının evrensel bir değer taşımadığını düşünecek olursak, sosyal yapıyı ayakta tutan değerler ne olursa olsun o toplumda terörist yöntemle sürdürülecek siyasi mücadele terörizmin doğası gereği o toplumun çatısını oluşturan değerlere saldıracaktır. Bu bağlamda terörizmin saldırmayacağı hiç bir değer yoktur. Bu bağlamda terörizmin siyasi fikri ve dini inancı yoktur. Devletin terörizme karşı mücadele hakkı vardır. Böyle köklü bir saldırıya karşı devletin kendini, değerlerini ve fertleri koruma hakkı vardır. Ayaklanmacı terörizm ve insan hakları ihlalleri insan haklarının ortaya çıkışı itibariyle kişiyi devlete karşı korumaya yönelik olduğuna şüphe yoktur.

İnsan hakları her türlü ödevden arınmış sonsuz özgürlükler olduğunu söylemekte yanlış olur. Fertler kendi haklarını kullanırken başkalarının insan haklarına saygı göstermek zorundadırlar. Devlet bunu temin etmek zorundadır. Bu bağlamda insan haklarının son tahlilde tek ödevlisinin devlet olduğuna şüphe yoktur. Bu noktada bir önemli soru ortaya konulabilir: teröristin başvurduğu normal dışı şiddet insan hakları ihlali midir? Eğer fiili cezalandıran bir kural varsa bu bir insan hakları sorunu değil ceza hukuku sorunudur.<sup>46</sup> Hiç kimsenin başkalarının özgürlüklerini yok etme özgürlüğü yoktur. Bu kuralın kapsamına devletler, kişi toplulukları ve bireyler de girmektedir. Terörizmle mücadelede insan haklarına saygı gösterilmesi kalıcı bir başarı için şarttır ve devletin lehinedir. Devlet, terörizme karşı mücadele ederken insan hakları ihlallerinden dikkatle kaçınmalıdır. Meseleye sadece masum insanlar açısından bakmakta yeterli değildir. İnsan hakları herkes içindir, bunlara hiç şüphesiz teröristlerde dahildir. Teröristin demokratik devletin temel

<sup>46</sup> Tekin AKILLIOĞLU, Terör ve İnsan Hakları, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, İstanbul, 1995, s. 16.

değerlerine saldırması, başkalarının haklarına saygı göstermemesi, hiçbir şeyi değiştirmez. Buna karşılık, insan hakları kavramı politik amaçlarla terörün himayesi hukuku anlayışında dönüştürülmemelidir.

Terörizm insan haklarının ihlal edildiği ortamlardan yararlanır. Devletin terörizmle mücadelede başvuracağı tedbirlerin insan haklarını ihlal etmesi çok büyük bir hata olur. Bu yola giden bir demokratik devlet, kendisi olmaktan çıkar; bu da onun sosyal yapısının yıkılmasına yol açabilir. Devlet terörizme karşı mücadele ederken mutlaka insan haklarına uygun hareket etmeli, demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğü ilkelerinden ödün vermemelidir. Bu ilkeler adına devletin alacağı tedbirlerin hem masum insanların hem de terörizme başvuranların insan haklarına saygılı bir çizgi de kalması şarttır. İnsan hakları kavramı istismar edilerek terörün himayesi hukukuna dönüştürülmemelidir.

Ülkemizin Terörle Mücadele ve İnsan Hakları konusu ile ilgili olarak daha önceden de belirttiğimiz taraf olduğu anlaşmalar kapsamında inceleyecek olursak; AİHM'nin terörle mücadele gereklerini göz önünde tutarak taraf devletlere temel hakları sınırlama konusunda geniş bir takdir yetkisi tanıdığı göstermektedir Mahkeme, tutukluluk ve hükümlülük koşulları, haberleşme ve özel hayatın gizliliği, ifade özgürlüğü konularında terörün önlenmesi amacıyla getirilen sınırlamaları kabul etmekte, ancak bu sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gerekleri ile uyumlu olması koşulunu aramaktadır.

Yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik yasağı ve kanunilik ilkesinin terörle mücadele gerekçesiyle de olsa hiçbir şekilde askıya alınmasını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kabul etmemektedir çünkü terörizmin insan haklarını ihlal ettiği kabul edilmiştir.<sup>47</sup>

---

<sup>47</sup> Sinem ŞAHİNOĞLU, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 64.

Bu çerçevede, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesini, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 27. maddesini, Avrupa Sosyal Şartı'nın 30. maddesini ve BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 4. maddesini saymak mümkündür.<sup>48</sup> Cenevre Sözleşmeleri Madde 3 Milletlerarası mahiyette olmayan bir silahlı anlaşmazlığın Yüksek Akid Taraflardan birinin toprakları üzerinde çıkması halinde, anlaşmazlığı taraf teşkil edenlerden her biri, en az olarak, aşağıdaki hükümleri uygulamakla mükellef olacaktır:<sup>49</sup>

- Muhasamata (Savaş) doğrudan doğruya iştirak etmeyen kimseler, silahlarını terk edenler ve hastalık, yaralılık, mevkufluk veya herhangi bir sebeple muharebe dışı kalanlar, ırk, renk, din ve akide, cinsiyet, doğum ve servet veya buna benzer herhangi bir kıstasa dayanan ve aleyhte görülen hiçbir tefrik yapılmadan insani surette muamele göreceklendir. Bu sebeple, yukarıda bahis konusu kimselere, aşağıdaki muamelelerin yapılması, nerede ve ne zaman olursa olsun memnudur ve memnu kalacaktır. Hayata, vücut bütünlüğüne ve şahsa tecavüz her nevi katil, sakatlama, vahşice muamele, işkence ve eziyet, rehin almak, şahısların izzeti nefislerine tecavüz, bilhassa hakaretimiz ve haysiyet kırıcı muameleler, medeni milletlerce elzem olarak tanınan adli teminatı haiz nizamı bir mahkeme tarafından önceden bir mahkeme tarafından önceden bir yargılama olmaksızın verilen mahkumiyet kararları ile idam cezalarının infazı.
- Yaralı ve hastalar toplanacak ve tedavi edilecektir.
- Sivil halkın askeri operasyonlardan korunmasıdır. Yukarıdaki hükümlerin uygulanması anlaşmazlık halinde bulunan tarafların hukuki durumları üzerinde bir tesir icra etmeyecektir.<sup>50</sup>

<sup>48</sup> Mehmet Semih GEMALMAZ, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Hukukunda Olağanüstü Rejim Standartları, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s. 24.

<sup>49</sup> Abdullah KAYA ve Rıdvan DAĞ, Silahlı Çatışmalar Hukuku ile İlgili Barış Döneminde Yapılması Gereken Çalışmalar, Askeri Adalet Dergisi, Yıl 28, Sayı 108, 2000, s. 95.

<sup>50</sup> Resmi Gazete; 8/11/1965, ayrıca Metin için (bkz. s.1).

## 4. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER İLE TERÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

### 4.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde temel hak ve hürriyetlerin tarihsel gelişimi, “Batıdaki Gelişmeler” ve “Doğudaki Gelişmeler” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

#### 4.1.1. Batı Dünyasındaki Gelişmeler

##### 4.1.1.1. Magna Charta Libertatum "Büyük Özgürlük Beratı"

Avrupada İnsan Hakları ile ilgili ilk yazılı belgelerden söz edildiği zaman, öncelikle "Magna Charta Libertatum" dan, 1215 tarihli "Büyük Özgürlük Beratı" adını taşıyan belgeden bahsedilir. Bunlardan en önemlisi, 63 maddeden oluşan 1215 tarihli Magna Charta Libertatum (İngiliz Büyük Şartı) sadece soyluları kapsamı içine almakla birlikte, öncelikle “kişinin can ve mal güvenliğini, kralın keyfi müdahalelerine karşı korumayı”<sup>51</sup> amaçlamaktadır.

“Her şeyden önce, Tanrı’nın önünde diz çöktük....” diye başlar Magna Carta Libertatum.<sup>52</sup> M.S.1215 yılında İngiltere’nin ruhani ve dünyevi derebeylerinin, kendilerine bir takım haklar vermesi için Kral Yurtsuz John’un yakasına yapışmalarının ürünü olarak kaleme alınan ve İngiliz hürriyet bildirgelerinin öncüsü olarak adlandırabileceğimiz 63 maddelik Magna Carta Libertatum’un önemi, bir devlet başkanının tebaası içinden bir gruba karşı olan davranışlarının ilk defa bağlayıcı bir hukuk çerçevesi içine alınmasından, yürütme yetkisinin bir sözleşme ile sınırlandırılmasından gelir. Belge, İngiliz halkının can ve mal güvenliğinin sağlanması, vergilendirmenin bir düzene bağlanması keyfi yakalama ve orantısız cezaya karşı bazı güvenceler sağlanması, Kralın ve memurlarının işlemlerinin denetlenmesi gibi

<sup>51</sup> GÖZLER, 2014(a), s. 55.

<sup>52</sup> Necmi Zeka, Hürriyet Bildirgeleri, Belge Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 17-21.

somut vaatler içermekteydi. Ancak bütün bu vaatlerin yerine getirilmesinde kullanılacak etkin mekanizmaların kurulmamış olması uygulamada bir takım sorunları beraberinde getirmiştir.<sup>53</sup> Magna Carta Libertatum'un hak ve özgürlüklerle ilgili getirdiği en önemli ilkelerden biride "temsilsiz vergi olmaz (no taxation without representation) ilkesidir.<sup>54</sup>

Avrupa'da Bir başlangıcı temsil eden Magna Carta Libertatum'dan sonra özellikle İngiltere'de hürriyetlerin sınırlarını genişleten birçok ferman, belge, kanun yürürlüğe konmuştur. Bunlar; Petition of Rights (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689) ve Act of Settlement (1701) bu belgelerdendir.<sup>55</sup> Magna Charta'dan çok ayrıntılı bir belge olan, 1628 Haklar Dilekçesi, kapsamlı bir belgedir. Bu maddelerinden bir tanesinde; yasa olmadan özgür bir kişinin tutuklanamayacağı, sürgüne gönderilemeyeceği ve kötü işleme uğratılmayacağı yazılıdır. Yine benzer düzenlemeler vardır. Hiç kimsenin Magna Charta Libertatum'daki yöneme aykırı olarak, savunması alınmadan tutuklanamayacağı ve hapsedilemeyeceği yazılıdır. Arkasından yine kendi güvenliğini amaçlayan, güvence altına almayı sağlayan keyfi tutuklanmalara karşı bireyi koruyan ünlü bir belge 1679 yılında "Habeas Corpus" yasası olarak bildiğimiz belge kabul edilmiştir.<sup>56</sup> Daha sonra 1689'da "Haklar Bildirgesi" diye çevirebileceğimiz yasaların üstünlüğü ilkesini öngören özel yetkili yargı organları kurma hakkını kaldıran yargı güvencesi, yargı bağımsızlığı alanında önemli bir ilkeyi içeren bir belge olarak kabul edilmiştir. Bu belgede ayrıca krala dilekçe verme hakkı da tanınmış ve güvence altına alınmıştır ve bu nedenle dilekçe veren vatandaşların dilekçe verme nedeniyle tutuklanamayacakları öngörülmüştür.

Oy hakkı konusunda gelişim süreci uzun bir zaman almış, gizli ilkesi 1872'de sağlanabilmiştir. Kadınlar oy hakkına 1928'de kavuşabilmiş, eşit oy ilkesine ise 1948 yılında ulaşılabilmiştir.<sup>57</sup>

<sup>53</sup> Coşkun Can AKTAN, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yay., Ankara, 2000, s. 57; ZEKA, ss.17-21. ; SAĞLAM, 2013, ss. 144-145.

<sup>54</sup> GÖZLER, 2014(a), s. 331.

<sup>55</sup> GÖZLER, 2014(a), ss. 331-336.

<sup>56</sup> Kemal GÖZLER, Devletin Genel Teorisi, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2014(b), s. 209.

<sup>57</sup> SAĞLAM, s. 149.



Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki, bu belgeler Amerikan ve Fransız insan hakları bildireleri gibi, gerçek anlamda birer hak bildirisi sayılamazlar. Bu fermanlar ve kanunlar İngiliz aristokrasinin ve burjuvazisinin, kralın mutlak iktidarını sınırlandırmak amacıyla, pratik kaygılardan hareket ederek ortaya koydukları mücadelenin ürünleridir ve amaçlarıyla uygun hükümler taşımaktadırlar. Yani, bütün insanların doğuştan ve devredilemez hakları bulunduğu gibi felsefi bir varsayımı temel almamakta ve bu tür hakların listelerini ihtiva eden hükümler taşımamaktadırlar.<sup>58</sup>

#### **4.1.1.2. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi**

Temel hakların çağdaş anlamda bütünsel olarak ve anayasal anlamda güç elde etmesi ve pozitif hukuka aktarılması ilk defa Virginia Bill of Rights (1776) ile gerçekleşmiştir. 1776 Amerikan Virginia İnsan Hakları Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisinde, “bütün insanlar doğal olarak özgür ve bağımsızdır ve doğuştan vazgeçemeyecekleri ve devredemeyecekleri bazı haklara sahiptir” denilmek suretiyle, 13 Amerikan kolonisi bir araya gelip Philadelphia' da bir anayasa yapmayı kararlaştırdıkları zaman, bu Anayasanın başına ön söz olarak bir "Haklar Bildirgesi" eklemişlerdir.

Virginia Haklar Bildirgesi'nde insanların doğuştan eşit ve özgür oldukları, doğuştan doğal haklara sahip oldukları görüşü açıkça yazılmıştır. Bu bildiriye dikkat çeken bir husus, J. Locke'un formüle ettiği güvenlik, özgürlük ve mülkiyet haklarına mutluluğu arama hakkının eklenmesidir. Din ve vicdan özgürlüğü, adil yargılanma, kişi dokunulmazlığı gibi hakları da tanıyan Bildirge, yönetimin meşruiyetinin koşullarını da vurgulamıştır.<sup>59</sup> Tüm insanlar doğrudan eşit derecede özgür ve bağımsızdır. Dikkat edilirse tüm insanlara seslenen bir bildirge sadece Amerikalıya,

<sup>58</sup> Münci KAPANİ, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, 2. Baskı., Bilgi Yayınları, Ankara 1991, ss.42-43.

<sup>59</sup> Muzaffer SENCER, “İnsan Hakları Açısından Amerikan Devrimi”, Cilt. 9, TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, 1987, s. 95.

Virginia Eyaleti'nin yurttaşlarına seslenmiyor. Bu bakımdan evrensel bir yaklaşımı benimsemiştir. Kişiler, doğuştan edindikleri haklardan yoksun bırakılamaz. Yaşama, özgürlük, mülk edinme, mutluluk ve güvenlik, arama ve kazanma; kişilerin doğuştan edindikleri haklar arasındadır.

4 Temmuz 1776'da Amerika Kıta Kongresi Thomas Jefferson başkanlığında bir komitenin hazırladığı Bağımsızlık Bildirgesini onaylayarak Kongre üyesi 13 devletin oybirliği ile kabul ettiği Bağımsızlık Bildirgesinde,<sup>60</sup> Tüm insanlar eşit yaratılmışlardır; Yaradanları tarafından bağışlanmış, belli bazı vazgeçilmez haklara sahiptirler, yaşam, özgürlük ve mutluluğa arama da bunların arasındadır, bu hakları güvence altına almak amacıyla, insanlar kendi aralarında yönetimler kurarlar...” Virginia Bildirgesi'nden büyük ölçüde etkilendiği gözlenen Bağımsızlık Bildirgesi doğal haklar ve sözleşme teorilerine vurgu yapmakta, eşit yaratılmış insanların Yaradanları tarafından bağışlanmış, devredilemez ve ayrılmaz hakları olduğunu ifade etmektedir. 21 Haziran 1787'de yürürlüğe giren Amerikan Anayasası, kamu güvenliği tehlikeye düşmedikçe “habeas corpus”un geçerli olacağını, mahkeme kararı olmadan kimsenin cezalandırılmayacağını ve geçmişe yürüyen yasalar çıkarılmayacağını belirtmiştir.<sup>61</sup> Locke ve Montesquieu'nün etkilerinin görüldüğü anayasa, insan haklarının ancak otoritenin bölündüğü yani kuvvetler ayrılığı ilkesinin gerçekleştirildiği bir devlette gerçekleştirilebileceğini öngörmüştür.<sup>62</sup>

#### 4.1.1.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Fransa'daki gelişmelere gelince; bireyin temel hak ve özgürlükleri 1791 Amerikan Anayasasında ve 1789 Fransız ihtilalini takiben hazırlanan 1791 tarihli Fransız Anayasasında daha geniş güvencelerle ifadesini bulmuştur.

<sup>60</sup> ERDOĞAN, ss. 18-20.

<sup>61</sup> SENCER, ss. 105-107.

<sup>62</sup> GÖZLER, 2014(a), s. 74.

Bu Sözleşme'yle insan haklarının etkin bir şekilde, bölgesel düzeyde korunması düzeni sağlanarak bireyin uluslararası hukuktan kaynaklanan bazı hakları kabul edilmiş ve Sözleşmeye taraf devletlere de kimi yükümlülükler getirilmiştir.<sup>63</sup>

Sözleşmenin uluslararası ve milli hukukta meydana getirdiği yükümlülükleri Sözleşmenin bireyi uluslararası hukukta hak sahibi durumuna getirmesi, Sözleşme'yle güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin korunmasından her bir sözleşmecî devletin sorumlu olması ve bireysel başvuru hakkının tanınması gibi ayırıcı özelliklerinden aldığı söylenebilir.<sup>64</sup>

#### **4.1.1.4. Avrupa Birliğinde İnsan Hakları**

Avrupa Birliği kendine özgü bir yapıya dayanmaktadır. Klasik devletler hukuku ilişkisinden farklı olarak her devlet gönüllü olarak egemenlik yetkilerinin bir kısmını Avrupa Topluluklarının kurumlarına devretmektedir. Fakat Avrupa Topluluklarının başlangıç hedefi ekonomik alandaki çalışmalar olduğu ve ilgi odağı henüz bireyler değil halklar olduğu için kurucu anlaşmalarda insan hakları konusu fazla yer bulamamıştır. Ancak Roma Antlaşması ile Avrupa Parlamentosuna ve diğer topluluk kurumlarına tanınan denetim ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanına tanınan yargı yetkileri bu alanda ortaya boşluk çıkmasına engel olmuştur.<sup>65</sup>

Başlangıçtan itibaren zirve gündem ve kararlarında insan hakları konusu sürekli olarak yer bulmuş ve bu konunun “Avrupa Kimliğinin temel unsurlarından olduğu vurgulanmıştır. 19-20 Ekim 1972 tarihli Paris Zirvesi Bildirgesinde üye devletler, topluluklarının gelişmesini demokrasi, fikir özgürlüğü, bireylerin ve düşüncelerin serbest dolaşımı ve serbestçe seçilmiş temsilcileri vasıtasıyla halkın katılımına dayandırma kararlılıklarını teyit ederler.”<sup>66</sup> Denilmektedir.

<sup>63</sup> Said Vakkas GÖZLÜGÖL, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuza Etkisi, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2002, s.137.

<sup>64</sup> Şeref GÖZÜBÜYÜK, Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Ankara, 2004, ss.310-311.

<sup>65</sup> ERDOĞAN, ss. 188-189.

<sup>66</sup> Hikmet Sami Türk, Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları, İstanbul, 1999, s.122.

Avrupa Birliğinde temel hakların korunması bakımından 4.11.1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi esas alınmaktadır. Her ne kadar AB, sözleşmeye taraf olmasa da üyeler taraftır, Adalet Divanının kararları sözleşmeye dayanmaktadır. Avrupa Birliği, çalışmalarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ve Avrupa Sosyal Şartını rehber olarak kabul etmektedir.<sup>67</sup> 5 Nisan 1977 de kabul edilen “Ortak Bildiri” ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden doğan temel hak ve hürriyetlere saygı duyulacağı kabul edilmiştir. Ayrıca Avrupa Komisyonunun Topluluklara ait ayrı bir insan hakları beyannameyi hazırlanması önerisi de bugüne kadar sonuçlanmamış durumdadır. 1986 yılında kabul edilen Tek Avrupa Senedinin giriş bölümünde temel haklara dayanılarak demokrasinin gelişmesinin teşvik edileceği belirtilmektedir. Ayrıca bu belge ile üye devletler, “özgürlük, eşitlik, sosyal adalet başta olmak üzere üye devletlerin anayasalarında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Avrupa Sosyal Şartında tanınan temel hakların da üzerinde demokrasiyi geliştirmek için işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır.<sup>68</sup>

Sonuç olarak, Avrupa Birliği kolay bir şekilde oluşmamış, iki büyük dünya savaşı yaşamış, kan ve zulüm görmüş halkların, devletlerin öncelikle barışı sağlamak daha sonra da kolektif faydası için ekonomik birlik oluşturma düşüncesinin ürünüdür. Ortaçağda bireyin insan bile sayılmadığı, yakıldığı, türlü işkencelere uğradığı bir devirden günümüz evrensel insan haklarına sahip bir siyasi oluşum haline gelmiştir.

#### **4.1.1.5. Batıdaki Diğer Gelişmeler**

İkinci Dünya Savaşından sonra, insan hakları ulusal sınırlar dışına taşarak evrenselleşmiştir. Çünkü bir insan ömrüne sığan iki büyük savaş, herhangi bir ülke içinde ortaya çıkan totaliter nitelikteki gelişmelere insanlığın kayıtsız kalmaması gerektiğini öğretmiştir.

<sup>67</sup> TODAİE, İnsan Hakları Yıllığı, Ankara, 1999-2000, s.16.

<sup>68</sup> TÜRK, s. 122.

10 Aralık 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bu yolda gerçekleştirilmiş ilk önemli adımdır. Atılan bu önemli adımın önemine binaen her yıl 10 Aralık günü Dünya İnsan Hakları Günü olarak kutlanmaktadır. İnsan haklarının korunması çağımızda bir uygarlık ölçüsü olmuştur. Nitekim BM, AK ve AGİT gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesinde hazırlanan ve üye ülkeler tarafından onaylanan sözleşmeler ve belgeler gereğince uluslararası düzeyde çeşitli izleme, denetim ve yaptırım mekanizmaları oluşturulmuştur. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansının (AGİK) insani boyutla ilgili Kopenhag (1989-1990) ve Paris (1990) toplantılarında insan hakları, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde atılması gereken adımlar konusunda devletlere çağrıda bulunulmuştur. Devlet Başkanları düzeyinde Paris’te 19-21 Kasım 1990 tarihinde yapılan AGİK toplantısında kabul edilen Paris Şartı’nın girişinde “insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü” başlığı altında yükümlülükler yer almaktadır.<sup>69</sup>

#### **4.1.2. Doğudaki Gelişmeler**

##### **4.1.2.1. Türkiye’de İnsan Haklarının Anayasal Gelişim Süreci**

Ülkemizdeki gelişmeleri hukuksal bakımdan Osmanlı Dönemi’nden başlayarak; Fermanlar Dönemi, 1876 Anayasası, 1921 ve 1924 Anayasaları, 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası şeklinde dönemlere ayırarak özetlemeye çalışırsak, Türkiye’de insan haklarının pozitif hukukun düzenleme alanına girmesi ilk defa Kanun-u Esasi ile gerçekleşmiştir. Türkiye’de insan haklarının gelişimini incelemeye başlamadan önce, o zamana kadar Osmanlı Devletinde geçerli olan anlayışa kısaca değinmek gerekir.<sup>70</sup>

---

<sup>69</sup> TÜRK, s. 122.

<sup>70</sup> Zafer GÖREN, Anayasa Hukukuna Giriş, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2. Baskı, İzmir, 1999, s. 15.

Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı dönemi anayasacılık hareketlerinin Üçüncü Selim (1789-1807) ve İkinci Mahmut (1808-1839) devrinde gerçekleştirilen reform hareketlerine kadar incelenmesi gerektiğini belirtilen yaklaşımlar da söz konusudur.<sup>71</sup>

1876 tarihli Kanun-u Esasi kabul edilene dek devlet yönetimi bakımından, mutlak monarşi niteliğindedir. Osmanlı devlet sisteminde padişah hiçbir surette, hiçbir şeyden sorumlu değildi padişahın son derece geniş yetkilerini sınırlandıracak hukuk kuralları ve bunları etkili kılacak bir hukuki mekanizma bulunmamaktaydı. Padişahın kişiliğinde toplanan devlet yetkilerini kullanırken şeriat kurallarına uygun hareket etmesi gerekmesine rağmen, bu uygunluğu denetleyecek bir sistem de mevcut değildi.<sup>72</sup>

19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ilk belge olarak bahsedilen Sened-i İttifak da (1808) aslında “Haklar Bildirisi” niteliğinde bir belge değildir. Hak ve özgürlüklerin korunmasını güvence altına almak isteyen bir topluluğun ve topluluk temsilcilerinin bir tepkisi olarak ortaya çıkmamıştır. Bu belge ile padişahın her istediğini yapabilecek gücü olmadığı, belge ile çizilen sınırlar çerçevesinde hareket edebileceği belirlenmiş, böylece Sened-i İttifak padişahın iradesine üstün tutulan bir hukuk kaynağı durumuna getirilmiş oluyordu. Bu nedenlerle Sened-i İttifak, kamu hukukumuzda hukuk devleti yönünde atılmış bir adım, “Türk anayasacılık hareketinin ilk nüvesini teşkil etmektedir.”<sup>73</sup>

Tanzimat Dönemi, Devlet ve yönetim mekanizmasını iyileştirmek, bir düzen ve temele bağlamak, keyfi yönetime son verip hukuka, yani şeriat yasalarına uygun bir Devlet, bir hukuk devleti kurma çabalarıyla girişilen hareketler dönemidir. Ancak, Tanzimat Fermanıyla atılan adımlar da halkın istek ve baskılarından değil, başta bulunan devlet adamlarının duydukları ıslahat ve yenileşme ihtiyacından doğmuştur.

---

<sup>71</sup> İPEK, 2011, s. 132.

<sup>72</sup> GÖREN, s. 15.

<sup>73</sup> KÜÇÜK, s. 92.

Hukuki düzenlemeler çerçevesinde 1924 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kabul edilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan ilerici, halkçı ve milliyetçi bir anlayışla hazırlanan 1924 Anayasasının kişi hak ve özgürlüklerine ilişkin maddeleri kaleme alınırken 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi başta olmak üzere Fransız Devrim ilkelerinden esinlenilmiştir.<sup>74</sup> 1961 ve 1982 Anayasalarının insan hakları ile ilgili hükümleri ise, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi hükümleri göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. 1961 Anayasası ile birlikte insan hakları alanında ikinci dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Batıdaki sosyal haklarla ilgili gelişme, Türkiye’de ilk defa 1961 Anayasasıyla yansımış ve devletin “sosyal” niteliği belirtilerek iktisadi ve sosyal haklarla ilgili zamanının geçerli anlayışına uygun ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Nihayet 1982 Anayasası bir önceki anayasanın özgürlükçü yönünü büyük ölçüde dışlarken, iktisadi, sosyal ve kültürel haklara, hatta bazı “üçüncü kuşak” haklara (çevre hakkı gibi) yer vermiştir.<sup>75</sup>

1987 yılında Avrupa Birliğine tam üyelik müracaatı ile birlikte 1990’lı yıllarda insan hakları ile ilgili ilk ciddi adımlar atılmıştır. Örneğin 1990 da ilk defa insan haklarından sorumlu bir Devlet Bakanı görevlendirilmiştir. Bu düşünsel olgunlaşma dönemini izleyen son birkaç yılda ise insan hakları alanında reform sayılabilecek oldukça önemli anayasal ve yasal değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

#### **4.1.2.2. Türkiye’de İnsan Haklarının Anayasalara Göre Gelişimi**

##### **4.1.2.2.1. 1921 Anayasası ve İnsan Hakları**

Milli Kurtuluş Savaşının verildiği ve halk temeline dayanan demokratik bir cumhuriyet rejiminin kurulmasına yönelik “Bağımsızlık atmosferinde” geçen yıllarda kabul edilen 1921 Anayasasında, insan haklarına ilişkin bir bölüm yer almamıştır. Bunu doğal karşılamak gerekir. “Yok olmak veya var olmak” noktasında bulunan bir

<sup>74</sup> Bülent TANÖR, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), Afa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 236.

<sup>75</sup> ERDOĞAN, s.158.

milletin kaderini eline alması, bağımsız ve özgür olması, ulus temeline dayanan bir devletin kurulmasına önem verilmiştir.

İnsan haklarının korunması ve gelişmesi açısından en önemli devrim, Atatürk'ün 1921 Anayasasına “Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir. Yönetim biçimi, halkın kaderini bizzat ve fiilen yönetmesi ilkesine dayanır” hükmünü yazdırmasıyla gerçekleştirilmiştir. 20 Ocak 1921 gün ve 85 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Anayasa hukukumuzdaki özel ve aynı zamanda önemli yerinin nedeni (Hakimiyet bila kaydü şart milletindir), demokrasi fikrini hukukileştirmesi, ona bilimsel bir temel vermek isteyen milli egemenlik teorisini gerçekleştirmesidir.<sup>76</sup>

Dünyanın her yerinde, o ülkenin siyasi örgütlenmesini, iktidarın sınırını, yönetilenlerin yönetime karşı sahip oldukları hak ve özgürlükleri belirleyen Anayasalar, hazırlandıkları dönemin özelliklerini bünyelerinde barındırırlar. Bu, zamana ve koşullara uygun olabilirliğin de ölçüsüdür. 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu da günün koşulları göz önüne alınarak hazırlanmış bir anayasadır.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adını taşıyan ve 24 maddeden oluşan bu Anayasa ile yeni Türkiye Devleti, ulus egemenliğine dayalı olarak kurulmuş, bütün yetkileri TBMM'de toplamıştır.<sup>77</sup> 1921 Anayasası kişi hak ve özgürlüklerinden bahsetmemiştir. Bu konuda 1909 Anayasası yürürlükte kalmıştır.<sup>78</sup> 1909 Anayasasını yeniden hatırlayacak olursak, kişi özgürlüğü güvence altına alınmış, basına sansür yasaklanmış, haberleşmenin gizliliği ve toplanma özgürlüğü, özgürlükler arasında sayılmıştır. Bunlara ek olarak mahkeme kararı olmadan mektupların açılmayacağı esası getirilmiş, toplanma ve dernek kurma özgürlüklerinin sınırları 1909 Anayasasında belirtilen kayıtlarla sınırlandırılmıştır. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu hükümet rejimi olarak saf Meclis hükümeti rejimini öngörmüştür. Anayasaya göre, yürütme ve yasama yetkileri Büyük Millet Meclisinde toplanıyordu. Meclis-i hükümeti sisteminde yürütmenin bir tek kişiye değil de heyet halindeki bir organa

<sup>76</sup> M. Refik KORKUSUZ, Uluslararası Belgelerde Ve Türk Anayasası'nda Temel Hak Ve Özgürlükler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1998, s. 209.

<sup>77</sup> GÖZLER, 2011, ss. 25-26.

<sup>78</sup> İPEK, 2011, s. 148.



verilmesinin nedeni; üyeler arasındaki güvensizlik ve rekabeti sınırlandırmasıdır. Şüphesiz o günün şartlarında bu tür yaklaşımlar milli bütünleşme ve birliğin lehine iyi olmayan sonuçlar doğurabilirdi.

Kurtuluş Savaşı boyunca tüm yetkilerin Mecliste toplanmasının ana gayesi, bağımsızlığa ulaşıldıktan sonra Osmanlı monarşisini tasfiye etmek olmuştur. Diğer yandan olağanüstü yetkilere sahip İstiklal Mahkemeleri oluşturulurken Milli Egemenliğin bölünmezliği gerekçesine dayanılarak, Büyük Millet Meclisi yargı yetkisini de elinde tutmuştur.<sup>79</sup> 1921 Anayasası'nın bireyin temel hak ve özgürlükleri ile ilgili bir düzenleme yapmamış olması ve buna karşılık günün şartlarına uygun olacak biçimde diğer konulara ağırlık vermesi temel hak ve özgürlükleri reddettiği anlamına gelmemelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi acil olarak gerçekleştirilmesi gereken temel hedef, devam eden kurtuluş savaşı ve ulusal bağımsızlıktır.<sup>80</sup> Bu yüzden 1921 Anayasasında bahsi geçmeyen temel hak ve özgürlükler ile ilgili düzenlemeler için 1924 Anayasası'nı beklemek gerekmiştir.

#### **4.1.2.2.2. 1924 Anayasası**

##### **4.1.2.2.2.1. 1924 Anayasası'nın Niteliği ve İnsan Hakları Anlayışı**

İkinci TBMM tarafından hazırlanıp, 20 Nisan 1924 tarihli Meclis toplantısında kabul edilen 1924 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetlere yönelik düzenlemelerinin felsefi arka planında, Fransız Devriminin doğal hukuk anlayışına dayanan klasik hürriyet düşüncesi vardı.<sup>81</sup> Demokrasinin yaşaması için gerekli ortamın hazırlanması dönemidir bu dönem. 1924 Anayasası, demokratik bir ruha sahiptir. Ancak demokratik geleneklerin henüz sağlam bir biçimde oturmadığı bir ülkede, çok partili bir yaşamın aksamadan işleyebilmesini sağlayacak hukuksal güvencelerden de yoksun bırakılmıştır. Çok partili rejime geçişte de defî yolu ile denetleme yapılamamıştır. Bu imkânın olmaması, kişi hak ve özgürlüklerini güvencesiz

<sup>79</sup> Erdoğan TEZİÇ, Anayasa Hukuku, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1997, s. 395.

<sup>80</sup> İPEK, 2011, s. 144.

<sup>81</sup> İPEK, 2011, s. 149.

bırakmıştır. Bunu gerçekleştirmek için hak ve özgürlükleri yaşama geçirecek ve güvence altına alacak kurumların kurulması isteniyordu.

1924 Anayasası, "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir, Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır." (m.3 ve m.4) demek sureti ile "çoğunlukçu demokrasi" anlayışını kabul etmiştir.<sup>82</sup> Buradan hareketle, egemenlik tanımı gereği mutlak ve sınırsız emretme gücü olduğuna ve Anayasa gereği bu yetki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunduğu göre, meclisin yetkileri sınırsız olduğu kabul edilmiştir.

#### **4.1.2.2.2. 1924 Anayasasında Özgürlük Anlayışı**

1924 Anayasası İnsan Hakları açısından, liberal ve bireyci görüşü benimsemiştir. 1924 Anayasası'nın hazırlanışında, Fransız İhtilali ilkelerinin ve 18'nci yüzyıl felsefesinin etkileri yoğun olarak görülür. Doğal haklar doktrininin izleri, haklar ve hürriyetler bölümünde açıkça görülmektedir, hatta Anayasanın bazı maddeleriyle 1789 Bildirgesinin bazı maddeleri arasında anlatım yönünden de çok büyük benzerlikler olduğu savunulmaktadır. Özgürlüğün tanımı, herhangi bir değişikliğe uğratılmaksızın, 1789 İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi'nden alınmıştır. Söz konusu tanım "hürriyet; başkasına muzır olmayacak her türlü tasarrufta bulunmaktır. Hukuku tabiyeden olan hürriyetin herkes için hududu, başkalarının hududu hürriyetidir"<sup>83</sup> şeklindedir. Buna göre, 1924 Anayasası'nda göre özgürlüğün sınırı bir başkasının özgürlüğüdür ve bu sınırı kanun çizer. Bazı Anayasa Hukukçuları tarafından "Her Türk hür doğar, hür yaşar, hürriyet başkasına muzır olmayacak her türlü tasarrufta bulunmaktır" maddesi 1789'un özgürlük anlayışının aynen aktarıldığı maddelerden bir tanesidir.

---

<sup>82</sup> GÖZLER, 2011, s. 34.

<sup>83</sup> DERDİMAN, s. 243.

#### 4.1.2.2.2.3. 1924 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Yeri

1924 anayasası sadece birinci kuşak haklar olarak tanınan hakları kişisel ve siyasi hakları tanıyor, ikinci kuşak haklar olarak tanınan ekonomik ve sosyal hakları tanımıyordu. 1924 Anayasasının "Türklerin Hukuk-u Ammesi" başlıklı bölümünde, birinci kuşak İnsan Haklarını savunmuştur. 1924 Anayasası, Osmanlı Kanun-u Esasi gibi klasik temel hak ve özgürlükleri sıralamak ve kısaca açıklamada bulunmakla yetinmiştir. 1924 Anayasası'nda kişi hak ve özgürlükleri klasik anlamda kabul edilmektedir. "Türklerin Kamu Hakları" bölümünde, doğal hak öğretisini izleyerek, yasa önünde eşitlik, ayrımcılık yasağı, kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, basın, haberleşme, yazım, yolculuk, bağış, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma, can, mal, ırz, konut dokunulmazlığı, kişi güvenliği, eziyet ve işkence yasağı, çalışma, eğitim özgürlükleri gibi uzun bir hak ve özgürlük listesine yer vermiştir. Fakat bu hak ve özgürlükler için gerekli güvence mekanizması kurulamamıştır.<sup>84</sup>

1924 Anayasası'nda sosyal haklar konusu hemen hemen hiç ele alınmamış, devletin sosyal ödevlerine yer verilmemiştir. Anayasanın ve öngördüğü devlet felsefesi sosyal değil liberal ve bireyci olup kişinin kendi kaderini kendisinin düzeltmesi gerektiği inancına dayalıdır. Kişi haklarıyla siyasal hakları saymıştır. Ancak sosyal haklar 1924 Anayasası'nda hiçbir biçimde yansımaları bulamamıştır.

Özetle, 1924 Anayasasının birinci temel eksiği; sosyal haklardan bahsetmemiş olması, ikinci eksiği ise tanımış olduğu hakların da güvence altına alınmamış olmasıdır. Anayasada sıralanan temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesi, sınırlarının belirtilmesi yasama organının takdirine bırakılmıştır. 1924 Anayasası'ndaki sıralanan hak ve özgürlükler, uygulama safhasında gerekli olan güvenceyi açıkça sağlayan hükümlerden yoksun kalmıştır. 1961 Anayasası'na dek bu eksiklik devam etmiştir. 1924 Anayasası ile tartışmasız biçimde kabul edilen hak ve özgürlüklerin pratik alanda tam olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilemediği, batılı anlamda

<sup>84</sup> DERDİMAN, ss. 243-244.

özgürlükçü bir demokratik düzen kurulup kurulamadığı sorusuna verilecek cevap, tarafsız ve bilimsel bir gözle doğal olarak "hayır" olacaktır. Sonraki yıllarda yapılan düzenlemelerle hak ve özgürlüklere ilişkin bazı gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin 1934 yılında kabul edilen kanunla batı ülkelerinde bile tanınmamış olan kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.<sup>85</sup>

Ayrıca o dönemde, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine yönelik bir sistemin yerleşmemiş olması bir başka olumsuzluktu. Böylece Meclis'e çoğunluğun oylarıyla temel hak ve özgürlüklerin ölçsüz bir şekilde sınırlandırılması imkânı da verilmiş oluyordu.<sup>86</sup> Yine, anayasaya uygunluk denetiminin mahkemelerce yapılması da öngörülmemiştir. Hatta Yargıtay, yargıçların yasaların anayasalara aykırılığını incelemeye yetkili olmadıklarını, bir yasanın anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla o yasaı uygulamaktan kaçınamayacakları içtihadında bulunmuştur.<sup>87</sup>

Soysal'a göre, özgürlüğü kısa ifadelerle güvence altına almanın gerisinde temel bir devlet felsefesi yatmaktaydı. Yeni bir milli egemenlik anlayışı ile doğan yeni devlet, ulus iradesi ile meclis iradesinin birbirleriyle kaynaşmış olduğu ve milli iradenin egemenliğinin en güçlü güvencesinin meclisin varlığı olduğu düşüncesini benimsemekteydi. Fransız İhtilalinden kaynaklanan klasik siyasal düşüncenin etkisiyle, ulus ve devlet egemenlikleri aynı şey olarak görülmekte, çoğunluğun iradesiyle genel irade bir tutularak milli irade de bundan ibaret sayılmaktaydı. Bu anlayışın sonucu olarak, vatandaşların hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlayacak en güçlü güvence, egemenliğin yalnız Meclis tarafından kullanılmasıydı. "Meclis, ulusu temsil ettiğine ve egemenliği onun adına kullandığına göre, kimi kime karşı korumağa gerek vardı? Böyle bir koruma ve iktidarı sınırlandırma gereksinmesi, iktidarın ulus elinde bulunmadığı, padişahlıkla paylaşıldığı dönemlerde söz konusu olabilirdi." Soysal'ın da ifade ettiği gibi, böyle bir egemenlik anlayışı, ülkedeki çoğunluğun iradesinin somut tecellisi olan Meclisteki çoğunluk, temel hak ve

---

<sup>85</sup> KAPANİ, s. 110.

<sup>86</sup> Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995, s. 52.

<sup>87</sup> A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, Açıklamalı Türk Anayasaları, Turhan Yayınları, Ankara, 1993, s. 54.

hürriyetlerin korunması amacıyla da olsa sınırlandırılmaması gereken bir çoğunluk olarak görülüyordu.<sup>88</sup>

#### **4.1.2.2.3. 1961 Anayasası**

##### **4.1.2.2.3.1. 1961 Anayasası ve İnsan Hakları**

1961 Anayasası ile İnsan Hakları alanında yeni bir döneme başlandığı gerçekten kabul edilebilir. 1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler konusunda getirdiği düzenlemeler açısından 1924 Anayasasından çok farklı bir konumdadır. 1961 Anayasasında temel hak ve özgürlükler düzenlenirken, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 tarihli Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi'nden oldukça yararlanılmış, bu belgelerde yer alan hükümlerin hemen hepsine yer verilerek 1924 Anayasası'na göre daha geniş ve daha güvenceli bir insan hakları listesi hazırlanmıştır.<sup>89</sup> Temel hak ve özgürlüklerin niteliğindeki genişleme, Anayasada ayrılan yerin ve verilmiş tarzının farklılaşması ve güvence sisteminde getirdiği yenilikler, 1961 Anayasası'nı selefinden kesin bir şekilde ayırdetmeyi mümkün ve gerekli kılmıştır. Anayasa'nın önemli bir tarihsel özelliği olarak, insan hakları kavramının "insan" ve "hak" kelimelerinin terkibinden oluşan gerçek şeklinin, Türk Anayasa Hukukunda ilk defa kullanılmasını da zikretmek gerekmektedir. Ayrıca, Anayasanın 2. maddesinde, Cumhuriyetin niteliklerinden biri olarak "insan haklarına saygılı devlet" niteliğinin de sayılması, insan haklarının bu anayasada taşıdığı önemi vurgulamaktadır.

Tabii hukuk düşüncesi açısından 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'nın anlayışını devam ettirip ettirmediği sorusuna Soysal; 1961 Anayasası'nda, herkesin kişiliğine bağlı, devredilmez, dokunulmaz ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu vurgulayarak tabii haklar düşüncesine bağlı kalmıştır. Ancak tabii hakların kapsamı iktisadi ve sosyal hakları da içine alacak biçimde genişletilmiştir

<sup>88</sup> Mümtaz SOYSAL, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 8. Baskı, Gerçek Soysal Yayınları, Ankara,1986, s. 50.

<sup>89</sup> KÜÇÜK, s. 259.

demektedir.<sup>90</sup> “Türklerin Hukuk-u Ammesi” başlığı altında yalnızca sivil ve siyasi hakları ele alan 1924 Anayasasının bu yaklaşımı, 1961 Anayasası ile birlikte yerini çağdaş klasik demokrasilerdeki temel hak ve özgürlüklerin hemen hemen tümünü kapsayan yeni bir yaklaşıma bırakmıştı. Bu yaklaşıma göre, Anayasa'da temel hak ve hürriyetler, 3 bşlık altında incelenecekti: Kişinin hak ve ödevleri, sosyal ve iktisadi hak ve ödevler ve siyasi hak ve ödevler.<sup>91</sup>

1961 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklere ayrılan yer modern anayasalarla karşılaştırıldığında hayli uzundur. 1961 Anayasası'nın yapılmasına yol açan olaylar dizisi, özellikle kişiyi devlet gücüne karşı koruması gereken klasik haklarla ilgili olarak ortaya çıktığı için, yeni anayasada klasik haklar çok sistemli ve ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Yani, bu ayrıntılı düzenlemenin arkasında Anayasa'nın bir tepki anayasası olması yatmaktadır. 1950-60 yılları arasında karşılaşılan tüm sorunların basite indirgenerek bir anayasa sorunu olarak görülmesi ve her sorunun çözümünün anayasada aranması, 61 Anayasası'nın uzun bir anayasa olmasına neden olmuştur.<sup>92</sup> Anayasa'nın temel hak ve hürriyetler ile ilgili kısmı 52 maddeden oluşmaktadır. Bu durum, Anayasa'nın hazırlanmasında yarı-kazuistik bir yöntemin benimsendiğini göstermektedir.

#### **4.1.2.2.3.2. 1961 Anayasası'nda Temel Hak ve Özgürlükler**

1961 Anayasası, hak ve özgürlükleri “geniş”, “ayrıntılı” ve “sistemli” olarak, Temel Hak ve Özgürlükler, Sosyal ve Ekonomik Hak ve Özgürlükler, Siyasi Hak ve Özgürlükler bölümlerinde düzenlemiştir.<sup>93</sup> 1961 Anayasasında temel hak ve özgürlükler düzenlenirken, güvenceli, çağdaş İnsan Hakları anlayışı benimsenmiştir. Çağdaş batı özgürlük anlayışı evrensel İnsan Hakları anlayışı, 1961 Anayasası'nda açıkça yansımaları bulmuştur. Aynı zamanda demokrasi açısından çok önemli değişiklikleri yansıtan bir belgedir. Çünkü azınlığa çoğunluk olabilme olanağını

<sup>90</sup> SOYSAL, ss. 101-102; KÜÇÜK, s.145.

<sup>91</sup> SOYSAL, s. 101; KÜÇÜK, s.144.

<sup>92</sup> GÖZÜBÜYÜK, 1993, s. 86.

<sup>93</sup> DİRDİMAN, ss. 261-262.

tanımış ve bunu güvence altına almıştır. Siyasi iktidarın aynı zamanda başka yetkili organlar eliyle kullanılmasının yollarını da açmış ve onları da güvenceye bağlamıştır. Bu da 1961 Anayasası'nda demokrasi açısından son derece önemli bir düzenlemedir. 1961 Anayasası'nın, güvence açısından attığı adımlar aslında çok önemlidir. En önemli ve yeni bir özellik de "Sosyal Devlet" anlayışıdır. Sosyal devleti somutlaştırarak sosyal ve ekonomik haklara ayrı bir başlık altında ve ayrıntılı biçimde yer vermiş olmasıdır. Sosyal haklara yer vermekle sadece özgürlük düşüncesini tanımak ve güvence altına almakla yetinmemiş, aynı zamanda özgürleştirme yaklaşımını da benimsemiştir. Ekonomik ve sosyal yönden güçsüz olan kişileri, başkalarına bağımlı olarak iş yapan kişileri, başta işçiler olmak üzere, ama iktisadi yönden başkasına bağımlı olan ve korunması gereken güçsüz kişileri korumayı amaçlayan bir sosyal devlet anlayışını açıkça benimsemiştir.

1961 Anayasası ile özgürlükler çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş ve yasama organının özgürlükleri belirlerken neleri yapamayacağı da hükme bağlanarak, kanun koyucunun özgürlüklerin düzenlenmesindeki takdir yetkisi daraltılmış ve aşamayacağı bazı sınırlamalar getirilmiştir. 1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler bakımından, bireyi esas almıştır. “Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz devredilmez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu” belirtilmek suretiyle, siyasi iktidarın arzu ve takdirine göre yok edilmeyecek tabii hak ve özgürlüklerin var olduğu düşüncesi benimsenmiştir. Bir sınırlama, bir hak ve hürriyetin kullanılmasını imkansız kılması veya aşırı derecede güçleştirilmesi durumunda, o hak ve hürriyetin özüne dokunmuş olacaktır.<sup>94</sup> Ayrıca, hangi sebeple olursa olsun özgürlüğün özünü zedeleyecek aşırı sınırlamayı önlemek amacıyla; “Kamu yararı, genel ahlak, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunulamayacağı” hükmüne yer verilmiştir.

---

<sup>94</sup> ÖZBUDUN, s. 22.

#### 4.1.2.2.3.3. 1961 Anayasasında İnsan Haklarının Sınırlanması

1961 Anayasasında özgürlük temel, sınırlama ise istisnadır. Sınırlama ve sınırlamanın sınırı açık olarak ortaya konmuştur. İnsan haklarının demokratik rejimin temeli olduğu kabul edilmiştir. İlki 1969 olmak üzere 1971, 1973 ve sonuncusu da 1974 yılında olmak üzere 1961 Anayasasında köklü değişiklik yapılarak, özgürlük alanı daraltılmış, katı sınırlarla çevrelenmiştir.<sup>95</sup> Bunların içinde Anayasada önemli değişiklikler yapan yasalar, 12 Mart döneminde çıkarılan yasalar olmuştur. Bu yasalar ile, getirilen özgürlükler düzenine genel ve özel nitelikte önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Genel kısıtlama ilkesi tüm özgürlüklere uygulanabilecek kısıtlamaları göstermekteydi. Buna göre temel hak ve özgürlükleri Anayasada belirtilen hususları ortadan kaldırmak amacıyla kötüye kullananlar cezalandırılacaktı. Ayrıca temel hak ve özgürlüklere getirilen ikinci küme sınırlama belirli konularda getirilen özel kısıtlamalar olmuştur. Örneğin yargıç kararı olmadan gazetelerin toplatılması, tutuklanan kişinin gözaltı süresi 24 saatten 48 saate çıkartılması, dernek ve sendikalara getirilen kısıtlamalar, memurlara sendika yasağı gibi kısıtlamalar yer almaktadır.<sup>96</sup>

#### 4.1.2.2.4. 1982 Anayasası

Anayasa yapıcı, Anayasanın insan hakları ile ilgili bölümlerinin BM İnsan Hakları Beyannamesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerle uyum içinde olmasını gözetmiştir. 1982 Anayasası başlangıç kısmında insan haklarının kaynağı olan Evrensel Beyannamenin 2. maddesine gönderme yaparak, insanın doğuştan insan hak ve hürriyetlerine sahip olduğu ilkesi kabul edilmiştir. 12. maddede “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir”<sup>97</sup> kuralı kabul edilmiştir. Maddenin gerekçesinde bu hak ve hürriyetlerin Devletin bir lütfu olmadığı, kişinin doğuştan edindiği vurgulanmıştır. 2. maddede de Türkiye

<sup>95</sup> İlker Hasan DUMAN, Anayasa Serisi 6, 1982 Anayasasında İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997, s. 23.

<sup>96</sup> GÖZÜBÜYÜK, 1993, ss.135,136; KÜÇÜK, s.107.

<sup>97</sup> AKTAN, s. 674.



Cumhuriyetinin insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olduğu teyit edilmiştir. Maddeye göre insan haklarına saygı bir anayasa ilkesi haline gelmiştir. Bu ilke 11. madde gereğince yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlar. Anayasanın 2 ve 11. maddelerine göre insan haklarına aykırı kanun ve uygulamalar yapılamaz.

#### **4.1.2.2.4.1. 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınıflandırılması**

1982 Anayasa'sında temel hak ve hürriyetlerin sınıflandırılması; kişinin hak ve ödevleri, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler ile siyasi haklar ve ödevler alt başlıkları olarak açıklanacaktır.

##### **4.1.2.2.4.1.1. Kişisel Hak ve Ödevleri**

Bu haklar, Devlete bir şey yapmama, kişilerin alanına müdahalede bulunmama ödevi yüklemektedir.

Bunlar, kişilerin belli bir yaşam alanını saklı tutan, devletin bu alana karışmasını önleyen, bireyin serbestçe gelişmesini amaçlayan haklardır.<sup>98</sup> Bu haklara kişisel kamu hakarı da denmektedir.<sup>99</sup>

##### **4.1.2.2.4.1.2. Sosyal ve Ekonomik Ödevler**

Bu haklar sosyal devlet anlayışının gelişimi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu haklar kişi veya toplumların devletten isteyebileceği haklardır ve devletin bu hakları gerçekleştirmek için bir takım edimde bulunması gerekmektedir. Kimilerine göre ise devletin bu hakları gerçekleştirmek için olumlu bir şey yapmasına gerek yoktur. Bu haklar devlete müdahale etmeme ödevi yüklemektedir. Devletin bu hak ve hürriyetleri kullananlara müdahalede bulunmaması bu hakların gerçekleşmesi için yeterlidir.<sup>100</sup>

<sup>98</sup> İPEK, 2011, s. 212.

<sup>99</sup> GÖZÜBÜYÜK, 1993, s. 167.

<sup>100</sup> GÖZLER, 2014©, s. 167.

Bu haklar sosyal devlet anlayışının gereğidir ve devlet bu ödevini ancak, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.<sup>101</sup>

#### **4.1.2.2.4.1.3. Siyasi Haklar ve Ödevler**

Bu hak ve ödevler, kişilerin devlet yönetimine katılma, siyasal faaliyette bulunma haklarıdır. Bu hak ve hürriyetler ancak Türk vatandaşları tarafından kullanılabilir. O nedenle bu hak ve hürriyetlere, vatandaşlık hakları da denilir.<sup>102</sup> Bu haklar kişilerin siyasal gücün kullanılmasına katılmasını sağlayan haklar oldukları için katılma hakları da denir. Siyasal haklarla kişinin “seçim” yolu ile devlet yönetimine katılmasını sağlar.<sup>103</sup>

#### **4.1.2.2.4.2. 1982 Anayasası’nda Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırları**

1982 Anayasasının 14. maddesinde kötüye kullanma nedeni olarak belirttiği durumlar, esas itibariyle genel ve özel sınırlamalarla önlenebilecek durumlardır. Böyle bir düzenlemeye gidilmesi, Anayasayı yapanların belli konularda gösterdikleri hassasiyetin bir sonucu olarak yorumlanabilir.<sup>104</sup> 1982 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde iki tür sınırlama öngörülmüştür. Bunlar "genel sınırlama" ve "özel sınırlama" nedenleri olarak adlandırılabilir. Bütün haklar ve özgürlükler için geçerli olacak sınırlandırma nedenleri Anayasanın “Genel Hükümler” bölümündeki madde 13’te sayılmıştır.<sup>105</sup> Bunlar;

- Devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması
- Milli Egemenliğin korunması
- Cumhuriyetin korunması
- Milli Egemenliğin korunması
- Kamu düzeninin korunması

<sup>101</sup> İPEK, 2011, ss. 212-213.

<sup>102</sup> GÖZLER, 2014©, s. 217.

<sup>103</sup> İPEK, 2011, ss. 213-214.

<sup>104</sup> GÖZÜBÜYÜK, 1993, s. 192.

<sup>105</sup> KÜÇÜK, ss. 175-177.

- Genel asayişin korunması
- Kamu yararının korunması
- Genel ahlakın korunması
- Genel sağlığın korunması'dır.

#### 4.2. Terör ve Terör Örgütlerinin Tarihsel Gelişimi

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan ve insanlığa çok büyük zararlar verdiği hemen her kesim tarafından dillendirilen terörizmin tanımlama sorunu bulunmaktadır. İnsanlığa çok büyük zararlar veren terörizm tanımının yapılmamış olması insanlık için çok ciddi bir sorundur. Terörizmin uluslararası boyutuna bakıldığında en önemli sorun tanım sorunudur. Hangi tür eylemlerin terörist eylem olup olmadığının anlaşılabilmesi ve terörizm sorunun tartışılabilmesi tanımın yapılmasına bağlıdır. Çeşitli ülkelerin çıkar çatışmaları terörizmin tanımlaması konusunda uzlaşmayı olanaksız kılmakta ve günümüzde terörizmin tanımlanması konusu terörizmle mücadelede çözülmesi gereken en önemli problemdir.<sup>106</sup>

Uygarlık tarihi kadar eski olan terörizm, insanoğlunun siyasi örgütlenmesiyle birlikte gelişmiştir.<sup>107</sup> Çağdaş terörizm, geçmişin siyasi şiddet uygulamalarının günümüz şartlarına uyarlanmış görünümünden başka bir şey değildir.<sup>108</sup> Terörün siyasi bir terim olarak Fransız devrimi ile beraber ortaya çıkışı ve XIX. yüzyılda Fransız devriminin ihraç ettiği ulus-devlet modelinin Avrupa'da yaygınlaşması ile terörizmin yükselişinin koşutluk göstermesi, bu saptamayı teyit etmektedir. Fransızcada ilk olarak 1335 yılında kullanılan terreur kelimesinin hemen her Hint-Avrupa dilinde karşılığı vardır. Çağdaş terörizm, geçmişin siyasi şiddet kullanımlarının günümüz şartlarına ve imkanlarına uyarlanmış bir görünümünden başka bir şey olduğu düşünülemez. Bununla beraber, iletişim ve silah teknolojilerinde gerçekleşen yenilikler, terörizmin yükselişine imkan sağlamıştır.

<sup>106</sup> Ömer URHAL, Ünal ACAR, Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, ss. 317-318.

<sup>107</sup> ÖKTEM, s. 12.

<sup>108</sup> ÖKTEM, s. 16.

Türkiye’de ise terörün gelişimi, aşırı sol örgütlenmelerle beraber gündeme gelmiştir.<sup>109</sup> Sol terör örgütleri, aşırı sol örgütlenmelerin içerisinde çıkmıştır. Türkiye’de aşırı sol anlayışıyla kurulan ilk örgüt, 10 Eylül 1920 tarihinde Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de kurulan Türkiye Komünist Partisi (TKP)’dir. İlk zamanlar yasal bir parti olan TKP, 1925 yılından itibaren Takrir-i Sükun Kanunuyla birlikte yasadışı bir örgüt haline gelmiştir. 1960’lı yıllara kadar organize güç olarak sadece TKP bulunuyordu. Özellikle üniversite gençliği içerisinde dernekler aracılığıyla yan örgüt oluşturarak devam etmiştir. 1961 anayasasının tanıdığı hak ve özgürlük anlayışıyla birlikte Marks’ın, Mao’nun, Lenin’in, Tito’nun, Latin Amerika’dan Che Guevera’nın eserlerinin Türkçe’ye çevirileri hız kazanmış ve Komünizm ile Sosyalizm içerikli eserler kaleme almışlardır. Bu eserler, 1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de başlayacak olan terörizm faaliyetlerin ideolojik alt yapısını oluşturmuştur.<sup>110</sup> Kurulan örgütler, 1970’li yıllardan itibaren gasp, soygun ve adam kaçırmaya gibi yasadışı eylemlere girişmiş, özellikle büyük şehirlerde can ve mal güvenliğini, devletin bütünlüğünü önemli ölçüde derinden etkilemeye başlamışlardır. Bu eylemlerin engellenememesi üzerine siyasi iktidara 12 Mart 1972 muhtıra verilmiş, bu muhtıra ile birlikte, büyük bir hızla devam eden terör hareketlerine karşı çok sert güvenlik tedbirleri alınmış, (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) THKO örgüt mensupları, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan yakalanarak yargılanmışlar ve idam edilmişlerdir.

Sol militanların faaliyetlerine karşı, sağ gruplarda 1973 yılından itibaren seri bir şekilde hem legal alanda hemde illegal alanda örgülenmişlerdir. Özellikle ve genellikle ülkücü kesimin oluşturduğu bu gruplar siyasi desteğinde etkisiyle, devletin tek koruyucusu olarak kendilerini görmüşlerdir.<sup>111</sup> 1980 askeri müdahalesine kadar bir takım şiddet faaliyetlerinin içerisinde yer almışlar, 1978 ile 1980 yılları arasındaki sağ sol çatışmasında 5.241 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. O dönemde sağ kesimden Gün SAZAK, İlhan Egemen DARENDELİUOĞLU, Hamit FENDOĞLU, sol kesimden Ümit KAFTANCIOĞLU, Abdi İPEKÇİ, Bedrettin

<sup>109</sup> ALKAN, 2013, s. 55.

<sup>110</sup> Erkal ÜNAL, “Sol Düşüncenin Ortasında ve Kıyısında Çeviri Kitaplar”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.420.

<sup>111</sup> ALKAN, 2013, s. 5.

CÖMERT gibi tanınmış gazeteci ve yazarlar öldürülmüşlerdir. Yine o dönem de mezhepsel kışkırtmalarla Kahramanmaraş ve Çorum’da meydana gelen olaylarda birçok vatandaşımız öldürülmüştür. Ünlü sağcı militanlardan Haluk KIRCI dönemin tanıklarından biri olarak kaleme aldığı hatıralarında sağ-sol çatışmasında figüran olarak nasıl kullanıldıklarını şöyle anlatmaktadır.<sup>112</sup>

“Mamak Askeri Cezaevinde yatarken, birçok solcu genci tanıma fırsatım oldu. Hepimiz üç aşağı beş yukarı, aynı sosyo-ekonomik kesimlerin ve dar çevrelerin ezilmiş, horlanmış çocuklarıydık. Hepimizin anası-babası, eğitimi, yaşantısı, geliri, giyimi birbirine benziyordu. Yani kör kuyularda yetişmiş çiçeklerden farkımız yoktu. Hepimizin rengi, dokusu, yaprağı ve kökü aynıydı. Fakat hayatın cilvesine bakın ki hem birbirimizle savaşır, hem de aynı kaderi paylaşır olmuştuk. İşin daha ilginç yanı ise bizi dipsiz kuyulara atanların ve böylelikle toplumu kurtardıkları zannedenlerin halleriydi.”

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile ülkemizde terör, kontrol altına alınmaya çalışılmışsa da tam anlamıyla bunun başarıldığını söylemek yanlış olacaktır. Darbe anayasası olarak nitelendirilen 1982 anayasasıyla gençliğin güven dugusunun zedelendiğini belirten Tarhan, Bağımsız Eğitimciler Sendikasınının 18-30 yaş arası gençler üzerinde yaptığı bir araştırmada, % 59 oranında bir kesimin korku ve kaygı taşıdığını, bu oranında gelecek adına kaygı verici olduğunu belirtiyor.<sup>113</sup> Sağ sol çatışması 1980 askeri müdahalesiyle birden durmuş ve 1989 yılından sonra Sol terör örgütleri komünist rejimlerin çökmesiyle ideolojik modellerini kaybetmiş ve etkisi azalmaya başlamıştır. Sağ-Sol terör örgütlerinin eylemleri zayıfladığı bir ortamda PKK terör örgütü faaliyetleri başlamıştır. Bu söylemlerin en büyük ve en önemli göstergesi, 15 Ağustos 1984’de Şemdinli ve Eruh baskınlarıyla pkk terör örgütünün adını duyurmasıdır. Ayrılıkçı terör o tarihten itibaren Türkiye’nin birincil gündemi olmuştur.

<sup>112</sup> Necati ALKAN, Gençlik ve Terörizm, Emniyet Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2002, ss.56-61.

<sup>113</sup> Nevzat TARHAN, Asimetrik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 31.

Marksist/Leninist ideoloji doğrultusunda, İran, Irak, Suriye ve Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bağımsız bir Kürdistan devleti kurmayı amaç edinen PKK, ilk faaliyetlere başladığı zamanlar, bölge halkından pek ilgi görmemiş, bunu aşmak için ise bölgenin ekonomik, sosyal siyasi ve psikolojik sorunlarını istismar ederek propaganda faaliyetleri yürütmüş, bir yandan da devletin güvenlik güçlerinin breysel olarak yaptığı hataları bölge halkına anlatarak kısa sürede kitleler arasında konuşulur duruma yükselmiştir.<sup>114</sup>

PKK terör örgütü ile yapılan mücadelede 30.000'e yakın vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. 1990'lı yıllarda PKK terör örgütünün eylemlerinin arttığı bir ortamda dini motifli Hizbullah terör örgütü eylemlerine başlamış ve birçok insanımızı öldürerek mezar evlere dönüştürmüştür. Ülkemiz 2000'li yıllarda ise uluslararası dini motifli örgüt olan El Kaide terör örgütü unsurlarının yaptığı intihar eylemlerinin hedefi olmuştur.<sup>115</sup>

Terör sorunu uluslararası çözümü gerektiren, devletler için ciddi bir sorundur. Türkiye bugün ekonomisinin önemli bir kısmını, terörle mücadeleye ayırmaktadır. Yıllardan beri enflasyon sıkıntısı çekmemizin en önemli sorunlardan birisi de teröre aktarılan önemli maddi kaynaklardır.<sup>116</sup>

Terör, Türkiye'nin gündelik yaşamından, ekonomisine, siyaset ve diplomasisine kadar her şeyini çok yakından etkilemiş ve hala etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir ve PKK terör örgütü Türkiye'nin çok ciddi problemlerinden biridir.<sup>117</sup>

Terör örgütü PKK zamana ve uluslararası konjektöre göre ideolojisinde, stratejisinde, faaliyetlerinde, eylem metotlarında ve yapılanma sürecinde değişiklikler gerçekleştirmiştir. Nisan 2003'de Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi

---

<sup>114</sup> ALKAN, 2013, s. 60.

<sup>115</sup> ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ, Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Erzurum, 2012, ss. 1-3.

<sup>116</sup> Ali KUYAKSİL, Türkiye'de Terör ve Terörün Kaynakları, Polis Dergisi S. 40, Ankara, 2004, s. 89.

<sup>117</sup> ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ, Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi . Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Erzurum, 2012, ss.1-3.

(KADEK), Kasım 20013 'te Halk Kongresi KONRE/GEL ve Mart 2005'te Kürdistan Demokrasi Konfederalizmi (KCK) olarak adını duyurmuştur. Örgütün üst yönetimi Kuzey Irak'ta örgüt kamplarında bulunmakta, örgüt yönetimi kendilerini KCK olarak adlandırmakta örgüt kadrolarına ve müzahir kesime talimatlar vermektedir. Terör örgütü PKK şiddet eylemlerine başladığı 1984 yılından bu yana 2011 yılsonuna kadar ülke genelinde 11.415 silahlı saldırı, 9.684 silahlı çatışma ve 6.317 patlama meydana gelmiş; toplam 4.815 vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve 7.968 vatandaşımız yaralanmış; 331 polis 4.770 asker ve 1.367 geçici köy korucusu şehit olmuş, 3.569 polis, 10.952 asker ve 1978 geçici köy korucusu yaralanmış; 20.717 örgüt mensubu ölü 831 örgüt mensubu yaralı ele geçirilmiş; 4.755 örgüt mensubu da teslim olmuştur.<sup>118</sup>

Terör örgütünün ekonomik maliyetiyle ilgili Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ünsal Ban verdiği bilgiye göre, Türkiye'nin kalkınmasının önündeki en büyük engellerin başında PKK terör örgütünün olduğunu, Son 27 yılda PKK'nın ülke ekonomisine doğrudan maliyetinin 550 milyar TL olduğunu belirtmektedir. Prof. Dr. Ban, yaptığı yazılı açıklamada, PKK terör örgütünün eylemleri sonucunda gerçekleşen güvenlik harcamalarındaki artışlara bakıldığında 296 milyar 382 milyon liralık bir ekonomik maliyet olduğunu, Terör olaylarından kaynaklanan göç hareketinin Türkiye ekonomisine doğrudan ve dolaylı maliyeti ise 70,81 milyar TL olduğunu belirtmektedir.<sup>119</sup>

Sonuçlara bakıldığında durumun çok vahim olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden dolayı örgütle bütüncül bir yaklaşımla mücadele etmek gerektiği anlaşılmaktadır. Silahlı mücadelenin yanında terörle psikolojik mücadelenin yapılması gerekmektedir. Toplum Destekli Polislerin küçük paralarla büyük işler yaptığı bir

<sup>118</sup> EGM, Terörle Mücadele Daire Başkanlığı, PKK/KCK Terör Örgütü Değerlendirme Raporu, Ankara, 2012/2.

<sup>119</sup> <http://www.haber7.com/guncel/haber/789966-pkk-terorunun-maliyeti-550-milyar-tl> Erişim Tarihi: 27.05.2014.

günlük bir gezi faaliyeti ile öğrencilerin-çocuk ve gençlerin kalplerini kazandıkları, örgüte sempatican çocukların fikirlerinin olumlu yönde değışiklik anlaşılmaktadır.<sup>120</sup>

#### **4.2.1. Terör Örgütünün Unsurları**

##### **4.2.1.1. İdeolojik Unsur**

İdeolojik unsur, örgütün hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, benimsediğı ideoloji doğrultusunda hareket etmekte, stratejisini buna göre belirlemektedir. Terör örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerin amacı, kendi içerisinde tutarlı inanç sistemlerini, örgütün dayandığı temel ideolojiyi örgüt mensuplarına benimsetmek ve örgütün hedefleri doğrultusunda bilinçlendirmektir.<sup>121</sup> İdeolojik eğitim de diyebileceğimiz bu süreçle örgüt mensuplarının örgüte bağılılıkları sağlanır.

##### **4.2.1.2. Örgüt Unsuru**

3713 sayılı Kanununun 1. Maddesinin 1. fıkrasında “Terör” tanımı yer almakta, “terör” tanımı incelendiğinde ise, terör suçunun örgütle işlenebileceğı, 7. fıkrasında ise Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanların Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılacağı ifade edilmektedir.

Örgüt, organize bir yapı içerisinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerden oluşur. Günümüzde terör örgütleri, çoğunlukla örgüt lideri ile ona bağılı üst düzey sorumlular ve daha alt düzeydeki bölge, il ve birim sorumlularından oluşmaktadır.<sup>122</sup>

<sup>120</sup> Yusuf CANER, Türkiyede Etkin Olan Terör Örgütleri ve Terörü Önlemede Toplum Destekli Polisliğin Rolü, “Siirt İli Örneğı”, Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosoyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2014, s. 15.

<sup>121</sup> ALKAN, 2013, s. 24.

<sup>122</sup> Yavuz AKKOÇ, Türkiye’deki Terör Örgütlerinin Örgütlenme Modeli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü.S.B.E., Ankara, 2004, s.26.



#### 4.2.1.3. Şiddet Unsuru

Terör örgütleri şiddeti, ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere ulaşmada önemli bir araç olarak görmekte, "silahlı propaganda" adı da verilen terör eylemlerini, mevcut anayasal düzeni değiştirmek için kaçınılmaz bir yöntem olarak benimsemektedirler. Terör örgütleri, gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri ile topluma korku salarak, halkta bıkkınlık ve yılgınlık duygusu oluşturup, vatandaşın devlete olan güvenini sarsmayı ve kaos ortamı yaratmayı hedeflemektedirler.

#### 4.2.2. Terörizmin Amacı

Terör örgütlerinin amaçları, örgütlerin faaliyette buldukları ülkelere ve kendilerini yönlendiren merkezlere bağlı olarak farklılık gösterebiliyor. Bilinen yaklaşımlar çerçevesinde terör örgütlerinin makro düzeyde amacı, hedef alınan mevcut rejimi terörizm faaliyetleriyle yıkarak yerine kendi ideolojileri doğrultusunda yeni bir rejim kurabilmek olarak ifade edilebilir.<sup>123</sup> Örgüt mensuplarının yargılamalarında bunları açıkça belirtmeleri tezi doğrudur niteliktedir. Mikro düzeydeki amaçları ise, bir varlığa zarar vermek ya da onu yok etmektir. Oysa terörist için, şiddet bir amaç değil araçtır. Örneğin, sıradan bir katil, bir insanı ölmesini istediği için öldürür. Terörist içinse, önemli olan o insan ya da insanlar değil, onları öldürdüğü zaman toplumda yaratacağı etkidir. Terörizm hesaplı bir şiddettir. Amacı, olabildiğince çok insanı öldürmek değil, kitlelerin eylemlerinden etkilenmesini sağlamaktır. Kitlelerin dehşete kapılmasını, bir umutsuzluk içinde teröristin isteklerine boyun eğmesinden başka çare olmadığını düşünmesini sağlamaktır.<sup>124</sup> Terör örgütlerinin gerçekleştirdiği hiçbir eylem amaçsız ve sebepsiz olamaz. Örgütler yaptıkları eylemler sonrasında devletin unsurlarını kendi üzerlerine çekmeye ve devleti hata yapmaya ve vatandaşları devlete karşı tepki göstermeye çalışır, halkı teröristleri desteklemeye iterler.<sup>125</sup>

<sup>123</sup> ALKAN, 2013, s. 22.

<sup>124</sup> A. Taner KIŞLALI, Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Yay., Ankara, 1998, s. 37.

<sup>125</sup> EGM(2), 2008, s. 140.

Terör örgütleri yapılacak eylemlerde bir davayı veya anlaşmazlığı yerel, ulusal ve uluslararası boyutta sorun haline getirerek çözümü konusunda çareler ararlar. Yapmış oldukları eylemlerde dikkat çekmeyi, kargaşa ortamı yaratmayı, gücünü ve etkinliğini artırmayı, kitleleri taraf olmaya zorlamayı, toplum direncini zayıflatmayı, yandaşlarına itirazsız itaat etmeyi amaçlamaktadırlar.<sup>126</sup>

Terör örgütlerinin programında öldürme ve şiddet vardır. Eylemini gerçekleştiren bir teröristin hedefinin özgürlüğüne kavuşmak amacıyla değil, ideolojisini kamuoyuna duyurmak için eylemini gerçekleştirir.<sup>127</sup>

Terör örgütlerinin bir kazanım elde etmek, bazı güçlere aracılık etmek gibi amaçları da vardır. Buna benzer durumlarda terörizmin amacı belirli bir ülkede çıkar elde etmek amacıyla ülke ve toplumda belirli ortamların oluşmasına aracılık etmektedir. Stratejik açıdan önemli bir konumda olan ülkemizin sürekli terör tehdidi altında yaşamasının nedeni; bir takım güçlerin ülkemiz üzerinde çıkar hesaplarının bulunduğu, terörizmin amacının da bu ortamı sağlamak için eylemler yaptığı gerçeğidir. Terörizm bazı ülkeler tarafından bir başka ülkeyi ekonomik açıdan, özgürlükler açısından zayıflatmak, istikrarsızlaştırmak için bir araç olarak kullanılmaktadırlar.<sup>128</sup>

Terör örgütleri toplum içerisinde potansiyel çatışma ortamlarını kullanarak kendilerine toplumsal destek sağlamayı amaçlarlar. Kimi zaman etnik kimi zaman dini, kimi zaman sosyal problemleri temel alarak amaç ve hedeflerini belirleyen terör örgütleri devletler için mücadele edilmesi zor bir rakip haline gelebilmektedirler. Toplumun farklı kesimlerini karşı karşıya getirerek çatıştırılmaya çalışılması, toplumun birlik ve bütünlüğünün bozulmaya çalışılması terörün başka bir hedefidir. Türkiye Alevi-Sünni, Laik-Anti laik, etnik ayrımcılık gibi sosyal-kültürel konuların

<sup>126</sup> Ömer URHAL, Küreselleşen Dünyada Güvenlik , Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 313.

<sup>127</sup> EGM(2), 2008, s. 141.

<sup>128</sup> EGM(2), 2008 s. 140.

temelinde insanların gruplaşmalara ve çatışmalara itilmek istenmeleri bu duruma örnek olarak verebiliriz.<sup>129</sup>

Terörün Türkiye'deki amacının ülkemizin stratejik konumundan dolayı önemli bir ülke olması nedeniyle sanayileşmeyi, ülkenin kalkınmasını, güçlenmesini engellemektir. Terör insanların psikolojik durumlarını bozan ve ülkedeki siyasi sosyal ve ekonomik istikrarın en büyük düşmanıdır.<sup>130</sup>

#### 4.2.3. Genel Olarak Terörün Ortaya Çıkış Nedenleri

İnsanların terörizm faaliyetlerinin içinde bulunmasının nedenleri konusunda uzmanların farklı değerlendirmeleri bulunmaktadır. Örnek verecek olursak, sosyal faktörlerin neden olması, toplumda din, mezhep ve tarikat ayrılıklarının olması, eğitim düzeyinin düşüklüğü, etnik ayrılıkların bulunması, azınlık unsurlarının varlığı, toplumun ideolojik kamplara ayrılması, genel ahlak anlayışının yozlaşması ve toplumun bölünmezlik bilincini kaybetmesi terörün sosyal nedenleri olarak gösterilmektedir.<sup>131</sup> Bazı uzmanlara göre ise, terörizmin artış sebepleri arasında, aile, kabile, millet, devlet gibi kavramların insanlar üzerindeki etkisinin yok olması veya gittikçe azalması, dini, insani, ahlaki ve vicdani değerlere bağlılığın azalması veya bunların deformasyonu, idealist felsefi değerlerin yerinde materyalist anlayışın alması, insanların ihtiyaç ve ihtiraslarının artmasının etkin olduğunu ileri sürülmektedir.<sup>132</sup>

Türkiye'de terörün nedenlerini, iç ve dış nedenler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ancak, dünden bugüne terörle ilgili yapılan araştırmalarda, ülkemizdeki terörün nedenleri genelde dış faktörlerde aranmıştır. Bu nedenle de terörizm sorunu, uzun yıllar vatandaşlarımız tarafından, dış düşmanların bizi bölüp parçalamak için kullandıkları bir araç olarak algılanmıştır.

<sup>129</sup> URHAL, s. 314.

<sup>130</sup> EGM(2), 2008, s. 141.

<sup>131</sup> CANER, s. 179.

<sup>132</sup> URHAL, s. 353.

Toplumbilimci Özer Ozan Kaya'da terörü, ülkemizdeki büründüğü biçim ve nitelikleriyle, bir güvenlik sorunu olmanın çok ötesinde, toplumsal yapıda, siyasal kültürde, kamu yönetiminde, eğitimde ve ekonomik yapıda derin kökleri bunun bir toplumsal bunalım olarak değerlendiriyor ve bu yönde çeşitli çözüm yolları üretmek için önlemlerin alınmasını öneriyor.<sup>133</sup>

Terörizmin nedenlerinden bazılarının dünyanın bütün terör eylemlerini ortak nedenlerini oluştururken, bazılarının ise yalnız o devlete veya devlet içerisinde faaliyet gösteren terör örgütüne ait özelliklerden kaynaklandığı, dolayısıyla, birçok nedene bağlı olarak terörizmin nedenlerinin çoğaltılabileceği söylenebilir.<sup>134</sup>

#### 4.2.3.1. Ekonomik Nedenler

Toplumdaki dengesiz gelir dağılımı, terör örgütlerinin yararlandığı en önemli unsurlardan biridir. Konu propaganda malzemesi yapılarak istismar edilmeye çalışılır.<sup>135</sup> Ülkemizde faaliyet yürüten terör örgütleri üzerinde yapılan araştırmalarda, örgüt mensuplarının alt sosyoekonomik düzeyden gelen bireyler olduğu görülmektedir. Komünizm propagandasının alfabeti, yoksulluk edebiyatıyla başlar.

Şanlıurfa nüfusuna kayıtlı, genç yaşta PKK terör örgütüne katılmış, 10 yıl kaldığı örgütten ayrılan Abdulkadir AYGAN, kendisine yapılan propagandalardan etkileme nedenlerini şu şekilde ifade etmiştir:<sup>136</sup>

- Geçimini ırgatlık ve amelelik yaparak zar zor sağlayan bir ailenin çocuğu olmam,
- Yurdumuzun diğer yerlerine nazaran geri kalmış olan ve kendine has bazı özellikleri bulunan Güneydoğu' lu olmam,

<sup>133</sup> ALKAN, s. 2013,39.

<sup>134</sup> URHAL, s. 353.

<sup>135</sup> Hamit ERSOY , Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm, “1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, Fırat Üniv. Yay., Elazığ, 2000.

<sup>136</sup> CANER, s. 27.

- Çocukluğumdan beri ailemden kopuk yaşamak zorunda kaldığımdan, kendimi boşlukta hissetmem, dini ve milli düşünce doğrultusunda eğitim almamış olmam,
- Gençlik döneminin başlangıcında karşılaştığım sorunları yoksul aile çocuğu olmam dolayısıyla çözmemiş olmam,
- Aşırı duygusal ve arkadaşlığa büyük önem veren bir şahsiyete sahip olmam,
- 16-17 yaş döneminde her genç insanda olduğu gibi bir arayış içerisinde olmam.

Yukarıda sayılan nedenler örgütlerin yapmış olduğu propagandanın çaresiz insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Görüldüğü gibi ekonomik sorunların bir sonucu olan eğitimsizlik, tatmin edilmemiş duygular ve işsizlik terör ortamına zemin hazırlayabiliyor.

#### **4.2.3.2. Siyasi Nedenler**

Siyasal iktidarların başta parti programları olmak üzere, savundukları ilkelere uygun hareket etmemeleri, vaatlerini yerine getirmemeleri de halkta bir güven bunalımına sebep olur. Ülkemizde 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini buna örnek gösterebiliriz. Yapılan ihtilalin ardından, siyasi alanda yaşanan otorite boşluğunu terör örgütleri doldurmaya çalışmışlardır. 1965-1980 arası sol terör örgütleri, 1980'den sonra PKK'nın yanında dini motifli terör örgütleri bu otorite boşluğundan en iyi şekilde yararlanmaya çalışmışlardır.<sup>137</sup>

Bu bağlamda terörizmin en önemli panzehiri, toplumumuzda yaşayan farklı ideoloji, anlayış, inanç ve dünya görüşüne sahip grupların birbirleriyle kavga etmeden yaşatılabilmesidir. Bunu sağlayabilmek için;

- Demokrasi kültürünün toplumumuza, aileden başlayarak hayatın bütün alanlarına kazandırılması

---

<sup>137</sup> ALKAN, 2013, s. 43.

- Devlet mekanizmasının bütün anlayışlara, ideolojilere ve inançlara eşit yakınlıkta ve eşit uzaklıkta yapılandırılması
- Devletin küçültülerek, vatandaşlara aş ve iş dağıtan bir mekanizma olma özelliğinden arındırılması
- Demokrasinin ruhunda var olan uzlaşma kültürünün toplumumuza kazandırılması
- Her türlü ideoloji, inanç ve dünya görüşünün siyasi platformlarda temsil edilebilmesinin sağlanması gerekmektedir.

#### 4.2.3.3. Sosyal Kültürel Nedenler

Terörizm, şüphesiz ki çok boyutlu, çok yönlü ve karmaşık bir sorunlar yumağıdır. Terörü sosyal bir olay olarak ele alırken, toplumun değer yargılarını alışkanlıklarını, gelenek ve göreneklerini inceleyerek gözden geçirmek gerekmektedir. Sosyal değerlerdeki hızlı değişimler, toplumda artan sapmalara ve uyuşmazlıklara sebep olabilmektedir. Bu değişim döneminde yaşanan sıkıntı, buhran ve kaoslar, hem teröristleri ve şiddet yanlılarını beslemekte, hem de onların toplumu etkilemelerine neden olmaktadır.

Yurdumuzdaki nüfus patlamasının, artan işsiz sayısının, gecekondulaşmanın, giderek artan geçim koşullarının, yükseköğrenim kurumlarına giremeyen kitlelerin büyük bir ölçüde terör örgütlerinin yürüttükleri propagandalara malzeme oluşturdukları söylenebilir.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan terörizmden kurtulabilmesi için sosyal ve kültürel problemlerini çözerek, toplumun iç bünyesine yönelik tehditlere karşı savunma reflekslerini güçlendirmesi gerekmektedir.<sup>138</sup>

---

<sup>138</sup> ALKAN, 2013, s. 47.

#### 4.2.3.4. Eğitim Sisteminden Kaynaklanan Nedenler

Terörü besleyen en önemli kaynaklardan biri de cehalettir. Bu sebepten dolayı, cehaleti ortadan kaldırmaya yönelik her türlü eğitim faaliyeti aynı zamanda da teröre karşı etkin bir mücadele olacaktır.<sup>139</sup>

Eğitim ailede başlar, sokakta, okulda ve işyerinde devam eder. Siyasal partiler, dernekler, sendikalar, gönüllü kuruluşlar, basın ve diğer toplumsal kurumlar, bu eğitim süreci içerisinde yer alırlar.

Ülkemizde Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1991 yılında yaptığı araştırma verilerine göre, Türkiye'de yaşayan her dört yetişkinden birisi okuma yazma bilmemektedir. Sol, ayrılıkçı ve dini istismar eden terör örgütlerinin yoğun olduğu 1990'lı yıllarda eğitim seviyesi oldukça düşüktür. Eğitim seviyesinin düşüklüğünün yanında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yeterli okul, öğretmen ve derslik bulunmadığı da acı gerçekler arasında bulunmaktadır.

---

<sup>139</sup> İbrahim CERRAH, PKK Terörünün Sosyoekonomik ve Kültürel Nedenleri, 1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, Fırat Üniveristesi Yayınları, Elazığ, 2000, s. 376.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ANAYASAL HAK VE HÜRİYETLERİN TERÖRLE İLİŞKİSİ

#### 1. HAK VE HÜRİYETLERİN NİTELİĞİ VE KULLANIMI

Anayasamızın 12. Maddesine göre “Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği” herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.<sup>140</sup>

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

Hukuksal rejimler, hakların kişi yaşamı ile olan ilişkisi konusunda farklı görüşler taşımaktadırlar. Ölmüş ya da henüz doğmamış insanlar haklardan yararlanmaya yetkili midir sorusuna, ölmüş insanların hakları konusunda, kabir ve kabrin korunması ile ilgili kanunlar ve beden ölüm sonrası durumuna karar verme hakkının bulunduğu cevabını vermek mümkündür. Ancak, doğmamış bireyle ilgili olarak aynı olumlu cevabı vermek mümkün değildir. Embriyo halinden itibaren bir bilincin varlığını doğrulayan çağdaş tıbbi araştırmalara rağmen hukuki yanıt olumsuzdur.

Sonuç olarak, insan haklarına kimin sahip olduğu sorusu, literatürde oldukça tartışılmış ve cevabı üzerinde ittifak edilememiş bir sorudur. Bu soruya verilen cevap, cevap verenin bireye ve topluma bakışı ile yakın bir etkileşim içindedir. İnsan hakları klasik anlamı ile birey olarak insanlara tanınan haklar olarak ortaya çıkmıştır.

---

<sup>140</sup> Yılmaz ALİFENDİOĞLU, 2001 Anayasa Dğişikliklerinin Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Getirdiği Yeni Boyut, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları 19, Ankara, 2002, s. 6.



## 2. HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI

Hak statüye bağlı edilgin, özgürlük ise yasaklanmayan alanda etkin ve hareketlidir.<sup>141</sup> Sınırlamalar, “öngörüldüğü amaç dışında kullanılmamalı,” “yetki saptırması” yoluna gidilmemelidir. İdare hukukunda yetki saptırması, bir işlemin maksat unsuru bakımından sakat olması sonucunu doğurur. Örneğin genel ahlakın korunması amacıyla getirilen bir sınırlama, kamu düzeninin korunması amacıyla kullanılamaz.<sup>142</sup>

Anayasamız olağan dönemlerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sistemini 13. Maddesinde düzenlemiştir. 3 Ekim 2001 tarih ve 4709 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla değiştirilen yeni şekline göre aşağıda belirtilecek şartlara göre düzenlemiştir.<sup>143</sup>

### 2.1. Sınırlama Kanunla Yapılmalıdır

Anayasamız 13. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, “temel hak ve hürriyetler... kanunla sınırlanabilir.” Yani, temel hak ve hürriyetler, kanun hükmünde kararnameyle, tüzükle, yönetmelikle veya diğer idari işlemlerle sınırlandırılmaz.

Temel hak ve hürriyetlerin kanunla sınırlanması ilkesi, temel hak ve hürriyetler alanında yürütme organının düzenleyici işlem yapamayacağı anlamına gelmez. Yürütme organı bir kanuna dayanmak şartıyla temel hak ve hürriyetler alanında düzenleme yapabilir. Yürütme organı, kanunun öngördüğü sınırlamaların ayrıntılarına ve teknik noktalarına ilişkin düzenlemeler yapabilir; bu sınırlamaları somutlaştırabilir. Ancak, idarenin düzenleyici işlemleriyle (tüzük, yönetmelik)

<sup>141</sup> ALİEFENDİOĞLU, s. 5.

<sup>142</sup> H. Tahsin FENDOĞLU, 2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması AY. Madde 13, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları 19, Ankara, 2002, ss. 135-136.

<sup>143</sup> GÖZLER, 2011, s. 124.

kanunun öngörmediği bir sınırlamanın konulması mümkün değildir.<sup>144</sup> Olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetler, olağanüstü hal ve sıkıyönetim kanun hükmünde kararnamesiyle sınırlandırılabilir.<sup>145</sup>

## 2.2. Sınırlama Anayasanın İlgili Maddesinde Belirtilen Sebeplere Dayanmalıdır

13. Maddenin yeni şekline göre “ temel hak ve hürriyetler, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak... sınırlandırılabilir.”<sup>146</sup> Maddenin eski (yani 2001’den önceki) haline göre, temel hak ve hürriyetler anayasanın ilgili maddesinde belirtilen “özel sebepler” ile değil, 13. Maddenin ilk fıkrasında sayılan kamu yararı, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak, milli güvenlik gibi “genel sebepler” ile de sınırlandırılıbiliyordu. 13. Maddenin metninde yer alan “genel sebepler” 2001’de madde metninden çıkarılmıştır. Yani genel sınırlama sebepleri artık yoktur. Dolayısıyla artık madde metninde belirtilen bir özel sebebe dayanmadan genel sebeplere dayanarak temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması mümkün değildir.

## 2.3. Sınırlama Anayasa’nın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olmalıdır

Anayasanın 13. Maddesinin birinci fıkrasına göre, “temel hak ve hürriyetler... Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak... sınırlandırılabilir.” Anayasanın sözünden, Anayasanın “metni” anlaşılır. Anayasanın sözüne uygunluk şartı özellikle, Anayasanın temel hak ve hürriyetler için “ek güvenceler” getirmesi durumuyla önem kazanmıştır.<sup>147</sup> Anayasanın 13. Maddesinin birinci fıkrası ayrıca sınırlamanın, anayasanın ruhuna da uygun olması şartını getirmektedir. Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak, bu öz ve söz dışında sınırlama yapmamayı gerektirir.<sup>148</sup>

<sup>144</sup> GÖZLER, 2011, s. 125.

<sup>145</sup> İPEK, 2011, s. 220; ALİEFENDİOĞLU, s. 11.

<sup>146</sup> GÖZLER, 2011, s. 125.

<sup>147</sup> Fazıl SAĞLAM, Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması ve Özü, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982, ss. 156-160.

<sup>148</sup> İPEK, 2011, s. 221.

## 2.4. Sınırlama Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygun Olmalıdır

Anayasanın 13. Maddesine göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, “demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz”. Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında “ demokratik toplum düzeninin gerekleri” kavramını “hakkın özü” kavramıyla birlikte değerlendirmekte, bu iki kavramı özdeşleştirmekte ve birlikte kullanmaktadır.<sup>149</sup>

1961 Anayasası 11/2 maddesinde yer alan “temel hakların özüne dokunma yasağı” Bonn Anayasası’nın 19/2. Fıkrasından alınmıştır. Özetle öz güvencesi veya öze dokunma yasağı olarak nitelendirilen bu kuralın pozitif bir Anayasa hükmü olarak her iki Anayasada da açıkça belirtilmesinin arkasında, dönemlerine birer tepki olduğu gerçeğidir.<sup>150</sup> Buradan çıkan sonuç demokratik toplum düzeninin gerekleri ölçütünün, özgürlüklerin özüne dokunmama ölçütlerine nazaran daha az güvence taşıdığı şeklinde ortaya çıkmaktadır.<sup>151</sup>

## 2.5. Sınırlama Temel Hak ve Hürriyetlerin Özlerine Dokunmamalıdır

Anayasanın 13. Maddesinin 3 Ekim 2001 tarihi Anayasa değişikliğiyle kabul edilen yeni şekline göre, “temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın... sınırlanabilir”.<sup>152</sup> Anayasa Mahkemesi de hak ve hürriyetin kullanılmasını son derece zorlaştıran veya o hak ve hürriyetleri kullanılamaz duruma getiren kısıtlamaları hakkın özüne dokunma olarak değerlendirmektedir.<sup>153</sup> Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında öze dokunma yasağı ilk defa 1961 (madde. 11) açıkça belirtilmiştir. Temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunma ilkesine göre, bir temel hak ve hürriyet, kural olarak sınırlandırılabilir, ama sınırlandırılırken bile bu temel hak ve

<sup>149</sup> GÖZLER, 2011, s. 129.

<sup>150</sup> İPEK, 2011, s. 221.

<sup>151</sup> Emin MEMİŞ, İnsan Hakları Avrupa Standardı ve İç Hukuk Etkileşim Analizleri, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, No: 42, Ankara, 2000, s. 153.

<sup>152</sup> GÖZLER, 2011, s. 130.

<sup>153</sup> İPEK, 2011, s. 221.

hürriyetlerin tamamı ortadan kaldırılmayacaktır; bu temel hak ve hürriyetlerin sınırlanmamış bir özü mutlaka kalacaktır.<sup>154</sup>

## 2.6. Sınırlama Laik Cumhuriyetin Gereklerine Aykırı Olmamalıdır

3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişikliğinin getirdiği bir yenilikte “laik cumhuriyetin gerekleri kavramıdır. 13. Maddenin yeni şekline göre, sınırlamalar... laik cumhuriyetin gereklerine... aykırı olamaz.”<sup>155</sup>

Laiklik daha ziyade demokratik toplumun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Sınırlamanın sınırı olarak bu kavramın 13. Maddeye alınması, Anayasa koyucunun laiklik ilkesine verdiği merkezi değeri göstermektedir.<sup>156</sup>

## 2.7. Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır

3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişikliğiyle temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sistemine “ölçülülük ilkesine uyma” şartı da eklenmiştir. Fazıl Sağlam’a göre, bir temel hak ve hürriyet sınırlamasının ölçülülük ilkesine uygun olabilmesi için;<sup>157</sup>

- Başvurulan araç, sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmalıdır
- Yine aynı araç, sınırlama amacı açısından gerekli olmalıdır
- Araç ve amaç ölçüsüz bir oran içinde bulunmamalıdır.

Yukarıda sayılan genel sebeplerden başka ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle de temel hak ve özgürlükler "kanunla" sınırlandırılabilir. 2001 değişikliği öncesi bu özel sebeplerin ne olduğu

<sup>154</sup> GÖZLER, 2011, s. 130.

<sup>155</sup> GÖZLER, 2011, s. 131.

<sup>156</sup> Zühtü ASLAN, Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa’nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler 19, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları 19, Ankara, 2002, s. 152.

<sup>157</sup> SAĞLAM, s. 114.

Anayasa'da belirtilmemiş, bu konuda genel ilkelere bağlı kalmak kaydıyla kanun koyucunun yetkisine bırakılmıştır.

1982 Anayasası temel hakları düzenlerken AİHS ile güvence altına alınan hak ve hürriyetleri esas almakla birlikte, hakların kısıtlanması bakımından kendine özgü bazı düzenlemelere gitmiştir. Örneğin, temel hakların kötüye kullanılmaması kuralı 1961 Anayasasına 1971 yılında yapılan değişiklikle eklenmiş ve 1982 Anayasası ile benimsenmiş bir kuraldır. 1982 Anayasasının 14. maddesinde kötüye kullanma nedeni olarak belirttiği durumlar, esas itibarıyla genel ve özel sınırlamalarla önlenilecek durumlardır. Böyle bir düzenlemeye gidilmesi, Anayasayı yapanların belli konularda gösterdikleri hassasiyetin bir sonucu olarak yorumlanabilir.<sup>158</sup>

Gerek genel sebeplere gerekse özel sebeplere dayandırılarak yapılacak sınırlandırmalar Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak zorundadır. Ayrıca genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı gibi öngörüldüğü amaç dışında da kullanılmayacaktır.<sup>159</sup>

1982 Anayasası temel hak ve hürriyetler bağlamında 1961 Anayasasına, 1961 Anayasasının 1971 ve 1973 yıllarında yapılan değişikliklerine nazaran daha geri bir düzenleme getirmiştir. Genelde hakların kullanımı; "milli güvenlik", "kamu güvenliği" veya "gecikilmesinde sakınca olan haller" kıstası ile hep kısıtlanma cihetine gidilmiştir. İdareye geniş bir tasarruf sahası bırakılmıştır. İdareye temel hak ve hürriyetler konusunda bu denli geniş hareket alanı bırakmak hem hukuk devleti ilkesini zedelemekte, hem de demokratik hayatın oluşumuna gölge düşürmektedir. Özellikle Anayasanın 13. maddesi ile getirilen genel sınırlamalar kanun koyucuya çok geniş bir hareket sahası bırakmaktadır.<sup>160</sup> Yine 1982 Anayasasının 15. Maddesinde, "savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydı ile, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir

<sup>158</sup> GÖZÜBÜYÜK, 1993, s. 192.

<sup>159</sup> Mehmet TURHAN, Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere 8, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi, Yayınları, Ankara, 1991, s.404.

<sup>160</sup> Yüksel Metin, Ölçülülük İlkesi, Seçkin yayınları, Ankara, 2002, s. 210.

veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir” denmektedir.<sup>161</sup>

### **3. HAK VE HÜRRİYETLERİN TERÖR AMACIYLA KÖTÜYE KULLANIMININ YASAKLANMASI**

Temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmaması konusunda bir hüküm, 1961 Anayasasında yoktu. 1971 yılındaki değişiklikle 11. maddeye 3. ve 4. fıkralar eklenmiştir. 1982 Anayasası ise temel hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasını ayrı bir madde ile (14. madde) düzenlenmiştir. 1971 Anayasa değişikliğinin 11. ve 1982 Anayasasının 14. maddesi, özgürlüklerin sınırsız olacakları önyargısından kaynaklanmıştır ki bu, aslında doğru değildir.<sup>162</sup>

Çünkü yukarıda belirtildiği gibi her hak ve özgürlüğün subjektif ve kendi doğasından kaynaklanan “objektif sınırları” vardır. Zaten Anayasa Mahkemesi de 1971 Anayasa değişikliği öncesinde, hukuk devleti kavramının teröre geçit vermeyeceğini belirtmişti.

#### **3.1. Bölünmez Bütünlük ve Laik Cumhuriyetin Kötüye Kullanımının Yasaklanması**

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir. Burada diğer organlarla birlikte yargı

---

<sup>161</sup> İPEK, 2011, s. 225.

<sup>162</sup> FENDOĞLU, s. 139.

organının, Anayasa ve yasalarda yer almayan uygulamalarla temel hak ve özgürlükleri geniş şekilde sınırlandırmaya gidemeyecektir.<sup>163</sup>

Lâiklik, cumhuriyet döneminde yapılan inkılâpların temel ilkesidir. Bu ilke milletimizin bilim ve teknikte gelişmesi için de ana esas olmuştur. Atatürk'ün getirdiği anlamda lâikliği anlatmak milletimizi daha güçlü kılar. 1982 Anayasasının 14. Maddesinde (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.), temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasının yasaklanmasıyla ilgili şu şekilde açıklama yapılmaktadır; Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Ayrıca AİHS'nin 18. maddesine göre, sınırlamalar öngörülen amaç dışında kullanılamaz. Yani Sözleşmecî devlet, hakları, ancak usulüne uygun olarak, iyi niyetli ve amacına uygun olarak sınırlayabilir.

Anayasa Mahkemesi, “bölünmezlik ilkesi”ni siyasal partileri kapatma nedeni olarak kulanırken, “Devlet tek, ülke tüm, ulus bir” formülünü temel kriter haline getirmiştir.<sup>164</sup> Düşünce özgürlüğü, duymak istemediğimizi de dinlemeyi ve karşı düşünceye saygıyı gerektirmektedir. Dolayısıyla demokrasi düşünceye saygı, karşı görüşe hoşgörü demektir. Bu noktada belirlemek gerekir ki düşünce özgürlüğünde asıl amaç, toplum huzurunu sağlamanın yanında siyasî partiler tarafında temsil edilen çeşitli görüşlerin toplumdaki yansımaları görmek, en iyi çözüme ulaştırmaktır. Siyasî partilerin savunduğu görüşle iktidar olmaları demokrasinin gereğidir. Siyasî partiler bu bu görüş ve düşüncelerini şiddet, baskı ve teröre dönüştürmedikçe, ülkenin bölünmez bütünlüğünü bozmadan yana tavır almadıkça, belirli gruplara dayanarak ihtilalle iktidara gelmeyi amaçlamadıkça Anayasa ve hukuksal korunmadan yararlanabilirler.<sup>165</sup> Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı faaliyetleri sebebiyle değişik tarihlerde bir çok parti hakkında kapatma davası açılmıştır. Bu partilerden bazıları; Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Emekçi Partisi, Türkiye Birleşik Komünist Partisi,

<sup>163</sup> İPEK, 2011, s. 227.

<sup>164</sup> İbrahim, Ö. KABOĞLU, İfade Özgürlüğünün Siyasî Partilerce Kullanımının Sınırları 16, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1999, s. 80.

<sup>165</sup> KABOĞLU, 1999, s. 87

Sosyalist Parti, Halkın Emek Partisi, Özgürlük Ve Demokrasi Partisi, Sosyalist Türkiye Partisi, Demokrasi Partisi, Sosyalist Birlik Partisi, Halkın Demokrasi Partisi, Demokratik Toplum Partisi’ni, Lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler gerçekleştirdiği iddiasıyla; Milli Nizam Partisi, Huzur Partisi, Refah Partisi ve Fazilet Partisi örnek gösterilebilir.<sup>166</sup>

Toplantı ve dernek kurma özgürlüğünü düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesine aykırılık iddiasıyla açılan davalar içinde en önemlileri parti kapatma davalarıdır. Bu özgürlüğün sınırlandırılması konusunda da sözleşmenin 9 ve 10. Maddeleriyle ilgili ilkelerin ışığında değerlendirilmesi elzemdir. Ancak konu siyasi parti kapatma olunca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi oldukça titiz davranmaktadır. Daha önce Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan kapatma davası başvurularında, AİHM Türkiyenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle mahkum etmiştir.<sup>167</sup>

Tarihin çok uzun bir gelişme süreci içinde gerçekleştirdiği bu kaynaşma ve bütünleşmeye dayanan Türk Ulusu gerçeği ve olgusuna karşı ayrıcalığa, bölücülüğe ve sonuçta yok olmaya yol açacak davranışları insan hakları kapsamında görmek olanaksızdır.<sup>168</sup>

### **3.2. Demokratik Cumhuriyeti Yok Etmek Amacıyla Kötüye Kullanımların Engellenmesi**

Etnik esasa dayanan topluluklar, “millet” kavramının dayandığı geniş ögelere göre basit ve tek yönlü yapılardır.<sup>169</sup> “Misakı Milli” sınırları içinde Türkiye Cumhuriyeti üzerinde kurulduğu topraklar bin yıldır tarihsel gelişmelerinde üzerinde yaşayan müşterek tabloya, tarih, ahlak, hukuki ve eşit haklara sahip değişik

<sup>166</sup> Hüseyin Murat IŞIK, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Devletin Resmi İdeolojisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, ss.105-247.

<sup>167</sup> Durmuş TEZCAN, Örgütlenme Hakkının Sınırları Açısından Siyasi Partileri Kapatma Kararına İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Ortaya Koyduğu Eğilim 16, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları 16, Ankara, 1999, s. 130.

<sup>168</sup> KABOĞLU, 1999, s. 81.

<sup>169</sup> Resmi Gazete, 28.01.1992, s. 78.



kökenden gelen insan topluluklarıyla bir vatan ve ulus oluşturmuştur.<sup>170</sup> Türkiye Cumhuriyeti'nde dil ve kültürün bugünkü düzeye gelmesinde ülkenin her karış toprağında, her kökenden ve milletten gelen vatandaşlarımızın payı vardır. Bu nedenle de Türkiye'de her çeşit ayrılığa dayanan çoğunluk ve azınlık düşüncesiyle görüşler geliştirmenin tarihsel ve bilimsel temelleri yoktur ve olamaz. Bu nedenle ülkenin her yeri her yurttaşındır.<sup>171</sup>

### 3.3. Darbe Faaliyetleri Nedeniyle Kötüye Kullanımların Engellenmesi

1946'lı yıllarda, CHP ile DP yakınlaşması askerlerin parti eğilimlerini değiştirmiş ve 1946 yılındaki seçim hileleri askerleri iktidara karşı tepkiye yönelterek ihtilal amaçlayan teşkilatlar kurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde daha sonraları da gözlemlenen bir olgu ortaya çıkmıştır. Çok partili döneme geçildikten sonra subaylar da, sivil aydınlar gibi politika ile ilgilenmeye başlamışlardır.<sup>172</sup> 1950–1960 yılları süresince, Türkiye ekonomik, politik, sosyal krizlerle karşılaşmıştı ve DP bu durumla başa çıkmakta yetersiz kalınca, ordu 27 Mayıs devrimini gerçekleştirmiştir. 27 Mayıs 1960 devriminin bazı açılardan henüz tamamlanmamış olduğunun deklarasi üzerine, Albay Talat Aydemir ve arkadaşları tarafından 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 de iki çeşit yenileme girişimleri yapılmıştır ancak başarılı olunamamıştır.<sup>173</sup>

20 Mayıs 1963'de Anayasa'da öngörülen reformların gerçekleştirilmediği gerekçesiyle ikinci darbe girişiminde bulundu fakat başarılı olmadı. Yapılan yargılamadan sonra Süvari Binbaşı Fethi Gürcan ile birlikte idama mahkûm edildi. 27 Haziran 1964 günü sabaha karşı hücresinden alınarak infaz için cezaevi müdürünün odasına getirildi ise de avukatının yaptığı bir son dakika başvurusu ile infaz ertelendi. Bu son hukuki girişimlerin de etkisiz kalmasının ardından, 8 gün sonra idam edildi.<sup>174</sup>

<sup>170</sup> KABOĞLU, 1999, s. 80.

<sup>171</sup> KABOĞLU, 1999, s. 81.

<sup>172</sup> Ali Fuat Başgil, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1966, s.s.153–154.

<sup>173</sup> <http://tohumvetoprak.tr.gg/27-MAYIS-DARBES%26%23304%3B-VE-TALAT-AYDEM%26%23304%3BR.htm>Erişim tarihi: 29.10.2014.

<sup>174</sup> Vatan Gazetesi, 2 Temmuz 1964.

Günümüzde ise; Sarıkız, Ayışığı, Yakamoz ve Eldiven, Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki hükûmeti devirmek için 2004 yılında planlandığı iddia edilen darbe girişimleridir. Bu planlardan ilk üçü 2007 Mart ayında Nokta dergisinin eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek'e ait olduğu iddia ettiği günlükleri yayınlamasıyla diğeri de 7 Temmuz 2008 tarihinde Taraf gazetesinin manşetten verdiği haberde 1 Temmuz'da gözaltına alınan Atatürkçü Düşünce Derneği başkanı emekli orgeneral Şener Eruygur'a ait bazı belgeleri kamuoyuyla paylaşması sonucu ortaya çıkmıştı. Oramiral Özden Örnek'e ait olduğu iddia edilen günlüklere göre 2003 ve 2004 yıllarında dönemin Jandarma Genel Komutanı Şener Eruygur, Kara Kuvvetleri Komutanı Aytaç Yalman, Deniz Kuvvetleri Komutanı Özden Örnek ve Hava Kuvvetleri Komutanı İbrahim Fırtına tarafından darbe planları hazırlanmış fakat Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün engellemesiyle bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. 2008 yılında Şener Eruygur'un Ergenekon soruşturması kapsamında tutuklanması sonrasında hazırlanan iddianamede bu darbe planlarının Ergenekon örgütünün faaliyeti olduğu savunulmuştur.<sup>175</sup> İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi aldığı bir ara kararla iddia edilen Ergenekon örgütünün varlığının kesinlik kazanmadığını ve yargılama sonucu açıklığa kavuşacağını belirtmiştir.

#### **4. İNSAN HAKLARI ALANINDA EMNİYET TEŞKİLATINDAKİ GELİŞMELER**

##### **4.1. Emniyet Görevleri Ve İnsan Hakları İlişkisi**

İnsan hakları, normatif açıdan baktığımızda, uluslararası hukuk yanında ulusal mevzuatımızda da garanti altına alınmıştır. Bu çerçevede, 1982 Anayasasının, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerini belirten 2. maddesinde "insan haklarına saygı" ilkesinin yer alması yanında, İçişleri Bakanlığı'nın Kuruluş Kanunu da,

<sup>175</sup> [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon\\_\(%C3%B6rg%C3%BCt\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon_(%C3%B6rg%C3%BCt)) /Erişim Tarihi: 13.09.2014.

"Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumayı," bakanlığın görevleri arasında saymıştır. Diğer yandan, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun (PVSK) 1. Maddesi'nde de:

"Polis, asayiş amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamların kendisine verdiği vazifeleri yapar.<sup>176</sup> hükmü ifade edilmektedir.

Şimdi, bazı emniyet görevlilerinin Avrupa İnsan Haklar Sözleşmesi'nde garanti altına alınan insan hakları ile ilişkisi üzerinde duralım. Bakanlığın, kendisine bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini, asayişini ve kamu düzenini koruma görevi ile ilişkili olarak, Emniyet görevlilerinin yetkisi içinde örneğin, terörle mücadelede bulunması, en başta, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün ve vatandaşının yaşam hakkının korunması için yapılır. Çünkü terör, açıkça devlet ve vatandaşların yaşamına bir tehdittir. Bakanlığın bu görev alanı sadece yaşam hakkı değil, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, özel yaşam gibi diğer temel haklarla da ilişkilidir. Diğer yandan, asayiş sağlama görevi içinde bulunan ilgili personelin yaptığı arama faaliyeti, birey ve vatandaşların özel yaşam hakkını sınırlandırırken, tutuklama faaliyeti, bireylerin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını sınırlandırmaktadır. Bu hak ve özgürlükler hiç sınırlandırılmaz değildir. Önemli olan nokta şudur: Söz konusu temel hak ve özgürlükler sınırlandırılacaksa, demokratik ve hukuk devleti kurallarına bağlı kalınarak sınırlandırılmalıdır.

Somut örnek olarak, Türk hukuk sisteminde arama faaliyeti; suç ve suçlunun ortaya çıkartılması için yapılan adli arama ve genel emniyet ve asayişin korunması için yapılan önleme araması olarak ikiye ayrılır.<sup>177</sup>

<sup>176</sup> EGM, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Madde.1 (PVSK).

<sup>177</sup> EGM, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Madde. 2 (PVSK).

Adli aramada kural olarak, hakim aramaya karar vermeye yetkilidir. İstisnai durum olan gecikmede tehlike veya zarar görülen hallerde ancak, Cumhuriyet savcılarını ve savcılarının muavini sıfatını ile emirlerini icraya memur olan zabıta memurları arama yapabilirler. Aşağıdaki hallerde gecikmede tehlike söz konusudur. Polis memurunun, bizzat kendisinin tehlikeden korunması ihtiyacı, suçüstü hali, delillerin yok edilmesi olasılığının çıkması, yangın gibi toplum için büyük bir tehlike yaratan durumun çıkması. Ayrıca, karar ve emir verme yetkisi olmamakla beraber, alacağı emir üzerine fiili olarak arama işlemini yapmak bakımından her polis memuru yetkilidir.

Önleme araması ise, idari bir işlem olduğundan, polise verilen arama emri mülki idare amirleri tarafından yazılı olarak verilmelidir. Önleme aramasına ilişkin PVSK m. 9 'a göre; polis, kamu düzenini ve anayasal hak ve özgürlükleri korumak bakımından zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın vereceği emirle:

- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin ve güvenliğini bozacak faaliyet ve davranışları önlemek üzere, toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerlerde ve yakın çevresinde
- Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının güvenliğini sağlamak üzere, toplantının yapıldığı yerde veya yakın çevresinde
- Can ve mal güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması için, tren, otobüs, vapur, uçak, metro ve benzeri yerüstü ve yeraltı toplu taşıma araçları ile hava limanı, iskele, liman, gar istasyon, otopark, otobüs terminalleri gibi halkın topluca bulunduğu veya spor gösteri yarışmaları gibi büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde
- Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için, her derecede Öğretim ve eğitim kurumlarının ve kanununun 20/2 maddesindeki koşula uygun olarak girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumlarının içinde, bunların yakın çevrelerinde ve giriş çıkış yerlerinde

- Cana, ırza, mala veya tasarruf emniyetine tecavüz, sabotaj, adam kaçırmak veya rehin almak, silahlı gasp ve soygun, ateşli silahlar ve bıçaklarla bomba ve öteki patlayıcı, parlayıcı ve yakıcı maddelerle saldırıda bulunmak, uçak, tren, otobüs, vapur ve benzerleri öteki yerüstü ve yeraltı toplu taşıma araçlarını kaçırmak, zaptetmek veya yolcularını rehin tutmak suretiyle toplumda tedirginlik, korku ve dehşet meydana getirerek sırf kamu düzenini bozmağa ve milli güvenliği sarsarak Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü nitelikleri Anayasada belirlenen Cumhuriyeti tehlikeye düşürmeğe yönelik şiddet eylemlerine girişileceğini gösteren kesin belirtilerin elde edilmesi halinde, umumi ya da umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde veya kentin ya da öteki yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde veya eklentilerinde veya kentin ya da öteki yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde veya ana caddelerinde seyreden taşıt araçlarında, yukarıda sayılan alet ve eşyanın bulundurulup bulundurulmadığını saptama ve eylemlerle ilgili kişileri ele geçirmek amacıyla, kişilerin üstlerini, araçlarını ve eşyasını arar, suç unsuru gördüklerine el koyar, evrakıyla birlikte adalete teslim eder.

Türk hukuk sisteminde bunlar gibi adli ve önleme aramasına ilişkin kurallar belirlenmiştir. Bunlar ve diğer aramaya ilişkin kurallara aykırı davranılarak yapılan arama faaliyeti, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, özel yaşam hakkı ile konut dokunulmazlığı gibi bireylerin en temel haklarını ihlal edecektir.

#### **4.1.1. İnsan Hakları Alanında Emniyet Teşkilatındaki Gelişmeler<sup>178</sup>**

##### **4.1.1.1. Normatif Düzenlemeler**

1992 ve 1997'de Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) yapılan bazı değişiklikler ile, insan haklarının iyileştirilmesinde önemli adımlar atılmıştır. Atılan

<sup>178</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelişmeler”/Erişim T. 13.06.2014.

adımlar arasında şunlar yer almaktadır. Sorgulama esnasında avukat ile serbestçe görüşmeye ilişkin sınırlamalar kaldırılmıştır. Sanığın susma hakkının polis tarafından sanığa bildirilmesi hükmü getirilmiştir. Diğer yandan, modern sorgulama ve ifade alma yöntemleri açık bir biçimde tespit edilmiştir.

Sanığın tutuklanmasını gerektiren haller sınırlandırılmıştır. Ancak hemen ifade edelim: Buradaki değişiklikler Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlar bakımından uygulanmaz. CMUK m. 104'e göre, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler şu hallerde tutuklanabilir:

- Kaçma şüphesini uyandıracak vakıalar bulunması durumunda
- Delillerin yok edilmesi, değiştirilmesi, gizlenmesi, şeriklerin uydurma beyana veya tanıkların yalan tanıklığa veya tanıklıktan kaçmağa sevk edildiğini, bilirkişilerin etki altına alınmasına çalışıldığını gösteren hal ve davranışların bulunması durumunda
- Soruşturma konusu olan suçun, kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi veya sanığın ikametgahı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi durumunda yukarıda bir ve iki numaralı bentlerdeki haller var sayılabilir. Altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda sanık ancak, suçun toplumda infial uyandırması veya ikametgahı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi halinde tutuklanabilir. Soruşturma konusu fiilin önemi veya uygulanabilecek ceza veya emniyet tedbiri dikkate alındığında tutuklama haksızlığa sebep olabilecekse veya tutuklama yerine bir başka yargılama önlemi ile amaca ulaşılabilecekse tutuklamaya karar verilemez.

Burada en göze çarpan değişiklik, daha önce soruşturma konusu olan suçun ağır cezayı gerektirmesi durumunda sanık kaçacak sayılırken, yeni durumda söz konusu suçun, kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi durumunda, birinci bendde yer alan kaçacak

halin varsayılabilmesi veya ikinci bendde yer alan delillerin yok edilmesi, değiştirilmesi gibi hallerin varsayılabilmesidir. Ayrıca, gözaltı sürelerinde de indirime gidilmiştir.

3 veya daha fazla kişinin iştiraki ile işlenen toplu suçlarda; gözaltı süresi, kural olarak, 24 saat olup, ancak, CMK'da sayılan istisnai hallerin (delil toplamada güçlük, fail sayısının çokluğu vb. nedenlerin) varlığı durumunda, bu 24 saatlik süre, C. Savcısı'nın yazılı emri ile 4 güne kadar uzatılabilir. Soruşturma bu sürede de sonuçlandırılmazsa, Hâkim kararı ile uzatma 7 güne kadar yapılabilir. (Dolayısıyla uzatma süresi 8 günden 7 güne indirilmiştir).<sup>179</sup>

#### 4.1.1.2. Yapısal Düzenlemeler

1996'da Teşkilat içinde İnsan Hakları ve Dış ilişkiler Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Emniyet Genel Müdürlüğü, 80 adet Olay Yeri İnceleme Arabası'nı genelde büyük şehirler olmak üzere bütün ülkeye dağıtmıştır.<sup>180</sup> Olay Yeri İnceleme Araçlarında, parmak izi tespiti yapan teknik araç- gereçlerden, kayıt yapmaya yarayan fotoğraf makinesi ve kameraya kadar her türlü delil tespitine yarayan araç- gereç bulunmaktadır. Asayiş Daire Başkanlığı Kriminal Teknik Eğitim ve Araştırma Şube Müdürlüğü de, olay yerinde delil tespitinde kullanılan araç ve gereçleri, eğitim amaçlı ve aynı zamanda bir Olay Yeri İnceleme Aracı'nda pratik kullanıma elverişli olarak 12 adet farklı kit haline getirmiştir.

Dünya Bankası tarafından projesi desteklenen Otomatik Parmak İzi Sistemi (OPS) tesis edilmiştir. Polis Teşkilatı, Avrupa'dakilere benzer biçimde nezarethanelerin ıslahı ve standartlaştırılmasına yönelik her sene bütçeden belirli ödenekler ayırmaktadır. 1997'de Teşkilat, 132 nezarethanelerin ıslahı için bütçeden 50 milyar TL, 1998 senesi için 200 milyar TL ödenek ayırmıştır.<sup>181</sup>

<sup>179</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelismeler” /Erişim T.15.06.2014.

<sup>180</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelismeler” /Erişim T.15.06.2014.

<sup>181</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelismeler” /Erişim T.15.06.2014.

1995'te, Gözaltına alınanların akrabalarına bilgi verme ve birbirleri ile kontak kurmasını sağlamak için İl Emniyet Müdürlükleri ile ilişkili Gözaltı İzleme Birimleri oluşturulmuştur. 1992 ve 1995'te Gözaltına alma, sorgulama ve ifade almaya ilişkin yeni düzenlemeler yapıldı ve Polis Teşkilatı'nın bütün birimlerine dağıtıldı. DGM'nin görev alanı dışında kalan suçlardan CMUK'a göre gözaltına alınan kişilere haklarını belirten formlardan bir suret verilmektedir. Bu formlar Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak basılmıştır. Kayıp kişilerle ilgili olarak, Terörle Mücadele Dairesi İnsan hakları ve Dış İlişkiler Şubesine bağlı Kayıp Kişileri Araştırma Bürosu kuruldu. Bu Büroya günde 24 saat faks ve telefonlar ile ulaşılabilir. Ayrıca, bilgisayar, telefon, faks ve megafonlu tam teçhizatlı bir otobüs kullanılarak Kayıp Kişileri Araştırma Gezici Merkezi de kuruldu.<sup>182</sup>

#### **4.1.1.3. Eğitim-Öğretim Alanında Gelişmeler**

1991 ve 92 yıllarında Polis Akademisi ve Polis Okullarına İnsan Hakları dersi konulmuştur. 1994'ten beri Polis Akademisi'nde hukukçu, bilim adamı, emniyet müdürü, gazeteci ve Diyanet İşleri Başkanı gibi kişiler tarafından çeşitli konular üzerinde tam 36 konferans ve sempozyum verilmiştir. Bunlar arasında, Avrupa Birliği Süreci'nde Türk Polisi ve Ceza Adalet Sistemi ve Polis gibi Konferans ve sempozyumlar bulunmaktadır.<sup>183</sup>

1995 ve 1997 yıllarında sanık ve vatandaşların haklarına ilişkin yabancı dillerde bazı kitapçıklar yayınlanıp bütün Polis Teşkilatı birimlerine dağıtıldı. Ayrıca, 1997'de halkın ve özellikle de öğrencilerin terör örgütlerinin tuzağına düşmelerini engelleme amacıyla "Teröre Karşı El Ele" ve "Yarınlığımız için Teröre Hayır" başlıklı broşürler hazırlanıp bütün vatandaşlara dağıtıldı. 1996 yılında Modern Sorgulama ve Toplumsal Olaylar Amir Bilgilendirme kursları düzenlenerek personel eğitilmiştir.

<sup>182</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr "insan-hakları hedefler ve gelişmeler" /Erişim T.16.06.2014.

<sup>183</sup> EGM(1), s. 21.



1996 ve 1997 yıllarında Mülki Amirler, İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürleri, İnsan Hakları Şube Müdürlüğü'ndeki personele ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan gelen temsilcilere insan hakları seminerleri verilmiştir. Yine aynı yıllarda, insan hakları ve terör konulu seminerler 80 İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlerine verilmiştir. Yine 1997'de İsveç Lund kenti Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından 80 İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürleri'ne insan hakları üzerine bir seminer verilmiştir. Bu seminerde, kolluk güçlerinin karşılaştığı insan hakları problemleri hakkında uluslararası standartlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, 1998 yılı sonuna aynı Enstitü tarafından polis eğitime ilişkin 6 seminere yer verilmiştir. Ayrıca, "Polis ve İnsan Hakları 1997-2000" programı çerçevesinde, Emniyet Teşkilatımız, insan hakları eğitimi alanında Avrupa Konseyi ile işbirliğine adım atmıştır.<sup>184</sup>

Türkiye'de Yakalama ve Gözaltına Alma Uygulaması konulu Warwick Üniversitesi-Marmara Üniversitesi-Polis Akademisi arasında bir bilimsel proje yürütülmektedir. 2000 yılı içinde Emniyet Genel Müdürlüğü Daire Başkanlıkları bünyesinde farklı konularda 291 kurs seminer veya konferans düzenlenmiştir. Eğitim Daire Başkanlığı Bunlardan 'Ceza Hukuku', 'CMK' ve 'insan hakları' kurslarını; Kaçakçılık ve Organize suçlar Mücadele Daire Başkanlığı, 'İnsan hakları', 'Hukuk Devleti ve Organize suçlar' konferanslarını; Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı, 'olay yeri incelemesi' 'Delillerin toplanması' kursları; Polis Akademisi Başkanlığı, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu semineri; TEMÜH Daire Başkanlığı, Terörle mücadele ve insan hakları uygulamaları kursları düzenlemiştir.<sup>185</sup>

2012 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından şube müdürleri, öğretmen emniyet müdürleri ve il emniyet müdürlerine yönelik farklı ad ve konularda düzenlenen farklı kurs seminer ve konferansta; insan hakları, ceza ve ceza muhakemeleri usulü hukuku konularında ders verilmiştir.<sup>186</sup> 2001 yılı içinde, TEMÜH Daire Başkanlığı, iki insan hakları kursu; Polis Akademisi Başkanlığı, Polis

<sup>184</sup> EGM(1), ss. 4-5.

<sup>185</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr "insan-hakları hedefler ve gelismeler" /Erişim T.16.06.2014.

<sup>186</sup> EGM(1), ss. 28-29.

ve Vazife Salahiyet Kanunu Kursu; Kaçakçılık ve Organize Suçlar Daire Başkanlığı, Hukuk Devleti ve Organize suçlar semineri; Eğitim Daire Başkanlığı, ‘Ceza Hukuku Ders Görevlilerini Geliştirme’, ‘CMK Ders Görevlilerini Geliştirme’ ve ‘insan hakları Ders Görevlilerini Geliştirme’ eğitim seminerleri düzenlenecektir.<sup>187</sup>

## **4.2. Emniyet Teşkilatının Terörün Engellenmesi Boyutuyla Hak Ve Hürriyetlere Katkısı**

Ülkemiz tüm kurumlarıyla İnsan Hakları alanında gelişmiş devletlerle aynı standardı yakalama adına çok önemli yapısal ve hukuki süreçlerden geçmektedir. Gerek Avrupa Birliği’ne üyelik müzakereleri, gerek uluslararası kuruluşlarla yürütülmekte olan sıkı işbirliği bu sürece tüm kurumların aktif katılımını gerektirmektedir..

### **4.2.1. Emniyet Teşkilatı ve İnsan Hakları Eğitimi**

Emniyet Genel Müdürlüğü insan hakları alandaki gelişmeleri yakından takip etmekte, değişik birimleriyle bir koordinasyon içerisinde insan hakları ile ilgili çalışmalarını sürdürmektedir.<sup>188</sup>

### **4.2.2. EGM’de İnsan Hakları Yapılanması**

Dünyaya paralel olarak ülkemizde insan haklarına verilen büyük önem dolayısıyla, bu alanda yapılanma ihtiyacının hissedildiği dönem içerisinde, Teşkilatımızda da insan hakları sahasında özel görev yürütecek bir ünitenin varlığına gerek duyulmuştur.

<sup>187</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelişmeler” /Erişim T.16.06.2014.

<sup>188</sup> EGM(1), s. 1.

#### 4.2.2.1. EGM Bünyesinde İnsan Hakları Konusunda Çalışan Birimler

Terörle Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde, 31/01/1996 tarihinde İnsan Hakları ve Yurtdışı İlişkiler Şube Müdürlüğü kurulmuştur. Bu birim 26/02/1999 tarihinden itibaren İnsan Hakları Şube Müdürlüğü olarak 2008 yılına kadar faaliyetine devam etmiştir. Daha sonra anılan şube müdürlüğü İnsan Hakları ve Değerlendirme Şube Müdürlüğüne dönüştürülmüş ve insan hakları konusunda genel koordinasyon görevi 26.10.2010 tarihinde Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulan İnsan Hakları Şube Müdürlüğü'ne verilmiştir.<sup>189</sup>

Toplum hayatında meydana gelen güncel gelişmeler ile diğer kurum/kuruluşlarda meydana gelen yeni yapılanmalar doğrultusunda, insan hakları ihlal iddialarının araştırılması amacıyla 2008 yılında Teftiş Kurulu Başkanlığı bünyesinde, İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Bürosu kurulmuştur.

Hukuk Müşavirliği bünyesinde Uluslararası Dava İşleri Hukuk Müşavirliği tarafından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine devlet aleyhine yapılmış ve konusu itibariyle polis 2012 Yılı İnsan Hakları Faaliyet Raporu uygulamalarıyla ilgili olan başvurular takip edilmektedir. Personel Dairesi Başkanlığı Soruşturma Şube Müdürlüğü tarafından da işkence ve kötü muamele başta olmak üzere insan hakları ihlal iddiaları ile ilgili soruşturma açılan personele ilişkin istatistikler tutulmaktadır.

Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlükleri bulunmaktadır.<sup>190</sup>

İnsan hakları eğitimi ise başta Eğitim Dairesi Başkanlığı olmak üzere Asayiş, TEM, KOM, Güvenlik, Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlıkları tarafından düzenlenmektedir.

<sup>189</sup> EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, 2012 Yılı, İnsan Hakları Faaliyet Raporu, Ankara, 2012, s. 3.

<sup>190</sup> EGM(1), s. 4.

Ayrıca, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi çerçevesinde 2008 yılında faaliyetine başlayan Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizmasının çalışmaları için Dış İlişkiler Daire Başkanlığı'nın AB Şube Müdürlüğü temas noktası olarak belirlenmiştir.

#### **4.2.2.2. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nda İnsan Hakları Şube Müdürlüğü'nün Kurulması<sup>191</sup>**

2010 yılında EGM'nin insan hakları alanında yürüttüğü çalışmalar analiz edilerek şu sonuçlara varılmıştır;

- Son derece hassas bir konu olan İnsan Hakları ile ilgili EGM bünyesinde doğrudan muhatap olunacak bir birimin hâlihazırda mevcut olmadığı ve insan hakları alanında değişik birimlerimizce yürütülen önemli çalışmaların koordinasyonunun sağlanamadığı
- Emniyet teşkilatı birimleri arasında “insan hakları” genel başlığı altında yürütülen çalışmalar konusunda fikri alanda bir uyum ve birlikteliğin olmadığı görülmüş, insan haklarının kimi zaman bir mevzuat çalışması kimi zaman bir hizmet içi eğitim kimi zaman da bir uygulama yöntemi kapsamında ele alınmakta ve farklı bakış açılarından konuya yaklaşıldığı tespitinde bulunulmuştur. İnsan hakları olgusuna EGM' nin bütüncül bir bakış açısının sağlanması ve teşkilatımız tarafından yürütülen hizmetlerin “insan hakları” kapsamında modifiye edilerek hangi alanları içerdiğinin belirlenmesi gerektiği
- İnsan haklarına ilişkin bilgilerin derlenmesi, değerlendirilmesi ve bir sistematik içerisinde ortaya konulması açısından ilgili birimlerin koordine edilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Bu konuda teşkil edilen ve hizmet alanları belirlenen birimler, konuya yürütülen idari/adli soruşturmalar, kimi zaman da mevzuat veya eğitim hizmetleri eksenli yaklaşmakta ve sonuçta bu alanlar dışında kalan ve insan haklarına ilişkin olan birçok konu, kurumsal bilginin dışında kalmakta ve istenen düzeyde değerlendirilememektedir. Bu

<sup>191</sup> EGM(1), s. 4-5.

nedenle yapılacak sınıflandırma ve bilgi iletim sistematığıne uygun olarak bu hizmetlerin tek bir elden koordine edilmesinde yarar olduğu.

EGM içerisinde İnsan Hakları alanında yapılan bütün çalışmaları (eğitim, soruşturma, mevzuat çalışması, dava dosyaları vb.) izleyecek ve koordine edecek bir birimin elzem olduğu tespit edilmiştir.

Bu çerçevede, insan hakları alanında ihtiyaç duyulan yeni birimin ya üst yönetime doğrudan bağlı bir “İnsan Hakları İzleme ve Koordine Şube Müdürlüğü/Merkezi” ya da Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Şube Müdürlüğü” şeklinde yapılandırılması alternatifleri ortaya çıkmış, ilgili birimlerin mutabakatı ve konunun uluslararası boyutu olması nedeniyle ikinci alternatifte karar kılınarak 26.10.2010 tarihinde İnsan Hakları Şube Müdürlüğü kurulmuştur.<sup>192</sup>

### **4.3. Emniyet Teşkilatı ve Terörle Mücadele**

1996 ve 1997 yıllarında Mülki Amirler, İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürleri, İnsan Hakları Şube Müdürlüğü'ndeki personele ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan gelen temsilcilere insan hakları seminerleri verilmiştir. Yine aynı yıllarda, insan hakları ve terör konulu seminerler 80 İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlerine verilmiştir. Yine 1997'de İsveç Lund kenti Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından 80 İl Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürleri'ne insan hakları üzerine bir seminer verilmiştir. Bu seminerde, kolluk güçlerinin karşılaştığı insan hakları problemleri hakkında uluslararası standartlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, 1998 yılı sonuna aynı Enstitü tarafından polis eğitimine ilişkin 6 seminere yer verilmiştir. Ayrıca, "Polis ve İnsan Hakları 1997-2000" programı çerçevesinde, Emniyet Teşkilatımız, insan hakları eğitimi alanında Avrupa Konseyi ile işbirliğine adım atmıştır.<sup>193</sup>

<sup>192</sup> EGM(1), 2012, s. 5.

<sup>193</sup> www.mfa.gov.tr ve. www.egm.gov.tr “insan-hakları hedefler ve gelişmeler” /Erişim T.17.06.2014.

Emniyetle birlikte koordineli çalıştığımız söyleyebileceğimiz insan hakları konularını mahallinde değerlendirmek ve varsa sorunların çözümünü çabuklaştırmak üzere “İl Ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelikle”<sup>194</sup> 81 il ve 831 ilçede sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı kurullar oluşturulmuştur.

## 6. TÜRKİYE’DE YIKICI TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ

Türkiye’de terörün gelişimi, aşırı sol örgütlenmelerle beraber gündeme gelmiştir.<sup>195</sup> Sol terör örgütleri, aşırı sol örgütlenmelerin içerisinde çıkmıştır. Türkiye’de aşırı sol anlayışıyla kurulan ilk örgüt, 10 Eylül 1920 tarihinde Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de kurulan Türkiye Komünist Partisi (TKP)’dir. İlk zamanlar yasal bir parti olan TKP, 1925 yılından itibaren Tahrir-i Sükun Kanunuyla birlikte yasadışı bir örgüt haline gelmiştir. 1960’lı yıllara kadar organize güç olarak sadece TKP bulunuyordu. Özellikle üniversite gençliği içerisinde dernekler aracılığıyla yan örgüt oluşturarak devam etmiştir. 1961 anayasasının tanıdığı hak ve özgürlük anlayışıyla birlikte Marks’ın, Mao’nun, Lenin’in Tito’nun, Latin Amerika’dan Che Guevara’nın eserlerinin Türkçe’ye çevirileri hız kazanmış ve Komünizm ile Sosyalizm içerikli eserler kaleme almışlardır. Bu eserler, 1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de başlayacak olan terörizm faaliyetlerin ideolojik alt yapısını oluşturmuştur.

<sup>194</sup> Resmi Gazete; 2.11.2000 -24218.

<sup>195</sup> ALKAN, 2002, s. 55.

## 6.1. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML)<sup>196</sup>

### 6.1.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist (TKP/ML) örgütünün kökeni 1971 illegal olarak kurulan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) ne dayanmaktadır. Örgüt Maoist anlayışı benimseyen ve Proleter Devrimci Aydınlanıkçılar (PDA) olarak anılan Doğu Perinçek ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Örgüt silahlı faaliyetlerini yürütmek için, Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu'nu (TİKKO) kurmuşlardır. Şehir merkezi ve kırsal alanda faaliyet gösteren örgüt Tunceli kırsalını kendisine üst olarak seçmiştir.<sup>197</sup>

1972-73 yılları arasında, TKP/ML-TİKKO örgütünün en önemli silahlı eylemleri; ihbarcı olarak nitelendirilen bir köy muhtarının ve İstanbul'da bir bekçinin öldürülmesi, Tunceli'de bir teğmenin evine dinamit atılması, Tunceli Emniyet Müdürlüğü ve lojmanlarına bomba atılmasıdır.

Güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonda Tunceli kırsalında yaralı olarak yakalanan İbrahim Kaypakkaya 17 Mayıs 1973 tarihinde Diyarbakır Cezaevinde ölmüştür. Kaypakkaya'nın ölümünün ardında dağılma sürecine giren örgüt, 1992 yılında tekrar toparlanmaya çalışmış, 1994 tarihinde ise üçe bölünmüştür. Bu bölünmenin sonucunda oluşan, TKP/ML-KONFERANS ve TKP/ML-DABK grupları günümüzde faal olup, TKP/ML-BİRLİK örgütünün ise herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır.

### 6.1.2. Örgütün Amacı

TKP/ML-KONFERANS ve TKP/ML-DABK örgütlerinin amacı, mevcut siyasal sistemi silahlı faaliyetlerle yıkarak, yerine Marksist Leninis-Maoist ideolojiye dayalı bir devlet kurmaktır.

<sup>196</sup> ALKAN, 2013, ss. 69-72.

<sup>197</sup> KUYAKSİL, 2004, ss. 103-104.

### 6.1.3. Örgütün Stretejisi

Mao'nun Halk Savaşı Stratejisini benimsemişlerdir. Halk Savaşı Stratejisi, Geniş halk kitlelerinin örgütlenmesi sonucu oluşturulan, Halk Ordusunun vermiş olduğu mücadeleye denir. Kırlardan başlayıp şehirlerin kuşatılması ve sonunda şehirlerde toplu ayaklanma ile iktidarın ele geçirilmesi amaçlanır.<sup>198</sup>

### 6.1.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri

TKP/ML-KONFERANS ve TKP/ML-DABK örgütleri, gençlik içerisinde faaliyetlerini, ismini ortak olarak kullandıkları Türkiye Marksist Leninist Gençlik Birliği (TMLGB) adlı örgüt vasıtasıyla yürütüyorlar. TKP/ML'nin kuruluşundan hemen sonra 1973 yılında kurulan (TMLGB), silahlı mücadeleyi temel alan, gençliği ve öğrenci kesimini çalışma alanı olarak kabul eden bir gençlik örgütlenmesidir. TKP/ML-KONFERANS örgütünün gençliğe yönelik, “Yeni Demokrat Gençlik Dergisi” isimli legal bir yayını bulunmaktadır.<sup>199</sup>

## 6.2. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi DHKP/C (Devrimci Sol-Dev Sol)<sup>200</sup>

### 6.2.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

Örgüt 1980 öncesinin en etkin sol liderlerinden Mahir ÇAYAN tarafından kurulmuş ve örgütün kökeni Türkiye Halk Kurtuluş Partisi cephesi (THKP/C) isimli örgütlenmeye dayanmaktadır. Örgütün amacı politikleşmiş asgari savaş stratejisi anlayışıyla sürdürülen uzun süreli bir halk savaşı ile devrimi gerçekleştirmeyi ve şehir gerillacılığı metotları ile iktidarı ele geçirmeyi amaçlamıştır. THKP/C'nin en büyük eylemi, 17 Mayıs 1971 tarihinde İsrail Başkonsolosu Efrahim Elrum'u kaçırmaya çalışarak öldürmesi olmuştur. 30 Mayıs 1972 tarihinde Mahir ÇAYAN ve arkadaşları güvenlik güçleri tarafından öldürülmüştür. 1978 yılında Devrimci

<sup>198</sup> Anonim, Ansiklopedik Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğü, s. 60.

<sup>199</sup> ALKAN, 2013, s. 72.

<sup>200</sup> ALKAN, 2013, ss. 65-68.



Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) içerisinde başlayan tartışmalar İstanbul ve Ankara grubu olarak ikiye ayrılmışlardır. İstanbul grubu DEVRİMCİ SOL adını almıştır. 1978 yılından itibaren Dursun KARATAŞ örgütün genel sekreteri olmuş ve bütün yetkileri üzerinde toplamıştır.<sup>201</sup>

1980 sonrasında, Dursun Karataş dahil örgütün önemli kadroları yakalanmış ve faaliyetleri büyük darbe almıştır. 25.10.1989 tarihinde Örgüt lideri Dursun Karataş ve arkadaşlarının Bayrampaşa Cezaevi'nden kaçmalarıyla birlikte Dev-Sol yeniden toparlanma sürecine girmiştir. Bu tarihten sonra örgüt, özellikle güvenlik güçlerine karşı sayısız saldırı gerçekleştirmiş, güvenlik güçleri örgüte karşı operasyonlar yaparak, yapılan operasyonların sonucunda Dev-Sol önemli kayıplar vermiştir.<sup>202</sup>

1992 yılından sonra Dev-Sol örgütü ikiye bölünmüş, Bedri Yağan ve taraftarları (Darbeciler), Dursun Karataş ve taraftarları ise “Önderlik” (Dayıcalar) adıyla faaliyetlerine devam etmişlerdir. 6 Mart 1993 tarihinde İstanbul’da yapılan operasyonda, Darbeciler grubu lideri Bedri Yağan’ın ölmesi üzerine, örgüte Önderlik grubu hakim olmuş, 30 Mart 1994 tarihinde Suriye’de yapılan 1. Kongresinde ismini Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C) olarak değiştirmiştir.<sup>203</sup>

DHKP/C, 2000 yılından sonra özellikle F tipi cezaevleri’ne geçiş sürecinde yürütmüş olduğu propaganda faaliyetleriyle dikkatleri çekmiştir.

### **6.2.2. Örgütün Amacı**

DHKP/C terör örgütünün amacı, anayasal düzeni silahlı faaliyetlerle yıkarak yerinde Marksist Leninist ideolojiye dayalı bir devlet kurmaktır.

---

<sup>201</sup> KUYAKSİL, 2004, s. 103.

<sup>202</sup> ALKAN, 2013, ss. 66-67.

<sup>203</sup> ALKAN, 2013, ss. 67.

### 6.2.3. Örgütün Stratejisi

Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi (PASS) olarak adlandırılan ve temeli silahlı mücadeleye dayanan bir stratejiyi benimsemiştir.

### 6.2.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri

DHKP/C'nin en önemli insan kaynağı, özellikle lise ve üniversite gençliğidir. Örgütün öğrenci gençlik içerisinde örgütlenmede kullandığı tüm birimler Dev-Genç çatısı altında toplanmaktadır.

Dev-Genç üniversitelerde; illegal alanda Dev-Genç, yarı legal alanda, Türkiye Öğrenci ve Gençlik Dernekleri Federasyonu (TÖDEF) ve buna bağlı öğrenci dernekleriyle faaliyet yürütmektedir. Liselerde ise;

İllegal alanda Liseli Dev-Genç, yarı legal alanda Liseli Dev-Genç ve yine yarı legal alanda, Demokratik Lise İçin Mücadele Komiteleri (DLMK) olarak faaliyet yürütüyorlar.

## 6.3. Marksist-Leninist Komünist Parti (MLKP)<sup>204</sup>

### 6.3.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist Hareketi ile Türkiye Komünist İşçi Hareketi örgütlerinin eski yapılarını fesh edip, Eylül 1994 tarihinde Garbis Altınoğlu liderliğinde Marksist Leninist Komünist Parti/Kuruluş adında yeni bir örgüt çatısı altında birleşmişler, bir yıl süreyle faaliyetlerini bu isim altında devam ettiren örgüt Eylül 1995 tarihinde düzenlediği Parti Konferansında TKP/ML-Yeniden İnşa Örgütü ile birleşerek faaliyetlerine, Marksist Leninist Komünist Parti adıyla devam etmişlerdir.

---

<sup>204</sup> ALKAN, 2013, ss. 75-77.

Propaganda faaliyetlerine ağırlık veren örgüt, “Kızıl Müfrezeler” askeri seksiyonuyla silahlı eylemler gerçekleştiriyor. Bu çerçevede, 16.03.1995 tarihinde Bağcılar Polis Karakoluna yönelik roketatarlı saldırı eylemi gerçekleştirmiştir.

MLKP örgütü 12-13 Mart 1995 tarihinde İstanbul Gaziosmanpaşa semtinde meydana gelen olayda (Gazi Olayları) aktif rol oynayarak adını duyurmuştur.<sup>205</sup>

### **6.3.2. Örgütün Amacı**

Mevcut anayasal düzeni silahlı halk ayaklanmasıyla yıkarak, yerine Marksist Leninist ilkelere daylı Kominist bir devlet sistemi kurmaktır.

### **6.3.3. Örgütün Stretjisi**

Amaçlarına ulaşmada benimsenen streteji ise Arnavut Halk Emek Partisi'nin Ramiz Alia öncesi politikalarından ilham alarak Marksist Leninist ilkelere bağlı kalmak suretiyle faaliyetlerini yürütmektir.

### **6.3.4. Örgütün Gençik Faaliyetleri**

Örgütün gençler için çıkardığı “Özgür Gençlik” isimli bir dergisi, “Demokratik Liseliler Birliği” isimli bir de bülteni bulunmaktadır.

---

<sup>205</sup> KUYAKSİL, 2004, s. 104.

## 7. TÜRKİYE'DE DİNİ İSTİSMAR EDEN (DİNİ MOTİFLİ) TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ

İslam'ı kendi hedeflerine ulaşmak için amaç edindiklerini söyleyen terör örgütlerine bakıldığında, hepsinin siyasallaşma gayreti içerisinde oldukları gözlenmektedir. İslam'ı siyasallaştırmak isteyen terör örgütleri tarihine bakıldığında ilk örgütlerden bir tanesi Haşhaşinler terör örgütü Müslüman bir gruptur ve döneminde terör estirmiştir. Haşhaşinler terör örgütünün eylem taktikleri ve örgütün stratejisine bakıldığında amacının İslam'ı Siyasallaştırma olduğu gözlenmektedir.<sup>206</sup>

Ülkemizde 1970 yıllara gelindiğinde, özellikle mısır kaynaklı eserlerin Türkçeye çevrilmesi ile radikal İslami düşüncenin ülkemize girdiğini görmekteyiz. 1979 İran Devrimi ile birlikte Humeyni tarafından geliştirilen Şii imamet düşüncesinin imamların iktidara bağlılığını ifade eden İranlı yazarların Türkçeye çevirisi ile ülkemizdeki radikal görüşleri pekiştirdiği ve taraftarlarının sayısını arttırdığı görülmektedir. İran devriminden etkilenen marjinal gruplar, İran devrimine benzer bir devrimin Ülkemiz de de yapılabileceğini fikirlerini dergilerinde yazdıkları gözlenmektedir.<sup>207</sup>

Dünyada aynı dini değişik zamanlarda ve bölgelerde farklı yorumlama ve anlama yapılabilmektedirler. Dinin farklı yorumlanmasını bazı çıkar grupları ve gizli emelleri olan devletler bu durumu rakibi olduğu devleti zayıflatmak için kullanabilmektedir. Tarihe bakıldığında tek doğru benim inancım düşüncesinden dolayı dini istismar edenler hep olmuştur ve tarih dinin siyasal egemenlik için kullanıldığının çok kötü örnekleri mevcuttur. Günümüzde Avrupa'da, Asya'da, Amerika'da, Afrika'da, Japonya'da özellikle dünyanın her yerinde her türlü dini kendi çıkarları doğrultusunda da yorumlayarak insanların dini duygularını istismar

<sup>206</sup> Gazi UÇKUN, Terörizm ve Anti Terörizm, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 141.

<sup>207</sup> ACAR, 2012, s. 255.

eden terör örgütleri varlıklarını sürdürmekte ve dünyada insanlık için ciddi bir tehdit oluşturmaktadırlar.<sup>208</sup>

Ortadoğu ülkelerine bakıldığında birçoğu totaliter baskıcı rejimlerle yani devlet terörü ile yönetilmektedir. Bu devletler kendi vatandaşlarını hedef alırlar. Bu ülkeler kendi iktidarlığını kaybetmemek için, güçlendirmek veya ayakta tutmak için devlet terörü uygulamaktadır. Devletin ana görevlerinden olan halkın refah seviyesinin yükseltilmesi, sosyal kültürel açıdan gelişiminin sağlanması, ekonomik ve sağlık yönüyle gelişiminin sağlanması gereken bu görevleri ihmal etmesi sonucu başarısızlığını örtbas edilmesinin göstergesi şeklinde, insanların özgürlüklerini sınırlandırıcı, düşünce ve hareket alanını daraltıcı bir yaptırıma gitmektedir. %10'luk yönetime yakın bir kesim haricindeki %90'lık kesim günlük hayatını yaşamaya çalışmaktadır. Bazı İslam ülkeleri dışındaki İslam ülkelerini dışında halkının çoğunluğunun Müslüman olduğu ülkeler bu şekildedir. Ülkemizde de dini tehlike olarak irtica yıllardır gündemden düşmemiş dinini yaşamak isteyen Müslümanlar dışlanmıştır. Ülkemizde irtica terimi herhangi bir dâhili şiddet silahlı eylem olmamasına rağmen, samimi bir şekilde dinini yaşamaya çalışan halkın üzerinde baskı unsuru olarak durmuştur. İçe dönük dâhilden kaynaklanan terörün bir diğer boyutu dini temalı düşünce ve hareketlerdir. Türkiye'de bu konuda iki oluşum vardır bunlar İBDA-C ve Hizbullah'tır. Bir diğer ise özellikle din alanında kendi düşüncesinden olmayan dindaşları müşrik olarak kabul eden Haricilik ve vahhabilik gibi gruplardır.<sup>209</sup>

Ülkemizde 2000'li yıllardan sonra etkisini gösteren Mektep El Kudimat (Yahudilere ve Haçlılara karşı Uluslararası İslami Cephe), El Kaide terör örgütü Müslüman toplumlar için büyük tehdit olarak gördüğü ABD'nin yok edilmesini savunur ve Dünyanın her yerinde elamanları vasıtasıyla ABD'nin müttefiklerine saldırılar düzenlemek olarak amacını açıklar. Örgütün nihai hedefinin ise halifelik

<sup>208</sup> ACAR ve URHAL, 2007, s.323

<sup>209</sup> Ramazan BİÇER, "Dini Temalı Terörün Hedefi: Bu Kimin İşine Yarıyor", Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (Editörler: Oğuzhan BAŞIBÜYÜK, Alper SÖZER, Nurullah ALTUN), Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012, ss.261-278.

ilan ederek, Müslüman devlet kurmak ve Müslümanları tek çatı altında birleştirmek, bunun için de güç kullanmaktan geçtiğini belirtmektedir. Örgüt 2000 yıllardan sonra bir yaptığı saldırılar neticesinde birçok insanımızı şehit etmiştir.<sup>210</sup>

Terörü İslam'la bir anmak büyük bir cehalet örneğidir. Kur'an-ı Kerim'de Terörün karşılığı fitnedir. Fitne ise Kur'an da şirk, küfür, günah, bozgunculuk, kavga, ihtilal, isyan anarşi, kargaşa, bölücülük, fesat, imtihan, bela, musibet, azap, işkence, zarar verme, sabotaj, sapıklık gibi manalarda kullanılmış ve insanlara sıkıntı veren her şey fitne kapsamına alınmıştır. Bu tanımlara göre fitne Müslümanlar arasında bölücülük yapmak, onlara sıkıntıya, zarara sokmak, insanları isyana kıskırtmak, bölücülük yapmak, isyan ve kargaşa çıkartmak anlamına gelmektedir.<sup>211</sup>

İslam dini değişik zamanlarda Allah tarafından gönderilen ilahi emirler manzumesi olarak adlandırılan dinlerin en sonuncusudur. İslam'ın bizzat Allah tarafından konulduğu Maide süresinde şu şekilde bildirilir; "Sizin üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim". İslam kelimesi Sulh, esenlik, güvenlik, hayır ve iyilik gibi anlamlara gelir. İslam her şeyin yerli yerinde yapılmasını, korunmasını emreden, ruhen ve bedenen örnek insan yetiştirmeye gaye edinen bir disiplin; Terör ise çarpık düşüncelerin ihtirasların sonucunda, başkalarının canını malını hak ve hukukunu çiğnemek, insanlar üzerinde korku yaratmayı gaye edinen bir kargaşa mekanizmasıdır.<sup>212</sup>

Tarihe bakıldığında dinsiz bir topluma rastlanmak mümkün değildir. Din ilk insan Hz. Adem ve Hz. Hava'nın yaratıldığından beridir var olan bir olgudur. Din akıl sahibi şuurlu insanları kendi irade ve arzuları ile hak ve gerçeğe, mutlak doğruya götüren, insanlara saadet yollarını gösteren ve peygamberlere gelen vahiylerle dayanan ilahi kanunlar manzumesi olarak kabul edilmektedir. Din ilk önce ferdin

<sup>210</sup> Hurşit ÇAKMAK, Terörü, Teröristi, Terörizmi Doğru Anlamak, Polis Dergisi Sayı 40, Ankara 2004, ss. 212-213.

<sup>211</sup> Cemal AĞIRMAN, Anarşi ve Terörü İslam'la Anma Cehaleti ve Art Niyetliliği, Köprü Dergisi sayı 94, İstanbul, 2006, ss. 46-47.

<sup>212</sup> Hüseyin KAZAN, Küresel Terör ve Din, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Polis Dergisi Sayı:40, Ankara, 2004, s. 218.

kendisine bakar sonra ferdin toplum içerisindeki konumunu ele alır. Terör ise büyük çaplı korku veren yığınlık yaratan bir eylem durumunu ifade eder. Terör mevcut siyasal durumu baskı, cebir, şiddet kullanarak, yasa dışı yollardan, örgütlü, sistemli, sürekli terör eylemleri kullanmayı benimseyen bir yöntemdir. Dinin temel amacına bakıldığında insanları bu dünyada ve öteki dünyada mutlu kılmaktır. Mutluğa götüren yolun zorlamayla olduğu hükmüne rastlamak mümkün değildir. Allah (cc) Kur'an-ı Kerimde Zümer Suresi 41 ayette; “Resulüm! Şüphesiz ki biz bu kitabı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir, kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerine vekil değilsin” buyurmaktadır. Yine Gaşiye Süresi 21 ve 22. ayette “Ey Muhammed öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin.” Yine Bakara süresi 256. Ayette “Dinde zorlama yoktur.” buyurulmaktadır. Ayetlerden de anlaşılacağı üzere İslam iyiyi ve kötüyü ortaya koyduktan sonra seçme işini ferdin kendisine bırakmıştır ve zorlama olmayacağı ayetlerden anlaşılmaktadır. İslam dini bu konuda en geniş manada insanlara din ve vicdan hürriyeti tanımaktadır.<sup>213</sup>

Diğer semavi dinlere de bakıldığında hiçbir din özü itibariyle şiddet ve terörü kabul etmez. Hangi sebeple olursa olsun şiddete başvurmamak, başvurulmuşsa da bunu dine mal etmemek gerekir. Yüce Allah tarafından gönderilen insanların ahiret ve dünya mutluluğunu temin için gönderilen din, gönderiliş amacından saptırılır ve insanlar arasında düşmanlık aracı haline getirilirse o zaman dinin barış ve huzur getirme amacı yok olacak, düşmanlıklar ön plana çıkacaktır. Böyle bir düşmanlıkta bilgi eksikliği, ön şartlanmanın rolü büyüktür. Bunlardan kurtulmanın rolü de dinleri bilmeye ve dinlerin özünü kavramaya ve din mensuplarının birbirlerine karşı daha saygılı, hoşgörülü olmalarına bağlıdır.<sup>214</sup>

Dinin hükümlerinin kalplerden-akıllardan sökülmesi ile anarşi ve terör ortaya çıkar ve yayılır. Çünkü inançsızlık insanlardaki merhamet, sevgi ve şefkat gibi güven

<sup>213</sup> Turgay ÖZER ve Müslüm NALBANT, Din-Terörizm Pradoksunda, Terör Örgütlerince İstismar Edilen Kavramların Analizi, Polis Dergisi Sayı:40, Ankara, 2004, s. 372.

<sup>214</sup> Ahmet GÖÇ, Din ve Barış: Dinin Dünya Barışına Katkısı, Köprü Dergisi, Sayı 94, Sentez Bilim yanları, İstanbul, 2006, s. 88.

duygularının yok eder. Sadece güvenlik kuvvetlerinin mücadelesiyle anarşi ve terör önlenmesi mümkün değildir. Din adamlarının asayişe yardım edici rolü unutulmamalı ve dine ve dindarlara özgürlük tanınmalı ayrıca devlet din eğitimi konusunda üzerine düşeni yerine getirmelidir.<sup>215</sup>

Bir diğer konuda dinin istismar edilmesi konusudur. Dini istismarı terör örgütlerinin, istismar edebileceği diğer alternatiflere göre daha kolay ve etkili bir metottur. Ekonomik veya politik bir vaatte bulunulsa bu yerine getirilmeyebilir. Ancak dini konulardaki vaatler öteki dünya ile alakalı hususlar olduğundan “şöyle yaparsanız cennete girersiniz” diye vaatte bulunulduğunda, hiç kimsenin bu dünyada vaatte bulunanlardan bir cennet talebi olmayacaktır. Bu yüzden din istismarı diğer alternatiflere göre daha kolay bir yoldur. Dinin istismar edilmesi insanların mutluluğunun da istismar edilmesi anlamına gelir. Dini istismar eden terör örgütlerinin amacı insanların dinlerini yaşayarak mutlu olmalarını sağlamak değil, gerçekleştirdikleri terörist faaliyetlere dini kalkan yapmaktır. Din adına hareket ettiklerini ifade eden terör örgütleri dine en büyük zararı vermektedir.<sup>216</sup>

## **7.1. Hizbullah Terör Örgütü<sup>217</sup>**

### **7.1.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi**

Hizbullah Terör örgütünün merkezi Lübnan’dır. Örgüte ait ilk bilgi 1973 yılında ele geçirilmiştir. Örgütün ilk lideri Hizbullah düşüncesinin temellerini atan Ayetullah Mahmut Gaffari’dir. Örgütün siyasi görüşü Allah inancını yaymak, İslam uğruna gruplaşmaktır. Örgütün siyasi lider ve dini lider yapısı vardır.<sup>218</sup>

<sup>215</sup> Abdullah HEKİMOĞLU, Anarşiyi Önlemede Risaleyi Nur Örneği, Köprü Dergisi, S.94, Sentez Bilim Yayınları, İstanbul, 2006, s.119.

<sup>216</sup> ÖZER ve NALBANT, s.374.

<sup>217</sup> ALKAN, 2013, ss. 90-95.

<sup>218</sup> UÇKUN, s.147.



Hizbullah örgütü İran istihbaratının desteğiyle kurulmuş bir örgüttür. Örgüt İran ile bağlarını Şii dünyasının lideri olan İran'ın İsrail işgaline karşı yürüttüğü destekle açıklamaktadır. Hizbullah terör örgütünün dünya çapında yüzlerce silahlı gücü bulunmaktadır. Eylemci grupları Kanada'dan Fildişi Sahillerine, Afganistan'dan, İngiltere'ye kadar yaymış durumdadır. Libya, Sudan, Filistin'de Hamas, Cezayir'de Milli Selamet Cephesiyle ilişkileri bulunmaktadır.<sup>219</sup>

1975 yılında İran'dan gelen yayın organlarıyla ülkemize girmeye başlayan hareket 1978 yılında yapılan İran devrimiyle kendisini göstermeye başlamıştır. Örgütün genel yapısında Şura, Politik Büro, Yürütme Organı, Fonksiyonel Heyet, Yüksek Güvenlik ve Askeri Konsey gibi organlar bulunmaktadır. Hizbullahın stratejisi İslam dinini yaymak, Telkin adı verilen propaganda, silahlı çatışma, ihtilal olarak stratejisini belirlemiştir.<sup>220</sup>

İran'ın etkisiyle özellikle 1980 sonrasında İran Devrimini ihraç etmek amacıyla kurulan çeşitli kültürel çalışmalar neticesinde başta Doğu ve Güneydoğu illerimiz başta olmak üzere radikal gruplar kendini göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda M. Fidan GÜNGÖR ve Hüseyin VELİOĞLU'nun da yer aldığı grup Diyarbakır ilinde Vahdet grubunu oluşturmuştur. PKK'nın kendilerine yönelik sindirme ve öldürme amaçlı eylemlere başlaması ve sonrasında kendilerinin de örgütlenerek PKK'ya karşı şiddet eylemlerine başlamalarıyla örgütün adı duyulmaya başlamıştır. PKK terör örgütüne bir tepki olarak eylemlerini yapan bu şekilde adını duyuran örgüt, daha sonra Hizbullah adıyla tanınmıştır. PKK ve Hizbullah çatışmasından sonra PKK terör örgütü şehirlerde barınmaz hale gelmiştir.<sup>221</sup>

Kitapevleri ve evlerde sohbet toplantıları düzenleyen örgüt 1989 yılından sonra İran'dan esinlenerek cami faaliyetlerine yönelmiş, bu örgütün taban kazanmasını kolaylaştırmıştır. Birlikte hareket ettikleri İlim grubu lideri Hüseyin VELİOĞLU ve Menzil Grubu Lideri M. Fidan GÜNGÖR arasında 1987 yılında fikir anlaşmazlığı

<sup>219</sup> ÇAKMAK, s.209.

<sup>220</sup> UÇKUN, s.147.

<sup>221</sup> KUYAKSİL, 2004, s.105.

nedeniyle İlim ve Menzil grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Karşılıklı çatışmalar başlamış ve 200 civarında örgüt mensubu bu çatışmalarda yaşamını yitirmiştir. 1994 yılında Menzil Lideri M. Fidan GÜNGÖR, ilimciler tarafından kaçırılmış ve sorgulanarak öldürülmüştür.<sup>222</sup>

M. Fidan GÜNGÖRÜ'ün liderliği yaptığı Menzil grubu İran'a bakış açıları daha ılımlı olan mezhep farkının önemli olmadığını ileri süren Diyarbakır'da Menzil isimli Kitap evinden ismini almıştır. Menzilciler Humeyni'yi zamanın dini lideri olarak benimsemekte ve İran'ı dini devlet olarak benimsemektedir. Henüz tebliğ aşaması bitmediği için PKK ile çatışmaya girilmemesini savunmaktadır. İlim grubu ise Diyarbakır'da İlim Kitapevi etrafında bir araya gelenler ve liderliğini de Hüseyin VELİOĞLU yapmaktadır. İlim grubu mezhep farkını önemli bir faktör olarak görmekte ve İran'ı din devleti olarak kabul etmekte fakat İran'a bağımlı değildir. Şiddeti bir metot olarak benimsemekte ve PKK'nın kendilerine karşı eylemlerine misli ile karşılık verilmesini benimsemektedir.<sup>223</sup>

İlim grubu lideri Hüseyin VELİOĞLU'nun, İstanbul ilinde 17 Ocak 2000 yılında yapılan operasyonda ölü olarak ele geçirilmesi ve aynı operasyonda örgütün gizli arşivinin de ele geçirilmesi örgüt için bir yıkım, polis için bir milat olmuştur. Arşivin ele geçirilmesi ve akabinde örgüte yapılan operasyonlar neticesinde örgüt ciddi yara almış, örgütün bir kısmı yurt dışına kaçmıştır. Örgüt içerisinde haberleşme sağlanamaz olmuş, örgütün dağılmasına neden olmuştur. Örgütün dağılmasına neden olan bir diğer etken ise "Mezar Evler" nedeniyle ve yönetim deki boşluk nedeniyle ayrılmak isteyen militanlar örgütten kolayca ayrılmıştır. Mart 2007'ye kadar örgüte 1625 operasyon gerçekleştirilmiş ve sonucunda 1641 faili meçhul eylem aydınlatılmış. 14.996 kişi yakalanmış ve bunların 6.224 tutuklanmıştır.<sup>224</sup>

<sup>222</sup> Süleyman ÖZEREN, Devlet Güvenliği, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012, s.162.

<sup>223</sup> KUYAKSİL, 2004, s.106.

<sup>224</sup> SÖZER ve ESKİ, s. 167.

### 7.1.2. Örgütün Amacı

Ülkemizde faaliyet gösteren dini terör örgütlerinin ülkemizdeki mevcut düzeni yıkararak yerine şeriata dayalı İslam Devleti kurmak amaçlamaktadırlar. Bu nedenle halkımızın dini duygularını istismar eden Hizbullah Terör Örgütü, İBDA-C (Büyük Doğu Akıncılar Cephesi), HD (İCB-AFİD) Hilafet Devleti (İslami Cemiyetler Birliği-Anadolu Federe Devleti), El Kaide ve İslami Hareket Örgütü gibi örgütler, ülkemizde faaliyet yürütmektedir.<sup>225</sup>

### 7.1.3. Örgütün Stratejisi

Örgüt amacını gerçekleştirebilmek için üç aşamalı bir strateji geliştirmiştir. Bu aşamalar arasında keskin sınırlar yoktur. Şartlara ve ortama uygun düşen hareket tarzı takip edilir. Örgütün işleyişini sağlayan taktiksel alt stratejiler mevcuttur.<sup>226</sup>

Örgütün üç aşamalı stratejisi şöyledir;

- Tebliğ, İnsanlara İslam'ı anlatarak propaganda yapıp, taban oluşturmak amaçlanıyor
- Cemaat, Tebliğ yoluyla kazanılan tabanın bir örgüt çatısı altında bir araya getirilmesidir
- Cihat, Tebliğ ve Cemaat aşamasında bir araya getirilen kitlelerin silahlı faaliyetlere geçirilmesi aşamasıdır.

### 7.1.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri

Hem PKK, hem de Sol örgütlerde olduğu gibi Hizbullah'ta da örgütün insan kaynağını gençler oluşturmaktadır. 2003 yılına kadar gençliği kazanma faaliyetlerini, katı bir gizlilik içinde, okul sorumluları cami sorumluları aracılığı ile yürütmüştür. Her örgüt mensubunun arkadaşlık ilişkisini kullanarak örgüte kazandırmak için

<sup>225</sup> Tolga UYAR, Terörle Mali ve Hukuki Mücadele, Hukuk Yayınları Dizisi, Ankara, 2008, s. 23.

<sup>226</sup> Ruşen ÇAKIR, Derin Hizbullah, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s.34.

çalıştığı hedefleri vardır. Günümüzde cami ve okulların yerini legal dernekler almış, faaliyetler bu dernekler aracılığı ile yürütülmektedir.

## 7.2. İslami Hareket Örgütü<sup>227</sup>

### 7.2.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

İslami hareket örgütü Ülkemizde Batman ilinde 1987 yılında kurulmuştur. Ekrem BAYTAP ve İrfan ÇAĞIRICI liderliğinde faaliyet gösteren örgüt benimsediği fikirler doğrultusunda; banka soyma, adam kaçırmaya, otomobil hırsızlığı gibi maddi kaynak elde etmek için ideolojisinin tam ters istikametinde eylemlerde bulunmuştur.<sup>228</sup>

Örgüte yapılan operasyonlarda çoğu üst düzey örgüt mensubu yakalanmış, işlemler oldukları Çetin EMEÇ, Turan DURSUN, Uğur MUMCU cinayeti ile birlikte birçok öldürme, bombalama hırsızlık gibi eylemler aydınlatılmıştır. Örgüte yapılan operasyonlar neticesi bir terör örgütünden ziyade İran istihbarat servisinin yürüttüğü bir istihbarat çalışması olduğu anlaşılmış ve bu durum belgeleriyle birlikte açıklığa kavuşmuştur.<sup>229</sup>

İslami Hareket Örgütünün işlediği suikastlar incelendiğinde, suikast yapılacak yerin hemen yakınında bir ev kiralanıyor ve günler öncesinde suikast düzenlenecek kişi örgütün kendi istihbarat militanları tarafından takibe alınıyordu ve sonrasında eylemlerini gerçekleştirme yoluna gidiyorlardı. Bu strateji İran İstihbarat örgütlerince kurulan bir yöntemdir ve bu da İslami Hareket Örgütünün İran İstihbaratı tarafından kurulduğu tezini doğrulamaktadır.<sup>230</sup>

---

<sup>227</sup> CANER, ss. 59-60.

<sup>228</sup> KUYAKSİL, 2004, s.106.

<sup>229</sup> KUYAKSİL, 2004, s.106.

<sup>230</sup> UÇKUN, s.159.

### 7.2.2. Örgütün Amacı

İslami Hareket örgütünün amacı diğer dini örgütler gibi Mevcut düzeni yıkarak şeriata dayalı bir devlet kurmayı amaçlıyorlardı.

### 7.2.3. Örgütün Stratejisi

Örgütün amacına ulaşmak için davet (tebliğ), cemaat ve cihat olmak üzere 3 aşamadan oluşan bir strateji izlediği belirtildi. İddianamede bu 3 aşama şöyle anlatılıyor:

**Davet:** İnsanları hareketin saflarına çekmek amacına yönelik siyasi faaliyetlerin yapıldığı dönemdir. Örgüt bunun için, çayevi, cami, mescit, külliyeleeri kullandığı gibi daha geniş kitlelere ulaşmak için konferans ve seminereler düzenlenir.

**Cemaat:** Davet yolu ile saflara katılan topluluğun genel adıdır. Bu aşamada harekete katılan kişilerin ruh ve düşünce olarak yetiştirilmesi öngörülür. Harekete katılanların örgütsel düşünce ve anlayışa sahip olmaları sağlanır.

**Cihat:** Belli bir güce erişildikten sonra içinde bulunan otoriteye karşı silahlı başkaldırmadır.

Örgütle ilgili hazırlanan İddianamede, örgütün Türkiye'yi "Darül harp" olarak değerlendirdiği ve bu nedenle örgüt elemanlarının camilerde namaz kılmadıkları belirtilerek, örgüt elemanlarına bu nedenle "Cumasızlar" da denildiği belirtilmektedir.

### 7.2.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri

Örgüt militanları İran gizli servisi SAVAMA ajanları tarafından İran topraklarında emniyet güçlerine hiçbir şekilde bilgi vermeyecek şekilde

eğitilmişlerdir. Örgüt militanları Türkiye ‘den seçiliyor İran’da eğitiliyor ve Türkiye’deki militanları eğitmeleri amacıyla Türkiye’ye geri göndermektedirler.<sup>231</sup>

### 7.3. El Kaide Terör Örgütü<sup>232</sup>

#### 7.3.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

El Kaide’nin temelleri Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgal etmesine kadar dayanıyor. Sovyetler’in Afganistan’ı işgali üzerine Suudi Arabistan, Mısır, Sudan, Fas, Tunus, Cezayir, Irak, Pakistan, Türkiye ve Avrupa ülkelerinden gönüllü insanlar cihat etmek amacıyla Afganistan’a akın etmişlerdir. Bu gönüllülerden birisi de Suudi Arabistan’lı Usame Bin Laden’dir. Laden 1980 yılında Pakistan/Peşaver’deki Afgan direnişinde yer alan savaşçılara mali ve silah yardımında bulunabilmek amacıyla Filistin Müslüman Kardeşler örgütü lideri Abdullah Azzam ile birlikte Mektebüt Hidamat (Hizmet Bürosu) isimli oluşumu kurmuştur. Bu kuruluşun adı bazı kaynaklarda İslami Çözüm Vakfı olarak geçmektedir.<sup>233</sup> Laden 1988 yılında Abdullah Azzam ile yollarını ayırmış ve aynı yıl, Muhammed Atif ve Ebu Ubeyde El Banshiri ile birlikte El Kaide’yi kurmuştur. Laden’in Cidde’ den üniversite arkadaşı olan Abdullah Azzam 1989 yılında Peşaverde düzenlenen bombalı saldırı sonucu iki oğlu ile birlikte öldürülmüştür.

Laden 1989 yılında Suudi Arabistan’a geri dönmüş, Saddam Hüseyin’in Kuveyt’i işgali üzerine, Suudi Arabistan’ı korumak için Afgan gazilerinden oluşan bir ordu kurulmasını teklif etmiş ancak bu teklif Suudi yetkililerden destek bulmamıştır. Bunun üzerine Laden, Pakistan üzerinden 1996 yılına kadar kalacağı Sudan’a geçmiştir.

---

<sup>231</sup> UÇKUN, s.159.

<sup>232</sup> ALKAN, 2013, ss. 95-100.

<sup>233</sup> Anonim, El Kaide, EGM yayınları, Ankara, 2002, ss. 23-24.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1991 yılında Irak'a askeri hareket düzenlemesi ve Suudi Arabistan dahil Bazı Müslüman ülkelerin topraklarını Amerika'ya açması üzerine, ABD'ye ve ona destek veren ülkelere cihat ilan etmiştir. Merkezini Afganistan'da kuran Laden, askeri ve siyasi eğitim vermek için kamplar kurmuş, dünyanın değişik yerlerinden gelen gönüllüleri ülkelerinde uygulayacakları terörist taktiklere göre eğitmiştir. Dünyanın değişik bölgelerinde hücreler şeklinde yapılanıp faaliyet yürüten El Kaide militanları, 1992 yılından itibaren harekete geçmiş ve 11 Eylül 2001 tarihinde ABD, 12 Ekim 2002 tarihinde Endonezya Bali Adasında, 15-20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul, 11 Mart 2004 tarihinde Madrid, 7 Temmuz 2005 tarihinde Londra ve en son olarakta 23 Temmuz 2005 tarihinde de Mısır'ı hedef alan saldırılar düzenlemiştir.

15-20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirdiği eylemlerin sonucunda, güvenlik güçleri tarafından yürütülen tahkikatın neticesi, El Kaide Türkiye yapılanmasının cihat amacıyla 1994 yılı sonrası Afganistan'ın Kabil ve Kandahar kentlerinde bulunan kamplarda ideolojik ve askeri eğitim alan Habip Aktaş, Baki Yiğit, Harun İlhan, Adnan Ersöz isimli örgüt mensuplarının olduğu tespit edilmiştir. Bu yapının başına 2000 yılında Habip Aktaş'ın "Türkiye Emiri" olarak seçildiği tespit edilmiştir.

Emniyet görevlileri 15-20 Kasım saldırılarının ardından ülke genelinde uyuyan hücrelere operasyon başlatmış, 2004 NATO Zivesini kana bulamak isteyen hücreye, İstanbul ve Bursa illerinde yapılan operasyonda 16 kişi yakalanmış, 2005 yılında Türkiye'de İsrail yolcu gemilerine eylem hazırlığında olan örgüt üyelerine yapılan operasyonda Louai Sakka Diyarbakırda yakalanmış, 2006 yılında Konya, 2007 yılında Gaziantep Örgütün uyuyan hücrelerine operasyonlar düzenlenmiş ve bir çok örgüt elemanı yakalanmıştır.<sup>234</sup>

---

<sup>234</sup> ALKAN, 2013, s. 99.

### 7.3.2. Örgütün Amacı

Dünyadaki tüm müslümanların katılımıyla silahlı mücadele yöntemlerini kullanarak, dini esaslara göre yönetilen bir devlet kurmaktır. Örgüt bu amacı gerçekleştirmek için abtı güdümündeki tüm Müslüman hükümetleri yıkmayı ve sınırları kaldırmayı hedefliyor.<sup>235</sup>

### 7.3.3. Örgütün Stretajisi

El Kaide'nin belirlediği amaçlarını gerçekleştirebilmek için nasıl bir strateji izlediği Eymel El Zevahiri tarafından kaleme alınan "Peygamberin Sancağı Altındaki Savaşçılar" adlı çalışmasında belirtiliyor. Bu çalışmada Zevahiri, Yahudiler, Hristiyanlar ve İslam'la mücadele eden yöneticilerle, İslamın düşmanı olmaları nedeniyle savaşılması gerektiğini belirtiyor. Bu savaşın, Amerikalıları ve Yahudileri izleyip; mermi, bıçak, basit patlayıcılar ve demir sopalar kullanarak onları öldürmekle olacağını ifade ediyor. Mallarının da Molotof kokteyli kullanılarak yakılabileceğini ve böylece Amerikalılar ve Yahudiler arasında korkunun yayılabileceğini işaret ediyor.<sup>236</sup>

### 7.3.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri

El Kaide örgütünün ve dünyanın değişik bölgelerinde bulunan hücrelerinin eleman kazanmak amacıyla faaliyet yürüten ayrı bir gençlik örgütlenmesi bulunmuyor. Örgüt, arkadaş ilişkisi, akrabalık ve hemşerilik ilişkisi ve dini değerleri kullanarak bireylerle ilk teması sağlıyor. Bireylerle ilk teması kurduktan sonra ilişkiyi derinleştirmek için dünyada yaşanan adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ve Müslümanların yaşadığı aşağılanmayı, ezilmişliği ve hor görülmeği propaganda malzemesi olarak kullanıyor.

<sup>235</sup> Mehmet FARAÇ, İkiz Kulelerden Galata'ya El Kaide Turka, Günizi Yay., İstanbul, 2004, s. 87.

<sup>236</sup> ALKAN, 2013, s. 99.



### 7.3.5. El Kaide'nin Türkiye yapılanması

Terör örgütü El-Kaide'nin Türkiye yapılanması içinde faaliyet gösterdikleri ve İstanbul'da 15 ile 20 Kasım 2003 tarihlerindeki bombalı saldırılara karıştıkları iddiasıyla 71 sanığın yargılandığı davada, Cumhuriyet Savcısı'nın mütalaasında, örgütün yapısı, amacı ve Türkiye yapılanması anlatılmıştır.<sup>237</sup>

Mütalaada, terör örgütü El Kaide'nin amacının dünyadaki tüm Müslümanların katılımıyla silahlı mücadele yöntemini kullanarak şer'i hükümlerle yönetilen bir devlet kurmak olduğu belirtilerek, batılı güçleri İslam ülkelerinden özellikle de Suudi Arabistan topraklarından çıkartarak dünya çapında bir din devleti kurulmasının amaçlandığı kaydedilmiştir. 11 Eylül saldırısının ardından tüm dünyada radikal İslamcı örgütler tarafından El-Kaide örgütüne sempati duyulmaya başlandığı ve böylece örgütün etki alanını genişletme imkânı bulduğu dile getirilen mütalaada, örgütün dünya çapında hücre yapılanmasına sahip olduğu ifade edilmiştir. Usame Bin Ladin'in örgütü tek başına yönetmediği, danışmanı ve yardımcısının olduğu belirtilen mütalaada, örgüt mensuplarının Afganistan, Sudan, Yemen ve Pakistan gibi ülkelerde barınma ve kamp imkânlarına sahip olduğu; Örgütün ilk hedefinin ABD olduğu, ayrıca İsrail başta olmak üzere ABD ile müttefik durumda bulunan tüm ülke ve kuruluşların da örgütün hedefi konumunda buldukları kaydedilen mütalaada, El Kaide'nin kuruluşu, yapılanması ve eylemleri yer almaktadır.

Türkiye Yapılanması; Habib AKDAŞ, Baki Yiğit, Harun İlhan ve Adnan Ersöz'ün organizasyonu ile bir araya gelen şahısların, örgütsel bir yapı oluşturdukları ifade edilen mütalaada, 2000 yılında yapılan görev paylaşımında Aktaş'ın örgütün sözde "Türkiye emiri", Gürcan Baç, Harun İlhan ve Baki Yiğit'in de örgütün sözde istişare üyesi olarak seçtikleri, Ersöz'ün ise örgütün yurtdışı irtibatını sağlamakla görevlendirildiği kaydedildi. Mütalaada, hücre yapılanması içinde yer alan bazı sanıkların zaman zaman Afganistan'a giderek buralardaki El Kaide'ye ait kamplarda askeri ve siyasi eğitim alarak cihat amacıyla çatışmalara katıldıkları, Sanık Harun İlhan her ne kadar birçok defalar savunmasında Türkiye'yi hedef almadıklarını beyan

<sup>237</sup> CANER, s. 64.

etmiş ise de duruşmada okuduğu savunmasına göre örgütün Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na yönelik olduğu, kendi istedikleri dini rejimi Türkiye ve dünyanın birçok ülkesinde kurmayı planladıkları anlaşılmaktadır. İstanbul'daki eylemlerin vahim nitelikte eylem olduğu, hem sanığın beyanlarından hem Ladin'in konuşma ve stratejilerinden anlaşılmaktadır.<sup>238</sup>

### El Kaidenin Türkiye yapılanmasına ait şema<sup>239</sup>



<sup>238</sup> CANER, s. 65.

<sup>239</sup> <http://sahipkiran.org/2013/12/31/el-kaidenin-amaci-ve-yapilanmasi/erişim/> /Tarihi: 09.07.2014.

## 7.4. HD (İCB-AFİD) Hilafet Devleti (İslami Cemiyetler Birliği Anadolu-Federe İslam Devleti) Terör Örgütü

### 7.4.1. Örgütün Tarihsel Gelişimi

Örgütün kurucusu Erzurum İspir doğumlu Cemalettin HOCAOĞLU (KAPLAN) ilk defa Ankara'da laikliğe aykırı konuşmasından dolayı; Adana Müftülüğü görevine soruşturmaya istinaden verilmiş ve bu tarihten sonra yurtdışına kaçmıştır. Yurtdışına çıktıktan sonra Avrupa Milli Görüş Teşkilatı içerisinde faaliyet yürütmüştür. 1984 yılında milli görüşün İran'a sınırlı destek vermesini gerekçe göstererek ayrılmış ve İslami Cemiyet ve Cemaatler birliğini kurmuş ve ölene kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.<sup>240</sup>

1983 yılında Avrupa Milli Görüş teşkilatı bünyesinden kopan Cemalettin KAPLAN liderliğinde bir grup tarafından kurulmuş ve halen Almanya'da AFİD (Anadolu Federe İslam Devleti) adıyla faaliyet göstermektedir. Örgütün yakın hedefi Avrupa'da yaşayan İslami kitleleri bir çatı altında toplayarak demokratik düzenlere ve batı kültürüne karşı mücadele vermektir. Nihai hedefi ise tüm dünyada yaşayan Müslümanları birleştirmek, özel manada ise Anadolu toprakları üzerinde federatif yapıda bir İslam devletini kurmaktır. Bu kapsamda örgütün şer'i esaslara dayalı bir İslam devleti kurmak amacıyla Türkiye'de kurulu bulunan anayasal düzeni ve laik ve sosyal hukuk devlet yapısını yıkmayı amaçlamaktadır. Yukarıda ifade edilen esaslar doğrultusunda, İCB (İslam Cemaatler Birliği), tebliğ çalışmalarını her türlü yayın, broşür, teyp ve videokaseti şeklinde posta yoluyla hedeflerine göndermektedir. 1994 yılında Cemalettin Kaplan'ın sözde halifeliğini ilan etmesiyle, örgüt hilafet devleti olarak lanse edilmeye başlanmıştır. Cemalettin Kaplan'ın 1995 yılında vefat etmesi üzerine yerine oğlu Metin KAPLAN sözde halife seçilmiştir. Bu olaydan sonra örgüt içi tartışmalar çıkmış ve örgüt üçe bölünmüştür. İCB paralelindeki faaliyetler Türkiye'de İstanbul, Konya, Aydın, Sivas, Adana, Maraş gibi illerde görülmektedir. Örgüt lideri Metin KAPLAN 25 Mart 1999 tarihinde Almanya Federal

<sup>240</sup> DEMİREL, s.504.

Başsavcılığı'nca geçici olarak tutuklanmış ve halen cezaevinde tutulmaktadır. Güvenlik güçlerinin çalışmaları sonucu ortaya çıkartılan, kamuoyuna da yansıyan 1998 yılındaki 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlama törenlerinde ve 10 Kasım 1998 tarihindeki anma törenleri esnasında intihar türü saldırı eylemi gerçekleştirmeye yönelik planlarının olduğu anlaşılmıştır. Birçok örgüt üyesi yapılan operasyonlarda tutuklanmıştır.<sup>241</sup>

#### **7.4.2. Örgütün Amacı**

Türkiye'de mevcut anayasal düzeni yıkarak yerine şeri esaslara dayalı bir devlet kurmaya amaçlamakta ve Almanya ve Hollanda başta olmak üzere çoğunlukla Türklerin yoğun olarak yaşadığı Avrupa devletlerinde faaliyet göstermektedir.

#### **7.4.3. Örgütün Stratejisi**

Örgüt İlk önce taban oluşturma, sonra da bu taban kitlenin aynı fikir etrafında birleştirilmesi son olarak da cihada yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi yönünde strateji takip etmektedir.<sup>242</sup>

#### **7.4.4. Örgütün Gençlik Faaliyetleri**

İslam Devleti'ni hedefleyen çalışmalar içinde olan örgütün bütün İslami çevrelerin yanı sıra, resmi kurum ve kuruluşlara mektup, broşür ve bildirimler göndererek onları kendi yanlarında yer almaya çağırılmaktadır.<sup>243</sup>

<sup>241</sup> <http://bayrak.tr.gg/HD.htm>. Erişim Tarihi:11.07.2014.

<sup>242</sup> UYAR, s. 24.

<sup>243</sup> <http://bayrak.tr.gg/HD.htm/> Erişim Tarihi:11.07.2014.

## 8. TÜRKİYE'DE BÖLÜCÜ TERÖR ÖRGÜTÜ FAALİYETLERİ

Etnik, diğer adıyla bölücü terör ülke içerisinde baskın etnik gruptan ayrı olarak farklı bir etnik kimliğe sahip grupların, içinde yaşadıkları ülkenin içerisinde tek unsur olmamaları durumunda yaşadıkları ülkeden toprak talep ederek ayrılıp kendi ülkelerini kurmak amacıyla girişilen terör hareketleridir.<sup>244</sup>

Ülkemizde bölücülük faaliyetlerinin 1800 yıllarda başladığı ve bu dönemlerde ki isyanların dış sebepleri İngiliz, Fransız, Rus kışkırtmaları, iç nedenleri ise zorunlu askerlik, merkez ve yerel yönetim arasında yönetim çatışması vergilendirmeden dolayıdır. Osmanlı dönemi 1806-1912 yılları arasında 12 yerel isyan gerçekleşmiş ve büyümeden önlenmiştir. Cumhuriyet döneminde ise 1924-1940 yılları arasında Doğu bölgesinde 25 isyan hareketi olmuştur.<sup>245</sup>

### 8.1. PKK Terör Örgütünün Kuruluşu

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan Kürt vatandaşlarını örgütlemek ve İngilizlerin himayesinde bir Kürt devleti kurmak için 1919 yılında Seyit Abdülkadir ve arkadaşları, diğer yandan Türklerin kontrolünde Kürt devleti kurmak isteyen Bedirhanlar isimli şahıslar, Kürtlerin çok yoğun olduğu vilayetlerde Kürt milliyetçisi ve Kürt devleti kurdurmak için İngiliz İstihbaratçı olan Binbaşı Noel faaliyet göstermişlerdir. Mütareke döneminde kurulan cemiyetler, 1918 yılında kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti, 1919 yılında kurulan Diyarbakır Kürt Kulübü, 1920 yılında kurulan Kürt Millet Fırkası, 1920 yılında kurulan Kürt Teşkilatı İctimaiye Cemiyetleridir. Bu cemiyetlerden en etkili olanı Seyit Abdülkadir Efendi tarafından İstanbul da kurulan Kürdistan Teali Cemiyetidir. İngiliz istihbaratçı Binbaşı Noel bu cemiyet üzerinde etkili olmuştur. Cemiyetin amacı Kürt aydınlar, Kürt halkı ve öğrenciler üzerinde Kürt bilinci oluşturmak ve Osmanlı devleti sınırları

<sup>244</sup> BAŞIBÜYÜK, Oğuzhan, SÖZER, M.Alper ve ALTUN, Nurullah, Terörle Mücadelede Mikro ve Makro Perspektifler. Ankara : Polis Akademisi Yayınları, 2012, s.141.

<sup>245</sup> ÖZEREN, 2012, s. 135.

içerisinde bir Kürt devleti kurmaktır. Fakat cemiyet içinde anlaşmazlıklar sonrasında ayrılımlar olmuş cumhuriyet ilan edilmeden önce cemiyet kendisini fes etmiştir.<sup>246</sup>

1950'lerden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde aşiret ileri gelenleri yaşlı kuşağa mensup sözde aydınlar, medrese kökenli din görevlileri Molla Mustafa Barzani'ye hayranlıklarından dolayı Kürt milliyetçisi görüşünü benimseyen T-DKP (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) çatısı altında bir araya gelirken, genç nesil ise TİP, FKF, Dev-Genç gibi Marksist-Leninist örgütler içerisinde bulunmuşlar, bölücü faaliyetlerde sol örgütlenmelerin içerisinde yürütülmüştür.

1969 yılından itibaren Doğu Devrimci Kültür Ocakları dernekleri etrafında faaliyet yürütmüşler ve 12 Mart muhtırasından sonra DDKO üyeleri tutuklanmış ve 1974 yılında AYÖD (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) Abdullah ÖCALAN ve arkadaşları tarafından kurulmuş ve PKK'nın ilk fikri temelleri ortaya konulmuştur.<sup>247</sup>

Ülkemize kurulduğu tarihten bugüne kadar çok büyük maddi ve manevi zararlar veren Terör örgütü PKK 1978 yılında Diyarbakır Lice/Fis-Ziyaret köyünde Marksist/Leninist ideolojiye referans olarak kurulmuştur. İlk dönem yapılanmasında propaganda elaman kazanma faaliyetlerine önem veren örgüt küçük çaplı silahlı eylemler gerçekleştirmiştir. İlk 1984 Eruh-Şemdinli saldırısıyla yoğun şiddet eylemlerine başlamıştır.

PKK terör örgütü ülkemizi ve komşu ülkeleri bölerek Kürt devleti kurmayı amaçlamış, Marksist-Leninist ilkeyi benimsemesine rağmen daima etnik Kürt milliyetçiliği yapmıştır. Kuzey Irak'taki otorite boşluğundan faydalanarak varlığını sürdürmektedir. Çıkarlarına uygun olan bazı devletler PKK'yı gizli açık desteklemekte mali-askeri ve siyasi destek vermektedirler.<sup>248</sup>

<sup>246</sup> Mustafa ÇUFALI, İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Polis Akademisi Yay., Ankara, 2012, s. 114.

<sup>247</sup> ÖZEREN, 2012, s. 136.

<sup>248</sup> Gökhan AYDINER, Dünyada ve Türkiyede Terör, Polis Dergisi, Sayı:40, EGM Yayınları, Ankara, 2004, s.5.

## 8.2. PKK Terör Örgütünün Amacı

Örgüt kurulduğu ilk günden bu yana “Türkiye, Irak, Suriye, İran toprakları üzerinde birleşik bağımsız Kürdistan devleti” kurmayı hedeflemiştir.<sup>249</sup>

## 8.3. PKK Terör Örgütünün Stratejisi

Terör örgütü PKK zamana ve uluslararası konjektöre göre İdeolojisinde, stratejisinde, faaliyetlerinde, eylem metotlarında ve yapılanma sürecinde değişiklikler gerçekleştirmiştir. Nisan 2003’de Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (KADEK), Kasım 2003’te Halk Kongresi KONRE/GEL ve Mart 2005’te Kürdistan Demokrasi Konfederalizmi (KCK) olarak adını duyurmuştur. Örgütün üst yönetimi Kuzey ırakta örgüt kamplarında bulunmakta, örgüt yönetimi kendilerini KCK olarak adlandırmakta örgüt kadrolarına ve müzahir kesime talimatlar vermektedir. Terör örgütü terörist başı örgüt üst yönetimi, örgüt kadroları örgüte müzahir medya tarafından KCK olarak adlandırılmakta KONGRA-GEL adı KCK yapılanmasında sözde yasama organı olarak gösterilmekte, PKK ismi ise yasama içerisinde Türkiye’deki yapıyı temsil etmeye yönelik kurulması hedeflenen sözde meclisi olarak tanımlanmaktadır.<sup>250</sup>

Terör örgütü 2007 yılından itibaren KCK yapılanmasını aktif hale getirmek ve ilk anda özerk daha sonra sözde konfederatif bağımsız bir devlet kurmak amacına yönelik yapılanmalar yapmış, Ülkemiz sınırları içerisinde faaliyetleri idari açıdan parça örgütlenmesi olarak tanımlanmış, Kürdistan Halklar Topluluğu/Türkiye Meclisi (KCK/TM) üzerinden yürütmeyi hedeflemiştir. Güvenlik kuvvetlerinin başarılı operasyonlar yapması nedeniyle geri atmak zorunda kalmıştır. Terörist başı Abdullah ÖCALAN avukat görüşmeleri vasıtasıyla örgütün stratejisi ve yol haritasının belirlenmesinde, kitlesel ve şiddet eylemlerinin gerçekleşmesinde

<sup>249</sup> EGM(4), 2012/2, ss. 2-3.

<sup>250</sup> EGM(4), 2012/2, s. 2-3.

mesajları, talimatları, değerlendirmeleri aracılığı ile müzahir hedef kitlelere ulaşmıştır.<sup>251</sup>

#### 8.4. PKK Terör Örgütünün Ülkemize Verdiği Zararlar

Terör örgütünün ekonomik maliyetine Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ünsal Ban'ın verdiği bilgiye göre, Türkiye'nin kalkınmasının önündeki en büyük engellerin başında PKK terör örgütünün olduğunu, son 27 yılda PKK'nın ülke ekonomisine doğrudan maliyetinin 550 milyar TL olduğunu belirtiyor. Prof. Dr. Ban, yaptığı yazılı açıklamasında, PKK terör örgütünün eylemleri sonucunda gerçekleşen güvenlik harcamalarındaki artışlara bakıldığında 296 milyar 382 milyon liralık bir ekonomik maliyet olduğunu, Terör olaylarından kaynaklanan göç hareketinin Türkiye ekonomisine doğrudan ve dolaylı maliyeti ise 70,81 milyar TL olduğunu belirtmektedir.<sup>252</sup>

Terör örgütü PKK şiddet eylemlerine başladığı 1984 yılından buyana 2011 yılsonuna kadar ülke genelinde 11.415 silahlı saldırı, 9.684 silahlı çatışma ve 6.317 patlama meydana gelmiş; toplam 4.815 vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve 7.968 vatandaşımız yaralanmış; 331 polis 4.770 asker ve 1.367 geçici köy korucusu şehit olmuş, 3.569 polis, 10.952 asker ve 1978 geçici köy korucusu yaralanmış; 20.717 örgüt mensubu ölü 831 örgüt mensubu yaralı ele geçirilmiş; 4.755 örgüt mensubu da teslim olmuştur.<sup>253</sup>

Sonuçlara bakıldığında durumun çok vahim olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden dolayı örgütle bütüncül bir yaklaşımla mücadele etmek gerektiği anlaşılmaktadır. Silahlı mücadelenin yanında terörle psikolojik mücadelenin yapılması gerekmektedir. Toplum Destekli Polislerin küçük paralarla büyük işler yaptığı bir

<sup>251</sup> EGM(4), 2012/2, ss. 2-3.

<sup>252</sup> <http://www.haber7.com/guncel/haber/789966-pkk-terorunun-maliyeti-550-milyar-tl/>Erişim Tarihi:20.07.2014.

<sup>253</sup> EGM(4), 2012/2, ss. 2-3.



günlük bir gezi faaliyeti ile öğrencilerin-çocukların kalplerini kazandıkları, örgüte sempatican çocukların fikirlerinin değiştiği anlaşılmaktadır.

### 8.5. PKK/KCK Terör Örgütüne Sempati Besleme ve Katılma Nedenleri

PKK Terör örgütünün ortaya çıkışındaki ana nedenleri değerlendirmek için terörist eylemlerinin yaşandığı bölge içindeki insanların, aynı etnik kimliğe sahip şahısların, çevresindeki insanların devlet ile görüşleri, aile yapıları ve sosyal alanda yaşadıkları değişim ve etkilenmeleri, psikolojik yapılarını yaşadıkları mağduriyetleri ve ayrımcılık algılarının hangi etkenlere göre şekillendiğini bilmek gerekmektedir.<sup>254</sup>

İnsanların terör örgütlerine katılımları tek bir nedene bağlı değildir. Bireylerin kendilerini terör örgütü üyesi olmaya iten yaşadıkları çeşitli tecrübelerle birlikte terör örgütlerinin bireye değer verme, aidiyet hissi sağlama, problemlerine çözüm önerileri sunma gibi cazip görünen alternatifler getirmesi bireyi militanlık sürecinde motive eden önemli faktörlerdendir. Özellikle siyasi otoritelerin hatalı uygulamaları, terör örgütlerinin istismar alanlarını genişletmekte ve örgüte katılımı artırmaktadır. Bununla birlikte terör örgütlerine katılımda, uluslararası destek ve yardımlarda etkilidir. Freud'un psikanalitik yaklaşımına göre bireyin, çocukluk sürecinde yaşadığı güçsüzlük ve çaresizlik durumu ilerleyen yaşlarda korunma ve gözetilme ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durum, bireyin geniş bir grup çatısı altında eksikliğini hissettiği korunma ve gözetilme ihtiyacını karşılayacağı içgüdüsüne eğilim göstermesine yol açmaktadır. Bireylerin örgüte katılmasına neden olan bireysel faktörler kişiden kişiye değişmektedir. Bununla birlikte bireyin içinde yaşadığı topluma ait ortak konular ya da sorunlar da bireylerin örgüte katılmasında temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>255</sup>

<sup>254</sup> Onur OKYAR ve İsmail Dinçer GÜNEŞ, "PKK Sempatisini Etkileyen Faktörler: Van İli Örneği" Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (Editörler: Oğuzhan Başbüyük, M.Alper SÖZER, Nurullah ALTUN), Polis Akademisi Yayınları 2.Baskı, Ankara 2012, s. 143.

<sup>255</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi 21.07.2014.

### 8.5.1. PKK Terör Örgütüne Katılımda Etnik Kimlik Aidatı ve Etnik Milliyetçiliğin Etkisi

Kimlik; kişinin biyolojik, sosyal, siyasi, kültürel veya dini varlığını tanımladığı, bireye farklılık, benzerlik veya belirlilik kazandıran niteliktir. Etnik grup; dil, kültür, gelenek ve görenek bakımından, birbirine bağlı ve genellikle aynı soydan gelen kişilerin oluşturduğu, görece küçük ölçekli insan topluluğu anlamına gelmekte iken etnik kimlik ise; kişinin, belirli bir etnik gruba üyeliğinden kaynaklanan sosyal kimliğidir. Bu sosyal kimliğe olan bağlılık derecesi; ayrımcılık, propaganda ve mağduriyet algılarıyla birleşince, bireyin teröre olan sempatisinin yönü ortaya çıkmış olmaktadır.<sup>256</sup>

Bir toplumda yaşayan insanların etnik gruplarda ve kültürel özelliklerinde farklılıklar olabilir. Farklı gelenekleri olduğu gibi kendine özgü din ve dilleri de olabilir. Ülkemizde terör örgütü PKK Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olarak kurulmasına rağmen 1989 yılında Sovyet Rusya'nın yıkılması ile etnik teröre dönüşmüştür. Bu tarihten sonra Kürtlerin ayrı bir etnik grubu mensup olduğu tüm Dünya'da yayılmaya başlandı. Ancak yapılan araştırmalarda; sosyokültürel ve antropolojik araştırmalar Kürtlerin Türklerden ayrı bir etnik kimliğe sahip olmadığını göstermektedir.<sup>257</sup>

PKK Terör örgütünün hedefi propaganda yaptığı ve kendi safına çektiği şahısları ayrımcılık hisleriyle doldurmak ve sonucunda biz ve onlar ayrımını belirginleştirmektir. Toplum içerisinde iyi eğitim almamış, iş bulamamış, para kazanıp kendi ayakları üstünde duramamış, ülkesine ait olma, milli birlik ve beraberlik duyguları zayıflamış kişileri, yaptığı propaganda sayesinde kendi safına çekmekte ve örgütü savunacak bir taban oluşturmaktadır.<sup>258</sup>

---

<sup>256</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s. 143.

<sup>257</sup> ALKAN, 2002, s.156.

<sup>258</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s. 145.

Terör örgütü PKK elaman kazanma da etnik grup aidatını en iyi şekilde kullanmaktadır. Bir örgüt mensubunun örgüte nasıl katıldığına dair verdiği ifadesi bunu kanıtlamaktadır.

“1992 yılı sonlarında evlenmeden yaklaşık 3 ay önce, Diyarbakır Bağlar ilçesinde katılmış olduğum bir düğün sırasında, Arif isimli şahısla tanıştım. Düğün de birlikte oynadık ve aramızda bir arkadaşlık başladı. Kendisini düğünden sonra, bağlar mahallesindeki evime götürerek çay içirdim. Aradan bir hafta kadar sonra, Arif isimli şahıs oturmakta olduğum eve tek başına geldi. Bana kendisinin PKK’lı olduğunu PKK adına faaliyet yürüttüğünü, benimde kendisine bir Kürt olarak yardım etmemi ve PKK saflarına katılarak faaliyette bulunmamı istedi. Benim daha önce PKK’ya olan sempatimden dolayı Arif isimli şahsın teklifini düşünmeden ve hiçbir baskıya maruz kalmadan kabul ettim.” İfadesi ile örgüte katılmasını anlatmaktadır.<sup>259</sup>

Örgüte katılımı, en önemli sebeplerden biri de etnik milliyetçilik duygularıdır. Gençlerin sahip olduğu etnik milliyetçilik duygularının etkisi ile veya yapılan propagandalar neticesinde örgüte katılımlar daha fazladır. Örgüte katılımı bazen sadece etnik milliyetçilikten ziyade birçok faktörün etkili olduğu bazen de bir faktörün baskın olduğu ve örgüte katılımı etkili olduğu söylenebilir. Kürt halkının uzun yıllardır ezildiğine, terör örgütünün Kürt halkının haklarını savunan bir örgüt olduğuna ve bu hakları almak için silah kullanmaktan başka yol olmadığına inanlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Etnik milliyetçilik etkisiyle örgüte katıldıklarını ifade eden örgüt üyelerine örnek olarak aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir.

“Ben 1998’ten beri terör örgütü mensubuyum. Örgüte bilerek ve isteyerek katıldım. Amacım Türkiye Cumhuriyeti içerisinde demokratik özerk bir Kürt bölgesi kurulmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda da yaşamaya devam edeceğim. Mersin’de üniversite öğrencisi iken dergi dağıtımı ile uğraşıyordum. Bu süreçte yapılan bir operasyon neticesinde tutuklandım. Cezaevinden çıktığımda askerlik sürecim de yaklaşıyordu. Ancak askere gitmek istemiyordum çünkü devlet düzenine karşıyım. Örgütün Kürt halkının özgürlüğü için mücadele ettiğine inandığım için

---

<sup>259</sup> ALKAN, 2002, s.156.

askere gitmek yerine bu harekete katılmaya karar verdim.” Şeklinde ifade etmektedir.<sup>260</sup>

### 8.5.2. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ayrımcılık Algılamalarının Etkisi

Ayrımcılık nedeni ile sempatinin oluşmasındaki nedenler ekonomik, sosyokültürel ve eğitim başlıkları adı altında sıralanabilir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde, güvenlik zafiyetinden kaynaklı babanın eve ekmek götürmemesi gibi nedenlerin, algıların birleşmesi sonucunda fertler, teröre ve terör örgütüne üye olma, sempati duyma ve yardım etme gibi tepki göstermektedir. Eğitimin kalitesiz olması derslik ve okul sayısının yetersiz olması, zamanla cezalandırma amacıyla devlet memurlarının o bölgelere sürgün edilmeleri, acemi eğitimcilerin görevlendirilmesi, öğretmen gitmeyen bölgelere yine o bölgelerden liyakatsiz sözleşmeli öğretmen görevlendirilmesi, terör örgütü sempatzanı bölge insanı öğretmenlerin gençler üzerinde etkisi, yeterli ilgi ve eğitimi alamaması gibi sebepler eğitim eksikliğine bakan önemli faktörlerdir.<sup>261</sup>

Güneydoğu da şark görevini yapan özellikle asker ve polislerin, görevleri esnasında profesyonelce hareket etmesi, görevleri esnasında bölge halkıyla iletişim esnasında ötekileştirişi söylemlerden uzak durulması gerekmektedir. Bölge insanıyla iletişim esnasında zaten örgütün propagandasından etkilenmiş olan bazı vatandaşlara ötekileştirici sözler, kötü davranışlar onları, özellikle gençleri örgütün kucağına yitecektir. Ülkemiz yakın tarihi bakıldığında bölge insanına karşı yanlış uygulamaları görmekteyiz.

Fertlerin etnik kimliğinin en önemli unsuru dildir. 1960 askeri müdahalesi sonrasında Kürtçenin konuşulmasının yasaklanması bölge insanımızın kendilerini kendi dilleriyle ifade edememelerine ve sonucunda ötekileştirilmelerine dışlanmalarına sebep olmuştur. Bölge halkının kendi dilleriyle yayın yapan özel

<sup>260</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> / Erişim Tarihi: 23.07.2014.

<sup>261</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s. 145.

televizyon ve radyoların yayınlarının geç kalmış olması, ana dilde eğitimin yapılamaması ayrıca yer isimlerinin Türkçeleştirilmesi terör örgütüne sempatinin artmasına sebep olan örnek olarak gösterilebilir.<sup>262</sup>

### 8.5.3. PKK Terör Örgütüne Katılımda Yaşanılan Mağduriyetlerin Etkisi

Etnik terörün şiddet eğiliminin nedenleri arasında genellikle ötekileştirici geçmiş yaşantıların yer aldığı söylenebilir. Bu alanda ötekileştirici yaşantılara aşağılanmalar, hayatında yaşanan zorluklar örnek olarak verilebilir. Bu tip davranışlar telafisi yapılamadığı takdirde toplumsal tepkiye yol açmakta ve öfke olarak devlete yönelmektedir. Fertlerin hayatlarında yaşamış oldukları mağduriyetler örgütlerin sığınılacak bir yer ve güvenlik kaygısının giderilmesine bir adres olarak görülmesine ve dolayısıyla terör örgütlerine olan sempatinin artmasına neden olmuştur.<sup>263</sup>

Terör örgütüne katılmanın etkili bir faktöründe aşağılanma olduğu söylenebilir. Terör örgütü suçundan, yakalama, gözaltına alınan, tutuklandıktan sonra da cezaevindeki gördüğü kötü muamele fertlerin örgüte bağlılığını artırmaktadır. Devlet görevlilerinin örgüt mensuplarına karşı hak ettikleri dersi verme düşüncesiyle yaptıkları aşırı güç kullanımı, çoğunlukla terör örgütü elamanları devlet görevlilerini düşman olarak görme eğilimleri artırmakta daha fazla kinlenmelerine ve intikam almak için örgütün saflarına katılmaya itmektedir.<sup>264</sup>

### 8.5.4. PKK Terör Örgütüne Katılımda Propagandanın Etkisi

Etnik grup üzerinde yaşanmış mağduriyetler ne kadar fazlaysa terör örgütü propagandalarının tesiri o derece yüksektir. Kürt halkının yaşadıkları mağduriyetleri kullanan PKK, bilinçli olarak ekonomik, sosyal ve eğitim alanında geri bırakıldığını propagandası ile etkileyerek, tabanını ciddi oranda güçlendirmiştir. Milli şuuru

<sup>262</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s. 145.

<sup>263</sup> ÖZEREN, 2012, s.90.

<sup>264</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s.146.

zayıflamış, yeterli eğitim alamamış toplumlar, ekonomik ve eğitim eksiklikleri olan bireylerin yaşadıkları ortamda mağduriyetler neticesinde oluşan kızgınlık, ezilmişlik ve haksızlığa uğramışlık gibi olumsuz ideolojik söylemler neticesinde örgüte katılımlarda artmaktadır. Bölge halkı çocuklarına küçük yaşlardan itibaren rehabilite edici tedbirler alınması önemli ve elzem bir konudur.<sup>265</sup>

Yakalanan terör örgütlerinin ifade tutanakları üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, örgüt içerisinde faaliyet yürüten gençlerin büyük çoğunluğunun kendi istek ve arzularıyla örgüte katılmadıkları anlaşılmıştır. Terör örgütleri gizlilik içinde faaliyet yürüttükleri için, örgüte katılmak isteyen gençler örgüte ulaşamamakta, örgüt gidip gençleri bulmaktadır. Terör örgütü PKK üyelikten tutuklanan 1003 örgüt üyesinin %71'ni örgüt üyelerinin kendilerini bulduklarını ve onlar vasıtasıyla örgüte katıldıkları anlaşılmıştır. Örgüt mensuplarının gençleri kandırmada birbir propaganda yaparak, sosyal ve psikolojik taktikleri kullanmaktadırlar.<sup>266</sup>

### **8.5.5. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ailevi Sorunların Etkisi**

Aileyi önemli kılan en önemli husus çocuğun dünyaya getirilmesi, yetiştirilmesi ve toplumsallaşmasında oynadığı roldür. Özellikle de okul öncesi dönemde bireyin sosyalleşmesindeki en önemli kurum ailedir. Gençlik döneminde otoriteden kurtulma eğiliminde olan bir gencin ailesiyle olan ilişkileri de bu bağlamda büyük önem taşımaktadır.<sup>267</sup>

Gençlik dönemi insanın hayatındaki en önemli dönemlerden biridir. Çocukluktan ergenliğe adım atmada, gençlerin fizyolojisinde değişiklikler başlar ve bu gençleri tedirgin eder. Gençlerin fizyolojisindeki bu değişiklik psikolojisini de etkiler. Gençlerin aşırı alınan davranmaları başkalarını eleştirmeleri, kendileri eleştirildiğinde saldırgan olmaları, coşkulu ve hayalci olmaları, otoriteyi temsil eden

<sup>265</sup> OKYAR ve GÜNEŞ, s.147.

<sup>266</sup> ALKAN, 2002, s.143.

<sup>267</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi 24.07.2014.

anne baba ve devlete kadar her şeyi eleştirmeleri bunlara en iyi örnektir. Yapılan araştırmalarda gençlerin ailelerden en büyük şikâyeti adam yerine koymama, yetişkin yerine koymamak, anlayışsızlık, güvensizlik ve sürekli çocuk yerine konduğu görülmüştür. Terör örgütleri bir genci avucunun içine aldığı zaman artık onun zihnini, kalbini ve ruhunu kontrol altına alıyor. Artık o genç örgütten çıksa bile çıkamıyor.<sup>268</sup>

Terör örgütünün dağ kadrosuna katılımına neden olan ailevi faktörlerden en önemlisi ailevi sorunlardır. Genellikle ailede yaşanan sorunların, fertlerin örgüte katılma kararı almasına sebep olan diğer faktörlerle birleştiğinde bireyin son kararını vermesinde önemli rol oynamaktadır.<sup>269</sup>

#### **8.5.6. PKK Terör Örgütüne Katılımda Berdel ve Zorla Evlendirmenin Etkisi**

Örgüte katılıma neden olan ailevi problemlerden birisi de zorla evlendirmedir. Zorla evlendirmeden dolayı örgüte katılım sadece kızlar için geçerli değildir. Erkeklerde zorla evlendirme sonucu veya evlendirilmesi isteğinden dolayı örgüte katılım olmaktadır.<sup>270</sup> Örgütten kaçıp teslim olan bir örgüt üyesinin ifadeleri şu şekildedir.

Bölgede halen zorla evlendirilme uygulamasından “berdel” uygulaması devam etmektedir. Berdel bir ailenin kız ve erkek çocuğunun diğer ailenin kız ve erkek çocuğuyla karşılıklı olarak aynı zamanda evlendirilmesi olayıdır. Berdel uygulaması bölgede hala yaygın olan başlık parasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Başlık parası vermek yerine takas olarak kadını kullanmaktadırlar.<sup>271</sup>

<sup>268</sup> Necati ALKAN, Psikolojik Harekat Gençlik ve Terörizm, Temüh Dare Başkanlığı yayınları No:5, Ankara, 2000, ss. 87-89.

<sup>269</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi: 25.07.2014.

<sup>270</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi: 25.07.2014.

<sup>271</sup> CANER, s. 81.

### 8.5.7. PKK Terör Örgütüne Katılımda Ailede Değer Verilmemesi ve Otoriteden-Disiplinden Kurtulma İsteğinin Etkisi

Bütün terör örgütlerine bakıldığında elaman kaynakları genç nüfustur. Bölücü terör örgütünün de eleman kaynakları çoğunlukla genç nüfustur. Gençlik döneminde en etkin duygu otoriteden kurtulma isteği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde gençler anne ve babalarından yetişkin yerine konmayı, kendilerine değer verilmesini, birey olarak kendilerine saygı duyulmasını beklemektedirler. Terör örgütüne katılımı etkileyen ailevi sorunlar başlığı altında ikinci sırada otoriteden kaçma isteği karşımıza çıkmaktadır.<sup>272</sup>

PKK terör örgütüne kamplarına katılırken yakalanan 244 şahsın ifadelerinden elde edilen geçerli verilerden %15,7'i terör örgütüne aile baskısından kaçarak katıldıkları belirtilmiştir. Özellikle aile baskısından kurtulma isteğinden dolayı örgüte katılma, örgüte katılma da karar vermeyi kolaylaştırmaktadır.<sup>273</sup>

Problemlili bir ailede, bireye değer verilmemesi beraberinde aile baskısı ile birleşince otoriteden kaçma isteği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailesi tarafından önemsenmediğini düşünen bir örgüt üyesinin örgüte katılmasında da benzer bir sebep bulunmaktadır.<sup>274</sup>

“Yüksekova’da bir telefoncu dükkânımız vardı. Bazı problemlerden dolayı bu dükkânı kapatmak zorunda kalmıştık. Dükkânı kapattıktan sonra sürekli internet kafeye takılmaya başladım. Bu dönemde sıklıkla evde annem ve babamla kavga ediyordum. İnternet kafede tanıştığım birisi ise bana sürekli olarak örgütü anlatıyordu. Ben de ailemi kısa süre için de olsa korkutmak ve onların beni önemsemesini sağlamak için örgüte katılmaya karar verdim. Girdikten sonra hemen

<sup>272</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi: 26.07.2014.

<sup>273</sup> Mutlu KÖSELİ, “Terör Örgütlerinin Elaman Kazanmalarını Kolaylaştıran Etmenler”, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (Editörler: Oğuzhan BAŞIBÜYÜK, Nurullah ALTUN, Alper SÖZER), Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012, ss.93-101.

<sup>274</sup> CANER, s. 82.



örgütten ayrılmayı planlıyordum ama örgüte girdikten sonra kendi isteğimizle ayrılmamızın mümkün olmadığını anladım.” İfadesini kullanmıştır.

#### **8.5.8. PKK Terör Örgütüne Katılımda Evde Fiziki veya Psikolojik Şiddet Görmemenin Etkisi**

Terör örgütüne katılma nedenleri arasında ailevi sorunlardan, evde fiziki ve psikolojik şiddet gören örgüt üyesi, örgüte katılım sebebini şu şekilde ifade etmiştir;

“Eşimle isteyerek evlenmişim. Evlendikten kısa süre sonra İstanbul’a göç ettik. Burada bir de çocuğumuz olmuştu. Ancak maddi sıkıntılar yaşıyorduk. Eşim bu sıkıntıları sürekli bana yansıtıyordu. Ayrıca ikamet ettiğim yerdeki komşularıyla da hiç geçinemiyordum. Eşimin beni dövdüğü bir gün çok bunaldım ve ailemin yanına dönmek istedim. Ancak ailem de bana destek olmadı. Bunun üzerine çevremde örgütle bağlantısını olduğunu bildiğim birkaç kişiye örgüte katılmak istediğimi söyledim.” İfadelerini kullanmaktadır.<sup>275</sup>

#### **8.5.9. PKK Terör Örgütüne Katılımda Akrabaların Etkisi**

Türkiye genelinde özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde akrabalık bağlarının kuvvetli olması terör örgütlerine katılıma karar vermede önemli bir etkidir. Terör örgütleri de eleman kazanmada akrabalık faktöründen sıklıkla yararlanmaktadır. Örgüte katılımda, kırsala daha önceden akrabası gitmiş kişilerin akrabalık bağlarını kullanarak örgüte katılım sağladığı görülmektedir. Veya akrabalık bağları bulunan bireylerin biri diğerini etkilemek suretiyle örgüte katılım sürecini hızlandırdığı görülmüştür. Akrabasının telkinleriyle örgüte katılmaya karar verdiğini ifade edenlere örnek olarak bir örgüt mensubu ifadesinde;

“Akrabalarımın propagandaları neticesinde örgütün dağ kadrosuna katılmaya karar verdim. Akrabalarımın terör örgütünde herkesin kardeş olduğu, Kürt

<sup>275</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf/> Erişim Tarihi 26.07.2014.

sorununun çözümlenerek özgürlük ve barışın getirileceği propagandalarına inanarak örgüte katıldım. Bir defaya mahsus gidip görmek istedim fakat geri dönemedim.”<sup>276</sup>

#### **8.5.10. PKK Terör Örgütüne Katılımda Arkadaş ve Sevgili Etkisi**

PKK terör örgütüne katılımı etkileyen nedenlerden kişiler arasında yaşanan duygusal ilişkiler de önemlidir. Sevgilisinin etkisiyle örgüte katılım önemli bir yer teşkil etmektedir.

Arkadaşlıklardan dolayı örgüte katılımın büyük oranda olduğu söylenebilir. Örgüte kamplarına katılırken 244 şahsın ifadelerinde %30,1'i örgüte arkadaşlarının yaptığı propaganda sonucu katıldıklarını ifade etmektedirler. Bu bireyler aynı zamanda kalabalık ailenin çocukları olmaları ve aile sevgisinden mahrum kalmaları örgüte ve sevgiyi dışarda aramaları neticesinde de de örgüte katılmalarına neden olmaktadır.<sup>277</sup>

#### **8.5.11. PKK Terör Örgütüne Katılımda Devam Eden Yargılama ve Aranıyor Olmanın Etkisi**

Devam eden yargulamalardan kurtulmak için örgüte katılımda önemli bir yer tutmaktadır. Örgütün Dernekleri siyasi partiler ve diğer legal uzantılarıyla tanışan gençler kendilerine uygulanan yoğun propagandan etkilenmekte ve neticesinde çeşitli eylemlere yönlendirilmekte ve doğrudan suça sürüklenmektedir. Suça sürükledikten sonra, devam eden yargılamasından kurtulmak için örgüte katılanlar olmaktadır. Kadın bir örgüt üyesi aranıyor olma ve devam eden yargılamadan ve aranıyor olma etkisini şöyle ifade etmektedir;

“Bir ağabeyim, bir de kız kardeşim örgütün kırsalında 91 ve 92 yıllarında öldürüldüler. Birçok akrabam da örgütte faaliyet göstermiştir. Ailemizden çok fazla kırsalda ölen olduğu için ben dağa çıkmak istemiyordum. Şehirdeki legale daha yakın faaliyetlere katılıyordum. 90'lı yıllarda birkaç defa gözaltına alındım. 99

<sup>276</sup> CANER, s. 84.

<sup>277</sup> KÖSELİ, ss.93-101.

yılında örgüte yardım yataklıktan devam eden mahkemelerden birinden tutuklamam çıktığını ve polisin beni aradığını öğrendiğim için dağ kadrosuna katılmaya karar verdim.”

Örgütün dağ kadrosu kamplarına katılmadan önce yakalanan 244 şahsa Daha önce Gözaltına alınıyor muydunuz? Sorusuna verilen cevabın %50'sinin daha önce gözaltına alındığı veya tutuklanmış olduğu anlaşılmıştır. Buna göre gözaltına alma ve tutukluluk şahısların örgüte katılmalarında etkili olmuştur.<sup>278</sup>

### **8.5.12. PKK Terör Örgütüne Katılımda İşsizlik ve Ekonomik Sorunların Etkisi**

Bazı şahıslar yaşadıkları ekonomik problemler nedeniyle örgüte katılmayı ve örgüte katılmayı bir çıkış yolu olarak görmektedir. İşsizlik ve ekonomik problemlerden dolayı örgüte katılımlarda önemli bir yere sahiptir. İş sahibi olmak insanı hayata bağlar ve kendisinin kaybedeceği bir şeylerin olması, örgüte katılımı engeller. İş olmayan bir şahsın örgüte katılım konusunda önemli bir rol oynamakta ve örgüte katılımı etkileyen veya katılım sürecini hızlandıran etken bir rol oynamaktadır.<sup>279</sup>

PKK terör örgütüne katılmadan yakalanan 244 şahsın ifadesi üzerinde yapılan araştırmaya göre Terör örgüte katılmanızın sebebi nedir diye sorulduğunda; %8,4'ü kötü ekonomik şartlardan dolayı terör örgütüne katıldım cevabı verirken, diğer yandan da ekonomik durum alakalı işsizlik konusunda terör örgütüne katılanların % 65 işsiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenlerle terör örgütüne katılmak amacıyla hedef seçtiği şahısların büyük çoğunluğu işsizlerdir.<sup>280</sup>

<sup>278</sup> KÖSELİ, ss.93-101.

<sup>279</sup> <http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> /Erişim Tarihi: 27.07.2014.

<sup>280</sup> KÖSELİ, ss.93-101.

### 8.5.13. PKK Terör Örgütüne Katılımda İntikam Duygusunun Etkisi

Geçmiş hayatında devlet görevlileri ile karşılaşılan problemlerden kaynaklı intikam alma duygusu ile örgüte katılımlarda önemli bir yere sahiptir. Örgüt içinde yer alıp da güvenlik güçleri tarafından, girdikleri çatışma sonucu öldürülenlerin yakın akrabalarının intikam alma duygularının ön plana çıkmaktadır.

Bölgede görev yapan bir doktor dağa çıkma nedenlerini anlatırken, devletin bazı yanlış uygulamalarının örgüte katılımda önemli bir gerekçe olduğunu belirtmektedir.

“Devlete kızgınlık eskiden yapılmış yanlışla, köy boşaltmaları, boşaltma esnasında güvenlik güçlerinin gelip tehdit etmesi, aşağılaması, babayı çocuklarının yanında aşağılaması kişilerde büyük bir nefret ve öfkeye neden olmuştur. Örgüte katılan bazı bireyler tarafında da bu yapılanların hesabının sormanın tek yolunun dağ olduğu gösterilmiştir.”<sup>281</sup>

### 8.5.14. PKK Terör Örgütüne Katılımda Özenti, Takdir Edilme Arzusunun Etkisi

Çocukluk ve gençlik dönemlerinde yaşanan özenti ve takdir edilme arzusu terör örgütünün eleman kazanmada başvurduğu yöntemlerden yöntemler den biridir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çok çocuklu ailelerde önlerinde örnek alabilecekleri bir rol modelleri bulunmayan sevgiden yoksun, sevgiye aç şahıslar oldukça fazladır ve bu konu örgüt tarafından bir istismar malzemesi olarak kullanılmaktadır. Genç ve çocukların bu süreçlerinde terör örgütünün yazılı ve görsel yayınlarla yapılan propaganda faaliyetleri örgüte katılımda kullandığı temel propaganda araçlarındandır. Örgüte katılmak bazı bireyler için adeta bir saygınlık ve statü sağlamaktadır.

<sup>281</sup> Murat SEVER, Süleyman ÖZEREN, “ Neden Hakkâri?” Terörizmin Paradoksu ve Türkiye, Karınca Yayınları, Ankara, 2011, s.152.

Örgüte katılımlarda kadınların katılımlarının önemli bir yere sahiptir. Bunun en önemli nedenin bölge de kız çocuklarına değer verilmemesidir. Kız çocuklarını bazı ebeveynler çocuk sayısına dâhil etmemekte ve mirastan mahrum bırakmaktadır. Kadınların örgüte katılımında örgütün kadınlara gerçek anlamda değer verdiği şeklinde lanse edilmektedir. Bölgede yapılan bir uzmanla yapılan mülakatta;

“Örgütte kız sayısı fazla. Neden? Bu bölgede kız çocuğu olmak çok zor. Toplum da kız çocuklarına bakış bellidir. Sadece erkek çocuklar sayılır. Okula kerhen götürülürler. Kız çocuğu doğunca sevinmezler. Ailede yeri yok okula gitmiyor. Zorla evlendiriliyorlar. Başlık parasından dolayı tam takır bir eve gidiyorlar. Damat bütün parasını başlık parası için harcıyor. Kız çocuğu evlenirken kendilerine sorulmazlar. Başlık parası istenir. Bir anlamda kızlar evlenirken borçlandırılırlar. Kız çocuklarının miras hakkı yoktur. Bir çaresizlik içinde kız çocukları ne yapsın.” Şeklinde ifade etmektedir.<sup>282</sup>

#### **8.5.15. PKK Terör Örgütüne Katılımda Kişisel Sorunların Etkisi**

Örgüte katılımda bazı bireylerin kişisel problemlerden kurtulmak amacıyla örgüte katıldıkları veya örgütü sığınacak bir yer olarak görebilmektedirler. Örgüte katılmadan önce dağa çıkarken yakalanan başörtülü genç bir kadının neden örgüte katılmak istediği sorulduğunda verdiği cevap kişisel sorunlardan kaçışa bir örnektir;

“Babam hasta, yıllardır yatağa bağımlı ve bakıma muhtaç olarak yaşıyor. Evde erkek gibi çalışmaya mecburum ve yıllardır bu durum devam ediyor. Bundan dolayı hayattan bıktım. Kaçış yolu olarak dağa gitmeye karar verdim, intihar haram olmasa intihar edeceğim. Bari dağa gideyim de ya dağdakiler beni öldürsün ya da çatışmada öleyim de kurtulayım şeklinde düşünerek dağa gitmeye karar verdim.”<sup>283</sup>

<sup>282</sup> SEVER ve ÖZEREN, 2011, s.150.

<sup>283</sup> CANER, s. 91.

## 8.6. Türkiye'nin PKK Terör Örgütüyle Mücadelede İzlediği Politikalar

Uzun yıllar Ermeni terörü, sağ ve sol çatışmaları ve PKK terörü gibi bir çok terör faaliyetleriyle meşgul edilip yıpratılan ülkemizde, terör eylem ve faaliyetlerini önleyecek ciddi manada yaptırımların uygulanması elzemdir. Terör faaliyetlerin engellenmesi için her türlü tedbir Devlet tarafından alınmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. Bu çerçevede vatandaşın ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçları öncelikle karşılanmalıdır. Terörün ortaya çıkmaması ya da mevcut terör örgütlerinin ortadan kaldırılması için adalet sistemi hakim kılınmalıdır. Burada teröre ve terörist faaliyetlere karşı Hz. Peygamber (s.a.s)'in tekif ettiği "kılıç" yani şiddetli cezaların uygulanması elzemdir.<sup>284</sup> Terör örgütü PKK şiddet eylemlerine başladığı 1984 yılından buyana 2011 yılına kadar ülke genelinde 11.415 silahlı saldırı, 9.684 silahlı çatışma ve 6.317 patlama meydana gelmiştir. Toplam 4.815 vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve 7.968 vatandaşımız yaralanmış, 331 polis, 4.770 asker ve 1.367 geçici köy korucusu şehit olmuş, 3.569 polis, 10.952 asker ve 1978 geçici köy korucusu yaralanmıştır. 20.717 örgüt mensubu ölü 831 örgüt mensubu yaralı ele geçirilmiş, 4.755 örgüt mensubu da teslim olmuştur.<sup>285</sup>

Yukarıda da belirtildiği üzere terör örgütünün ülkemize maddi ve manevi çok zararlar açmış ve adeta ülkenin başına dert olmuştur. Türkiye PKK terör örgütüyle 1984 yılından buyana yaptığı mücadeleyi askeri ve polisiye tedbirlerle güvenlik merkezli bir politika izlemiştir. Türkiye'nin terörle mücadelesini üç dönem olarak düşünülebilir. Birinci dönem tamamen güvenlik merkezli militarist, ikinci dönem halk desteği arayışının görüldüğü yarı militarist dönem, üçüncü dönem ise sivil merkezli profesyonel polisiye önlemlerin görüldüğü dönemdir. Teröristle mücadele güvenlik güçlerinin yürüttüğü silahlı mücadeleyi, terörle mücadele ise güvenlik tedbirleriyle birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda devletin bütün kuruluşlarının ayrıca sivil toplum kuruluşlarının topyekûn mücadelesini ifade

<sup>284</sup> Abdullah DEMİR, Tarihte İlginç Davalar, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2014, s. 33.

<sup>285</sup> EGM(2), 2012/2.

etmektedir. Türkiye'nin uzun yıllar boyunca tercih ettiği kavram teröristle mücadele kavramıdır. 2000 yıllara kadar terörle mücadele ayağı fark edilememiştir.<sup>286</sup>

PKK terör örgütü ile yapılan mücadelede ilk dönem de teröristle mücadele anlayışı çerçevesinde yürümüş ve devlete başkaldıran tüm teröristlerin öldürülmesi anlayışı hâkimdir. Çözüm önerileri güvenlik endeksli (Asker, Polis, İstihbarat) olmuştur. İkinci dönem de ise yarı militer bir bakış açısı kazanmış, Türkiye'nin zihinsel dönemi başlattığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde teröristlerin öldürülmesi bir başarı kriteri olarak görülmemekle birlikte örgütün eylemlerinin önlenmesi ve güvenlik güçlerinin hatalardan uzak durulması bilincinin oluşması sürecidir. Üçüncü dönem ise terörle mücadelenin çok boyutlu ele alındığı dönemdir. Bu dönemde Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversiteler, İş ve Finans Kurumları, Medyanın, Uluslararası diplomasinin ve mücadeleye halkın ortak edildiği bir dönemdir.<sup>287</sup>

PKK terör örgütünün 1984 yılında Eruh ve Şemdinli saldırıları sonrası, 1987 yılında Olağan Üstü Hal ilan edilmiş ve 1987 yılı ile 2002 yılları arasında OHAL 46 kez uzatılmıştır. OHAL dönemde güvenlik güçlerinin yanlış uygulamaları neticesinde PKK terör örgütüne elaman sayısında ciddi artışlar olmuştur. Bölgedeki sıkıyönetimin aldığı tedbirler zaman zaman bölge halkının tepkisine yol açmış ve sonucunda bölge halkıyla devletin arasında uçurumlar açılmasına neden olmuştur. Bölgede hukuk dışı, keyfi uygulamalar olmuştur.<sup>288</sup>

PKK terör örgütünün 1980'li yıllarda 350 civarında olan terörist sayısının 1990 yıllara gelindiğinde 6000-8000 civarında olduğu istihbarat raporlarına rastlanmıştır. Bu sayının artmasında OHAL ve Sıkıyönetim etkisi büyüktür.<sup>289</sup>

<sup>286</sup> Özcan KARAMAN-Fatih Mustafa ALTUN, "Etnik Ayrılcıkçı Terörle Mücadele Politikaları Kapsamında Türkiye ve İspanya Analizi," Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012, ss.19-20.

<sup>287</sup> İhsan BAL, "Türkiye'de Terörle Mücadelede PKK Örneği," Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele, (Editörler:İhsan BAL-Süleyman ÖZEREN), Usak Yayınları, Ankara, 2012, s.41-43.

<sup>288</sup> KARAMAN ve ALTUN, 2012(a) ss. 19-20.

<sup>289</sup> BAL, ss.41-43.

Bölgedeki teröristlerin baskısının yanında baskı rejimi olarak da nitelendirilen OHAL uygulamaları, PKK karşı askeri başarının getirmesinin yanında bölge halkına ekonomik sosyal ve kültürel değişikliklere olmasına neden olmuştur. Örnek verilecek olursa PKK lojistik destek verdiği suçlamasıyla binlerce vatandaşımız Türkiye'nin farklı bölgelerine göçe zorlanmış ve bu göç sonrasında bölge halkı daha da fakirleşmiştir. Türkiye de ağır insan hakkı ihlalleri ve sosyo-ekonomik kayıplar verdirmiş bir uygulama olan OHAL sürecinde resmi rakamlara göre 380 bin, sivil toplum kuruluşlarına göre 2,5 milyon kişi yaşadıkları toprakları göçe zorlanmıştır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylüler bu imkânlarını kaybetmiş ve ciddi ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Türkiye de tarım merkezleri ciddi azalma olmuştur. Diğer taraftan Türkiye Avrupa uyuşturucu pazarından da transit ülke konumuna gelmiştir. 2003 yılından itibaren terörle mücadele de yeni bir mücadele stratejisi benimsenmiş teröristle mücadeleye terörle mücadele eklenmiştir.<sup>290</sup>

Terörle mücadelede, demokrasilerde alan kazanma stratejisi terörizmle mücadelenin temelini oluşturmaktadır. Bu strateji ise halka ve topluma dayalı güvenlik politikalarının üretilmesi anlamını taşımaktadır. Terörle mücadelenin yanlış tarafı ise terör sorunun sadece güvenlik boyutuyla ele alınmasıdır. Teröristlerin söylemleri neticesinde halkın desteği kırılmalıdır. Bazı ülkelerde terörle mücadeleyi halkla ilişkileri geliştirmekte, terörizme karşı çok yönlü mücadele yöntemi yürütmekte ve bu mücadelesini topluma güven temelinde mücadele etmektedir. Sonuç olarak Türkiye de terörle başa çıkmanın en önemli reçetesi halkın terörle mücadele katılımının sağlanması yoluyla olabilir.<sup>291</sup>

Yaşatma odaklı terörle mücadelenin özünü Eski Diyarbakır Emniyet Müdürü Recep GÜVEN' in Diyarbakır'da görev yapan gazetecilere yapmış olduğu kahvaltılı söyleşide terörle nasıl mücadelenin reçetesini vermektedir.<sup>292</sup>

<sup>290</sup> KARAMAN ve ALTUN, 2012(a) ss. 19-20.

<sup>291</sup> Hasan Hüseyin ÇEVİK ve Turgut GÖKSU, Türkiye Devlet Toplum ve Polis, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002, ss. 147-149.

<sup>292</sup> CANER, ss. 94-95.



“Bahçeşehir Üniversitesinde 2005 yılında bir konferansta salondakilerin büyük ünlemlere bakmasına sebep olan bir cümle kurdum, biraz eleştirildim. Dağda ölen teröriste ağlamıyorsanız insan değilsiniz demiştim. Ama eline silah alıp çoluk çocuk demeden insan katleden canavarlaşmış bir teröriste de enterne edemiyorsanız, devlet değilsiniz. Ben bu iki cümle arasında gidip geliyorum. Benim yitik evladım dağa çıkmış keşke ulaşabilseydim, keşke ona normal bir hayat sunabilseydim. Keşke terörize olabilmesine mani olabilseydim diye ağlarım. Yani her teröriste de içim ezilir. Bu Diyarbakır’ın kaderi olmamalı gözyaşı, kan... Bu coğrafya tarihi dokusuyla, insanıyla çok güzel bir coğrafya, o kadar güzel insan yetiştirmiş ki... Fakat şimdi canavarlar üretiyoruz. Niye? Denetimsizlikten, kontrolsüzlükten, insana ulaşamadığımızdan, insan odaklı hizmet veremediğimizden... Başka bir şey değil. Nasıl özeleştiri yapmayayım. Benim karakoldaki memurumun kötü davranmasıyla, kontrollerimde yaptığım bir aşırı güçten ötürü zaten sosyal yaşamda tutunamamış bir çocuk. Ben yüzlerce özgeçmiş okudum istihbarattayken. Sosyal çevre berbat. Okula bütçe yetiremiyor. Adam sosyal yaşam savaşını devam ettiremiyor. “ Ben savaşağım” diyor. Bundan ne anlamamız lazım? Çocuk bulunduğu yerden kaçıyor. Bunun kaçmasındaki bir sebeplerden biri de bensem. Bu toplumda bir sıkıntı varsa, bunu ortaya koymasak nasıl çözeceğiz? Tabi ki konuşacağız. Kaybettiğimiz insan çünkü. Patır patır insanlar ölüyor, her birinin hayalleri, sevgilisi, aşkı var. İnsanları öldürüyoruz, sevgilerini öldürüyoruz, yüreklerine çim koyuyoruz.” İfadesini kullanarak Problem Odaklı Polisliğin önemini vurgulamıştır.<sup>293</sup>

Özellik bölge insanı PKK terör örgütü silahlı eyleme başladığı 1984 yılı ve 2000 yılları arasında Toplum Destekli Polislik anlayışına ters bir anlayışla Güvenlik Güçleri terörle mücadelede etmiştir. OHAL bölge halkıyla arayı açmıştır. Güvenlik gerekçesi ve örgüte yardım ve yataklık yapılmasını engellemek için köyler boşaltılmış ve insanlar batı illerine bulunan kendisini güvende hissedeceği yerlere göçler olmuş ve göçler beraberinde birçok sorunlar yumağı oluşturmuştur. Güvenlik

<sup>293</sup> Fatih BEREN, Demokratikleşen Güvenlik Terörle Mücadelede Değerlerin Korunması, Karınca Yayınları, Ankara, 2013, ss.67-68.

Güçlerinin Toplum Destekli Polislik anlayışı çerçevesinde görevlerinin yapılmaması sorunları artırmış aynı zamanda örgüte katılımında artmıştır.

Bu kapsamda çağdaş bir güvenlik anlayışı olan Toplum Destekli Polislik uygulamalarının, terörle mücadele açısından ve bölge halkıyla iletişimin, ilişkilerin geliştirilmesi açısından yürüttüğü projeler terörle mücadele açısından önemli bir yere sahiptir.

## SONUÇ

Anayasal Hak ve Özgürlükler Bağlamında Terörle Mücadele ve Terör Örgütleri adlı bu çalışmada, temel kavramların açıklamasına insan odaklı vurgu yapmaya çalışılmıştır. Çünkü İnsan hakları bir insanlık idealidir. Doğal olarak insan haklarında mükemmele erişmek için sürekli bir çaba gerektirmektedir. Bugün dünyanın en gelişmiş toplumlarında dahi, ciddi insan hakları ihlallerine rastlanabilmesi, bu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Bu bakımdan ülkelerin bu ideali yaşatmak ve sürekli olarak mevzuatlarını ve uygulamalarını gözden geçirmek, toplumda insan hakları kültürünü yaymak için sürekli çaba sarf etmek gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Demokrasi ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu ülkelerde insan hakları, anayasa ve yasalarla korunmakta ve denetimi de bağımsız mahkemeler tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla, hakkının ihlal edildiğini iddia eden bir birey öncelikle hukuk yollarına başvurarak hakkını araması gerekmektedir.

Hukukun üstünlüğü ile karakterize olan demokrasinin şüphesiz en temel unsuru bireydir. İnsan hak ve hürriyetlerinin öznesi, taşıyıcısı, yani sahibi olan bireyin korunması, demokrasilerde siyasi olduğu kadar ekonomik temeli de olan bir yükümlülüktür. Çağımızın en gelişmiş ülkesinden en geri kalmış ülkesine kadar, insan hakları ihlallerinin her şekil ve ölçülerde devam ettiği malumdur. Dünyadaki devletlerin pek çoğu gibi Türkiye’de de, insan hakları konusunda sorunlarını tam anlamıyla çözmüş değildir. İnsanımızın layık olduğu onurlu bir yaşam sürdürmesi, ülkemizin uluslararası alanda saygınlığını artırması açısından zamanımızın en belirleyici kriteri kuşkusuz temel hak ve hürriyetler konusudur.

Türkiye’de insan haklarının gelişimi, anayasacılık hareketleri ile birlikte gelişmiştir. İnsan haklarıyla ilgili olarak 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ilk belge olma niteliğindeki Sened-i İttifak (1808) ile Türklerin ilk anayasası olan 1876 tarihli Kanun-u Esasi klasik sivil hakların başlıcalarını oluşturur.

Türk toplumuna çağdaş batılı değerleri getirmek amacıyla, siyasal, toplumsal ve hukuki alanlarda gerçekleştirilen devrimlerin neticesinde, Türkiye Cumhuriyeti haklar ve özgürlükler alanında bugünkü noktaya gelmiştir. Hukuki düzenlemeler çerçevesinde 1924 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kabul edilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan ilerici, halkçı ve milliyetçi bir anlayışla hazırlanan 1924 Anayasasının kişi hak ve özgürlüklerine ilişkin maddeleri kaleme alınırken; 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi başta olmak üzere Fransız Devrim ilkelerinden esinlenerek hazırlanmıştır. Ayrıca 1961 ve 1982 Anayasalarının insan hakları ile ilgili hükümleri ise, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri göz önünde tutularak kaleme alınmıştır. 1961 Anayasası ile birlikte insan hakları alanında ikinci dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Batıdaki sosyal haklarla ilgili gelişme, Türkiye’de ilk defa 1961 Anayasasıyla topluma yansımış ve devletin “sosyal” niteliği belirtilerek iktisadi ve sosyal haklarla ilgili zamanının geçerli anlayışına uygun ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Nihayet 1982 Anayasası bir önceki anayasanın özgürlükçü yönünü büyük ölçüde kısıtlamıştır. 1982 Anayasası bunun yanında olumlu bir gelişme olarak, iktisadi, sosyal ve kültürel haklara, hatta çevre hakkı gibi bazı “üçüncü kuşak” haklara da yer vermiştir.

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, anayasalarda temel hak ve özgürlükler alanında yapılan düzenlemelere olabildiğince yer verilmeye çalışılmıştır. Özetle belirtmek gerekirse, insan hakları alanında Tanzimat Fermanıyla atılan adımlar daha sonra gelen anayasalarla da desteklenerek geliştirilmiştir. Kurtuluş Savaşı Şartlarının sonucu oluşturulan 1921 Anayasası hariç tutulursa; 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları klasik anlamda temel hak ve özgürlüklere yer vermiştir. Ancak temel hak ve özgürlüklerin evrensel ölçütler ışığında ne oranda korunduğu sorusunun cevabı, günümüzün de en önemli uğraşlarından biri olmaya devam etmektedir. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen devrimlerle Türkiye, geri dönülmez bir biçimde batı uygarlığı yolunda ilerleme kararlılığını ortaya koymuştur. Türkiye, batılılaşma olarak tanımlanan reform hareketleriyle batı uygarlığının değerlerini benimsediğini göstermiştir. Bu reform hareketleri Avrupa ülkelerinden alınan kanunların Türkiye’de yürürlüğe konulması ve Avrupa kurumlarının

benimsenmesi şeklinde gerçekleşmiştir. 1924 Anayasası, hem tek partili hem de çok partili dönemde uygulanmıştır. Tek partili dönemde, demokrasiye hazırlık evresinin bir sonucu olarak insan hakları yeterince gelişmemiştir. Bu dönem demokrasinin yaşaması için gerekli ortamın hazırlanması dönemidir. İnsan hakları için büyük güvence olan “milli egemenlik”, “cumhuriyet rejimi”, “laiklik”, topluma çağdaş uygarlık yolunu açmıştır.

1961 Anayasası insan hakları alanında önemli bir dönüm noktasıdır. 1961 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükler konusundaki en temel özelliklerinden biri, özgürlüğü kural, sınırlamayı ise istisna olarak öngörmüş olmasıdır. Bu yaklaşım 1982 Anayasası'nda tersine dönmüştür. İlk adımları 1971 değişiklikleri ile atılan bu süreç 1982 Anayasası ile sonuçlanmıştır. 1982 Anayasası özgürlüğü istisna, sınırlamayı kurala dönüştüren bir yaklaşımı benimsemiştir. O nedenle 1982 Anayasası ile başlayan dönem insan hakları açısından sınırlamanın kurala dönüştürüldüğü bir evre olarak nitelendirilmektedir. AB ile ilişkilerine büyük önem veren Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin hazırlık çalışmalarında demokratik ülkeler ailesinin bir ferdi olarak yer almış, bunun sonucunda insan hakları konusundaki BM çerçevesinde yapılan önemli sözleşmeler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmelerinin büyük bir bölümüne taraf olmuştur. Bir çoğu etkili denetim mekanizmaları öngören bu sözleşmelere taraf olan Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde Ocak 1987'de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkını ve müteakiben Ocak 1990'da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini kabul etmiştir. Türkiye taraf olduğu bu sözleşmeler ile insan hakları alanında yükümlülükler üstlendiği gibi, bu yükümlülüklerin gereğince yerine getirilip getirilmediğini incelemek amacıyla bu sözleşmelerle oluşturulmuş çeşitli uluslararası denetim mekanizmalarını da benimsemiş, bu çerçevede, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi konusundaki Birleşmiş Milletler ve Avrupa sözleşmelerini kabul etmiş ve kapılarını uluslararası denetime açmıştır.

Ülkemiz'de insan haklarının sağlıklı bir zemine oturtulması, ciddi bir hukuk reformu ile mümkün olacaktır. Anayasa değişiklikleriyle önemli bir gelime kaydettiğimiz bu sürecin hızlandırılması gerekmektedir. Devlet-millet arasındaki

güvene dayalı iletişim ve işbirliğini tesis edecek bu tür yapılanmalar, insan hakları konusunda Devletin iradesini ve kararlılığını gösteren gelişmelerdir.

Dünyadaki gelişmeler ışığında özgürlükleri genişletecek, hukuk devletini üstün kılacak, toplumun gereksinimlerine yanıt verecek bir anayasa sayesinde Türkiye'nin demokratikleşme süreci hızlanacaktır. Meclisin anayasa ve yasalarda demokratikleşme yönünde yaptığı değişiklikleri sürdürmesi, hukuk devleti ilkesinin önündeki engelleri kaldırması ve yurttaşlarımızın demokrasiyi içselleştirmesi durumunda, güçlü Türkiye hedefine hızla yaklaşılabilecektir. Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerini özenle koruyarak, düşünce ve ifade, din ve vicdan özgürlüklerini ve girişimciliği geliştirmeyi toplumsal hayatın vazgeçilmez ilkeleri olarak kabul etmekte, insan haklarına saygıyı anayasada ve Türkiye'nin taraf olduğu çeşitli uluslararası antlaşmalarda ifadesini bulan bir insanlık ideali olarak görmektedir.

İnsan hakları konusu, Türkiye için vazgeçilmez hayati bir konudur. İnsan haklarına saygıyı yerleştirmek ve insan hakları ihlallerini önlemek, sürekli mücadele gerektiren bir konudur. Şüphesiz, Türkiye'nin insan hakları alanında anayasadan başlamak üzere çeşitli yasalarda ve diğer ilgili mevzuatlarda değişiklikler yapması zorunluluğu vardır. Geçmiş yıllarda yapılan anayasal ve yasal değişiklikler önemli açılımlar getirmiştir. Ancak bu değişiklikler koalisyonlu hükümetler döneminde kapsamlı bir düzenleme ile hayata geçirilemediği için insan hakları konusunda evrensel nitelikte uluslararası sözleşmelere ve belgelere yansımış olan çağdaş anlayışın Türkiye'de de geçerli kılınması için daha kapsamlı ve derinlikli değişiklik ve düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bütün bunların yanında, insan haklarının herkesin benimsediği ve günlük hayatta uyguladığı normlar olarak bilinçlere yerleşmesi gerekir. Bu bakımdan insan hakları, hak olduğu kadar, aynı zamanda herkese gerçekleştirme sorumluluğunu yükleyen bir kavramdır. Bu anlayışla Ülkemizde insan haklarının çağdaş, evrensel ölçüler çerçevesinde korunması ve geliştirilmesi, insan haklarıyla bağdaşmayan uygulamalara meydan verilmemesi için gerekli önlemleri alma çabaları devam etmektedir. Bu çerçevede oluşturulan resmi kurumların daha verimli ve aktif çalışmalarını sağlayacak ve Türk vatandaşlarının

temel hak ve özgürlüklerinin, kendilerinin de beklentileri yönünde daha da genişletilmesini sağlayacak tedbirler üzerinde çalışmalar genişletilerek sürdürülmelidir.

Sonuç ve değerlendirme kısmı olan bu bölümde çalışmanın ilk bölümünün özeti yapılmaya çalışılmıştır. Şimde de çalışmanın son bölümü olan anayasal hak ve özgürlüklerin terörle ilişkisi konusuna değinilecektir.

Terörizm demokratik toplumlarda doğası itibariyle bir kurum olarak insan haklarını ve dayandığı değerleri hedef alır. Terörizmin yine doğası gereği saldırmayacağı hiç bir değer yoktur. Bu bağlamda tekrar edecek olursak; terörizmin siyasi fikri ve dini inancı yoktur. Devletin terörizme karşı mücadele hakkı vardır. Böyle köklü bir saldırıya karşı devletin kendini, değerlerini ve fertleri koruma hakkı vardır. İnsanlara hareket serbestliği veren insan hakları türlü ödevden arınmış sonsuz özgürlükler de değildir. Fertler kendi haklarını kullanırken başkalarının insan haklarına saygı göstermek zorundadırlar. Bunu temin etmekte en başta Devletin görevidir. Terörizm, gerçekleştirdiği eylemlerle başta yaşam hakkı olmak üzere pek çok insan hakkını ihlal etmektedir. Demokrasiyi ve insan haklarını tehdit eden terörizm tehlikesi karşısında devletlerin gerekli tedbirleri alması bir hak olduğu kadar aynı zamanda bir görevdir. Çağdaş hak ve özgürlük sisteminin kendisini tehdit eden eylem ve yöntemleri hoş görmesi söz konusu olamaz, mümkün de değildir. Bunlara müdahale etmek en doğal hakkı ve görevidir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, alınacak tedbirlerin hukuk devleti ilkesine ve evrensel hukuk ilkeleri çerçevesinde olmasıdır. Hiç kimsenin başkalarının özgürlüklerini yok etme özgürlüğü yoktur. Bu kuralın kapsamına devletler kişi toplulukları ve bireyler de dâhildir. Terörizmle mücadelede insan haklarına saygı gösterilmesi kalıcı bir başarı için şarttır ve devletin lehinedir. Devlet, terörizme karşı mücadele ederken insan hakları ihlallerinden dikkatle kaçınmalıdır. Meseleye sadece masum insanlar açısından bakmakta yeterli değildir. İnsan hakları herkes içindir, bunlara hiç şüphesiz teröristler de dâhildir.

Anayasal düzenlemelerle birlikte bazı yasal düzenlemelerin de yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: Düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı ve uygulamada idarenin esnek yorumuna imkân tanıyan, başta Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Siyasal Partiler Kanunu (SPK) olmak üzere ilgili mevzuattaki hükümlerin, ülkenin bütünlüğünü koruyan Cumhuriyet ilkelerimizin çerçevesinde, yeniden düzenlenmesi, kişi dokunulmazlığı, özgürlüğü ve güvenliğinin asgari düzeyde kısıtlanmasını hedefleyecek şekilde, yaşama hakkı ve ölüm cezası, kolluk aşırılıkları, işkence, güvenlik soruşturması, gözaltı, tutukluluk vb. konularda Polis Vazife ve Salahiyeti Kanunu (PVSK), Türk Ceza Kanunu (TCK), Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) başta olmak üzere ilgili mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması, Düşünce özgürlükleri çerçevesinde, din ve vicdan, bilim ve sanat, kitlesel iletişim özgürlükleri alanında, PVSK, Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu (SVMEK), başta olmak üzere, ilgili mevzuattaki kısıtlayıcı hükümlerin kaldırılması.

Basın suçlarının kapsamını ve öngörülen cezaların düzeyini azaltmak amacıyla Basın kanunu ile TCK'da gerekli değişikliklerin yapılması, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün bu konuda yaptığı bilinen inceleme sonuçlarının ışığında Adalet Bakanlığının bünyesinde oluşturulacak bir özel komisyon marifetiyle ilgili yasalarımızın bu amaçla gözden geçirilmesi, varılacak sonuçlara göre gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi.

Şiddet ile suçu ve terörü teşvik etmemiş, aleni hakaret içermemiş, üniter devlet yapımızı bozmaya kastetmemiş yazı veya yayınlarından dolayı gazeteci ve yazarların mahkûm edilmelerini engelleyecek değişikliklerin gerçekleştirilmesinin temel amacı teşkil etmesi, bu bağlamda halen hapiste bulunan ve yukarıda maruz türden suçlar işlememiş olan gazeteci ve yazarlar için bir af çıkartılması. Yasaların şiddet içermeyen yayınlardan dolayı sorumluluk getirmeyecek şekilde düzenlenmesi AİHM içtihatları doğrultusunda, özellikle dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, sendikal özgürlüklere ilişkin ilgili mevzuatta demokratik toplumlarda olması gereken düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.



İş ve İşçi bulma kurumunun işsizlikle mücadelede ve istihdamın geliştirilmesinde etkin ve çağdaş bir istihdam kurumu haline getirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, örgütlenme özgürlüğünün tüm çalışanlara ayrımsız tanınmasının temel insan haklarından biri olduğu düşüncesiyle, kamu görevlilerinin sendikal haklarını düzenleyen bir yasanın çıkarılması, adil yargılama hakkının bir parçası olarak, yargının yükünü azaltıcı ve yargılama sürecini kısaltan düzenlemelerin yapılması, olağanüstü hal mevzuatında demokratik hukuk devletinin gerektirdiği değişikliklerin yapılması.

Devletin kusursuz sorumluluğunu gerektiren durumlarda yargı kararına ihtiyaç olmaksızın, terörle mücadele sırasında mağdur olan vatandaşların uğradıkları zararın devletçe karşılanabilmesinin teminen alınabilecek önlemleri içeren tasarıların yasalaşması.

Ulusal mevzuatın, Anayasa'nın 90. maddesi kapsamında onaylanan uluslararası sözleşmelere uygun hale getirilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında tanınan bireysel başvuru hakkının kullanılması sonucunda verilen kararların bağlayıcılığı ve uygulanmasına ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması, bu bağlamda, işkence, kötü muamele ve diğer nedenler dolayısı ile AİHM'ce Türkiye aleyhine verilen kararlar gereğince devletin ödemek zorunda kaldığı tazminatların caydırıcı olacağı da göz önüne alınarak sorumlusu olan idari personele rücu edilmesi.

AİHM'nin Türkiye aleyhine verdiği ihlal kararları ışığında, iade-i muhakeme ve tashihi karar yollarının işletilmesini engelleyen hükümlerin kaldırılması dâhil ilgili yasalarımızda gerekli değişikliklerin yapılması temel hak ve özgürlükler açısından elzemdir.

## KAYNAKÇA

### KİTAP VE MAKALELER

**ACAR, Ünal**, A dan Z ye Terörizm, Kripto Yayınları, Ankara, 2012.

**ACAR, Ünal ve URHAL, Ömer**, Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.

**AĞIRMAN, Cemal**, Anarşi ve Terörü İslam’la Anma Cehaleti ve Art Niyetliliği, Köprü Dergisi sayı 94, İstanbul, 2006.

**AKILLIOĞLU, Tekin**, Temel Haklar ve Özgürlükler, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1993.

**AKILLIOĞLU, Tekin**, Terör ve İnsan Hakları, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, İstanbul, 1995.

**AKKOÇ, Yavuz**, Türkiye’deki Terör Örgütlerinin Örgütlenme Modeli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü.S.B.E., Ankara, 2004.

**AKTAN, Coşkun Can**, Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2000.

**ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz**, 2001 Anayasa Dğişikliklerinin Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Getirdiği Yeni Boyut, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2002.

**ALKAN, Necati**, Psikolojik Harekat Gençlik ve Terörizm, Temüh Daire Başkanlığı Yayınları No:5, Ankara, 2000.

**ALKAN, Necati**, Gençlik ve Terörizm, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002.

**ALKAN, Necati**, Gençlik ve Radikalizm, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2013.

**ALTUN, Fatih Mustafa – KARAMAN, Özcan**, Etnik Ayrımcılıkçı Terörle Mücadele Politikaları Kapsamında Türkiye ve İspanya Analizi, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012(a).

**ALTUN, Nurullah - BAŞIBÜYÜK, Oğuzhan ve SÖZER, M.Alper**, Terörle Mücadelede Mikro ve Makro Perspektifler, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012(b).

**ALTUNBAŞ, Ali**, Türkerde Hukuk Devleti Anlayışı, Ada Kitabevi, Gaziantep, 2012.

**ANONİM**, El Kaide, EGM yayınları, Ankara, 2002.

**ASLAN, Zühtü**, Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa'nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler 19, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2002.

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ**, Türkiyenin Terörizmle Mücadelesi, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Erzurum , 2012.

**ATAR, Olcay**, “Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Terörizmin İdeolojik Kökenleri,” Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.

**AYDEMİR, Salim**, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizm,” Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2006.

**AYDINER, Gökhan**, Dünyada ve Türkiyede Terör, Polis Dergisi, Sayı:40, EGM Yayınları, Ankara, 2004.

**BAHARÇİÇEK, Abdulkadir - TUNCEL, Gökhan**, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Cilt.2, Sayı.2, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011.

**BAL, İhsan**, Türkiye’de Terörle Mücadelede PKK Örneği, Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele, Usak Yayınları, Ankara, 2012.

**BAŞGİL, Ali Fuat**, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1966.

**BEREN, Fatih**, Demokratikleşen Güvenlik Terörle Mücadelede Değerlerin Korunması, Karınca Yayınları, Ankara, 2013.

**BİÇER, Ramazan**, Dini Temalı Terörün Hedefi: Bu Kimin İşine Yarıyor, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (**Editörler:** Oğuzhan BAŞIBÜYÜK, Alper SÖZER, Nurullah ALTUN), Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011.

**CANER, Yusuf**, “Türkiyede Etkin Olan Terör Örgütleri ve Terörü Önlemede Toplum Destekli Polisliğin Rolü,” “Siirt İli Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2014.

**CERRAH, İbrahim**, PKK Terörünün Sosyoekonomik ve Kültürel Nedenleri, 1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2000.

**ÇAKMAK, Hurşit**, Terörü, Teröristi, Terörizmi Doğru Anlamak, Polis Dergisi, Sayı 40, Ankara, 2004.

**ÇAKIR, Ruşen**, Derin Hizbullah, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

**ÇEVİK, Hasan Hüseyin ve GÖKSU, Turgut**, Türkiye Devlet Toplum ve Polis, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002.

**ÇUFALI, Mustafa**, İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012.

**DAĞ, Rıdvan, ve KAYA, Abdullah**, Silahlı Çatışmalar Hukuku ile İlgili Barış DönemindeYapılması Gereken Çalışmalar, Askeri Adalet Dergisi, Yıl 28, Sayı 108, Mayıs 2000.

**DEMİR, Abdullah**, Tarihte İlginç Davalar, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2014.

**DEMİREL, Emin**, Terör, Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2002.

**DERDİMAN, Ramazan Cengiz**, Anayasa Hukukunun Temel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni, Aktüel Yayınları, Bursa, 2006.

**DOĞAN, İsmail**, Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

**DUMAN, İlker Hasan**, Anayasa Serisi 6, 1982 Anayasasında İnsan Haklarına Saygılı Devlet, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997.

**EGM,(1)** Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, 2012 Yılı İnsan Hakları Faaliyet Raporu, Ankara, 2012.

**EGM(2)**, Kara Para Aklama Terörün Finansmanı ve Suç Gelirleri ile Mücadele AB ve Türkiye Yaklaşımı, EGM KOM Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

**EGM,(3)** Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun (PVSK).

**EGM,(4)** Terörle Mücadele Daire Başkanlığı, PKK/KCK Terör Örgütü Değerlendirme Raporu, Ankara, 2012/2.

**ERDOĞAN, Mustafa**, Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

**ERSOY, Hamit**, Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm, 1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu Güvenlik ve Huzur Sempozyumu Bildirileri, Fırat Ün. Yayınları, Elazığ, 2000.

**ESKİ, Uğur ve SÖZER, Alper**, Dünden Bugüne Hizbullah, Terörizmin Prodoksu ve Türkiye, (**Editörler:** Süleyman ÖZEREN, Murat SEVER), Karınca Yayınları, Ankara, 2011.

**FARAÇ, Mehmet**, İkiz Kulelerden Galata'ya El Kaide Turka, Günizi Yay., İstanbul, 2004.

**FENDOĞLU, H. Tahsin**, 2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması AY. Madde 13, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2002.

**GEMALMAZ, Mehmet Semih**, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Hukukunda Olağanüstü Rejim Standartları, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.

**GİRİTLİ, İsmet ve SARMAŞIK, Jale**, Anayasa Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, 1998.

**GÖÇ, Ahmet**, Din ve Barış: Dinin Dünya Barışına Katkısı, Köprü Dergisi, Sayı 94, Sentez Bilim yanları, İstanbul, 2006.

**GÖREN, Zafer**, Anayasa Hukukuna Giriş, 2. Baskı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 1999.

**GÖZLER, Kemal**, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2011.

**GÖZLER, Kemal**, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2014(c).

**GÖZLER, Kemal**, Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2014(a).

**GÖZLER, Kemal**, Devletin Genel Teorisi, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2014(b).

**GÖZLÜGÖL, Said Vakkas**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İç Hukukumuzda Etkisi, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2002.

**GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Açıklamalı Türk Anayasaları, Turhan Yayınevi, Ankara, 1993.

**GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref**, Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Ankara, 2004.

**GÜNDAY, Metin**, İdare Hukuku, 6. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2002.

**GÜNEŞ, İsmail Dinçer - OKYAR, Onur**, PKK Sempatisini Etkileyen Faktörler: Van İli Örneği, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (**Editörler:** Oğuzhan Başbüyük, M.Alper SÖZER, Nurullah ALTUN), Polis Akademisi Yayınları 2. Baskı, Ankara, 2012.

**HEKİMOĞLU, Abdullah**, Anarşiyi Önlemede Risaleyi Nur Örneği, Köprü Dergisi, Sentez Bilim Yayınları, İstanbul, 2006.

**İŞİK, Hüseyin Murat**, Anayasa Mahkemesi Kararlarında Devletin Resmi İdeolojisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

**İPEK, Aydın**, Anayasa Hukuku, Detay Yayıncılık, Ankara, 2011.

**İPEK, Hakan**, “Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadelesi,” Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

**KABOĞLU, İbrahim, Ö.**, İfade Özgürlüğünün Siyese Partilerce Kullanımının Sınırları 16, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1999.

**KABOĞLU, Ö. İbrahim**, Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2014.

**KAPANİ, Münci**, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, 2. Baskı, Bilgi Yayınları, Ankara 1991.

**KARATEPE, Şükrü**, Anayasa Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2013.

**KAZAN, Hüseyin**, Küresel Terör ve Din, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Polis Dergisi Sayı:40, Ankara, 2004.

**KIŞLALI, A. Taner**, Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Yayınevi, Ankara, 1998.

**KORKUSUZ, M. Refik**, Uluslararası Belgelerde Ve Türk Anayasası’nda Temel Hak Ve Özgürlükler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1998.

**KUYAKSİL, Ali**, Türkiye’de Terör ve Terörün Kaynakları, Polis Dergisi Sayı 40, Ankara, 2004.

**KUYAKSİL, Ali**, İnsan Hakları, Ada Kitap Dağıtım Yayınevi, Gaziantep, 2012.

**KÖSELİ, Mutlu**, Terör Örgütlerinin Elaman Kazanmalarını Kolaylaştıran Etmelenler, Terörle Mücadelede Makro ve Mikro Perspektifler, (**Editörler:** Oğuzhan BAŞIBÜYÜK, Nurullah ALTUN, Alper SÖZER), Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012.



**KÜÇÜK, Adnan**, Anayasa Hukuku, Orion Kitabevi, Ankara, 2008.

**MEMİŞ, Emin**, İnsan Hakları Avrupa Standardı ve İç Hukuk Etkileşim Analizleri, **Anayasa Yargısı**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, No: 42, Ankara, 2000.

**METİN, Yüksel**, Ölçülülük İlkesi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2002.

**NALBANT, Müslüm ve ÖZER, Turgay**, Din-Terörizm Pradoksunda, Terör Örgütlerince İstismar Edilen Kavramların Analizi, Polis Dergisi Sayı:40, Ankara, 2004.

**ÖKTEM, A. Emre**, Terörizm, İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları, Derin Yayınları, İstanbul, 2011.

**ÖZBUDUN, Ergun**, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1995.

**ÖZEREN, Süleyman ve SEVER, Murat**, Neden Hakkâri? Terörizmin Paradoksu ve Türkiye, Karınca Yayınları, Ankara, 2011.

**ÖZEREN, Süleyman**, Devlet Güvenliği, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2012.

**SAĞLAM, Fazıl**, Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması ve Özü, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1982.

**SAĞLAM, Fazıl**, Anayasa Hukuku Ders Notları, Yakın Doğu Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları, Lefkoşa, 2013.

**SELÇUK, Sami**, Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un 6 Eylül 2001 tarihli 2001-2002 Adli Yılı açış konuşması.

**SENCER, Muzaffer**, İnsan Hakları Açısından Amerikan Devrimi, Cilt. 9, TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, Ankara, 1987.

**SOYSAL, Mümtaz**, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 8. Baskı, Gerçek Sosyal Yayınları, Ankara, 1986.

**ŞAHİNOĞLU, Sinem**, Avrupa Birliği Güvenlik ve Terör, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2005.

**TANÖR, Bülent**, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), Afa Yayınları, İstanbul, 1996.

**TARHAN, Nevzat**, Asimetrik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

**TEZİÇ, Erdoğan**, Anayasa Hukuku, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.

**TUNAYA, T. Zafer**, Siyasal Kurumlar ve Anayasa, Ekin Yayınları, Bursa, 1982.

**TURHAN, Mehmet**, Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin Gerekleri, Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1991.

**TEZCAN, Durmuş**, Örgütlenme Hakkının Sınırları Açısından Siyasi Partileri Kapatma Kararına İlişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ortaya Koyduğu Eğilim 16, Anayasa Yargısı Dergisi Yayınları, Ankara, 1999.

**TÜRK, Hikmet Sami**, Türkiye'de ve Dünyada İnsan Hakları İnsan Hakları, Koordinatör Üst Kurulu Yayınları, İstanbul, 1999.

**UÇKUN, Gazi**, Terörizm ve Anti Terörizm, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

**URHAL, Ömer**, Küreselleşen Dünyada Güvenlik , Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

**UYAR, Tolga**, Terörle Mali ve Hukuki Mücadele, Hukuk Yayınları, Ankara, 2008.

**ÜNAL, Erkal**, “Sol Düşüncenin Ortasında ve Kıyısında Çeviri Kitaplar”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

**YILMAZ, Ejder**, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Basımevi, 4. Baskı, Ankara, 1992.

**Zeka, Necmi**, Hürriyet Bildirgeleri, Belge Yayınları, İstanbul, 1983.

## İNTERNET

[http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa\\_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf](http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg19/atasoy.pdf).

[www.egm.gov.tr/insan-haklari-hedefler-ve-gelistmeler](http://www.egm.gov.tr/insan-haklari-hedefler-ve-gelistmeler).

[http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/3\\_10.pdf](http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/3_10.pdf).

[www.paylasimmerkezi.com/temel-haklar-ve-cesitleri-nelerdir](http://www.paylasimmerkezi.com/temel-haklar-ve-cesitleri-nelerdir).

<http://bayrak.tr.gg/HD.htm>.

[www.mfa.gov.tr](http://www.mfa.gov.tr) ve [www.egm.gov.tr](http://www.egm.gov.tr) “insan-haklari-hedefler-ve-gelistmeler.”

<http://www.haber7.com/guncel/haber/789966-pkk-terorunun-malieti-550-milyar-tl>.

<http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt3/Sayi2/UGT%20Dergi%20Makale-5.pdf> .

<http://www.turkhukuk sitesi.com/showthread.php?t=15125>.

<http://www.uzmanportal.com/el-kaide-el-kaide-nedir-el-kaide-ne-demektir-el-kaide-terror-orgutu-hakkinda-bilgi.html>.

<http://sahipkiran.org/2013/12/31/el-kaidenin-amaci-ve-yapilanmasi>.

<http://tohumvetoprak.tr.gg/27-MAYIS-DARBES%26%23304%3B-VE-TALAT-AYDEM%26%23304%3BR.htm>.

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon\\_\(%C3%B6rg%C3%BCt\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenekon_(%C3%B6rg%C3%BCt))

## **GAZETE**

Resmi Gazete (Muhtelif sayılar).

Vatan Gazetesi, 2 Temmuz 1964.

## **DERGİ/ YILIK**

Askeri Adalet Dergisi, Yıl 28, Sayı: 108.

AÜ SBF Dergisi, Cilt No: 44, Ocak Haziran 1989, No:1-2.

Köprü Dergisi, Sayı: 94.

TODAİE, insan Hakları Yıllığı, C.5-6, 1983-1984.

TODAİE, Ankara, 1999-2000.

Polis Dergisi, Sayı:40.

## EKLER

### **EK-1: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İNSAN HAKLARI BELGELERİ**<sup>294</sup>

Hammurabi Kanunları, (M.Ö. 2000)

Medine Sözleşmesi (622)

Veda Hutbesi (632)

Magna Charta Libertatum, (19 Haziran 1215)

Augsburg Din Barış ve Hoşgörü Bildirgesi (25 Eylül 1555)

Fatih Sultan Mehmet Ahidnamesi (28 Mayıs 1463)

Hollanda Bağımsızlık Bildirgesi (26 Temmuz 1581)

Nantes Fermanı (13 Nisan 1598)

Mayflower Sözleşmesi, (11 Kasım 1620)

İngiliz Haklar Bildirgesi, (Petition of Rights), (17 Haziran 1628)

İngiltere'nin Özgür Halkının İlk Anlaşması,(Birinci Leveller Bildirgesi), (1647)

İngiltere'nin Özgür Halkının Anlaşması, (Leveller Sonuç Bildirgesi), (1 Mayıs 1649)

Habeas Corpus Bildirgesi (1679)

İngiliz İnsan Hakları Bildirgesi (Bill of Rights), (1689)

Pul Kanunu Kongresi Bildirgesi, (19 Ekim 1765)

Kolonilerin İlk Kongre Bildirgesi (14 Ekim 1774)

Virginia İnsan Hakları Bildirgesi (12 Haziran 1776)

ABD Bağımsızlık Bildirgesi, (14 Temmuz 1776)

Northwest Kuralları, (13 Temmuz 1787)

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, (3 Eylül 1791)

Amerikan Haklar Bildirgesi, (15 Aralık 1791)

İspanyol Halkının Politik Anayasası, (19 Mart 1812)

Halkın Sözleşmesi (Çartizm Bildirgesi) (1848)

Alman Halkının Temel Hakları, Alman İmparatorluğu Anayasası, (1849)

Emek Şovalyelerinin Anayasası, (1878)

Erfurt Programı (Alman Sosyal Demokrat Partisi Programı),(20 Ekim 1891)

<sup>294</sup> [http://www.hakis.org.tr/insan\\_haklari](http://www.hakis.org.tr/insan_haklari) ( Erişim Tarihi 17.11.2014)

- Cebri Çalıştırma Hakkında 29 Sayılı ILO Sözleşmesi, (28 Haziran 1930)
- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Amaçları Hakkında Bildirge (Ek Deklarasyon),(1944)
- Birleşmiş Milletler Anlaşması (Başlangıç Bölümü), (26 Haziran 1945)
- Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi, (2 Mayıs 1948)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşme, (9 Temmuz 1948)
- Birleşmiş Milletler, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (9 Aralık 1948)
- Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, (10 Aralık 1948)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Teşkilatlanma ve Kollektif Müzakere Hakkı Prensiplerinin Uygulanmasına Mütteallik 98 Sayılı Sözleşme, (1 Temmuz 1949)
- İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme (=İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi), (4 Kasım 1950)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği Hakkında 100 Sayılı Sözleşme, (29 Haziran 1951)
- Birleşmiş Milletler, Sığınanların Statüsüne İlişkin Sözleşme (28 Temmuz 1951)
- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol (İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin I Bölümü İçerisinde Yer Almayan Bazı Hak Ve Özgürlüklerin Uygulanmasına İlişkin 1 No'lu Protokol) (20 Mart 1952)
- Birleşmiş Milletler, Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme (20 Aralık 1952)
- Birleşmiş Milletler, Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar (30 Ağustos 1955)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Cebri Çalıştırmanın İlgasına Dair 105 Sayılı Sözleşme (25 Haziran 1957)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, İş ve Meslek Yönünden Ayrım Hakkında 111 Sayılı Sözleşme, (25 Haziran 1958)
- Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Bildirgesi, (20 Kasım 1959)
- Birleşmiş Milletler, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme (14 Aralık 1960)
- Avrupa Sosyal Şartı (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) (18 Ekim 1961)

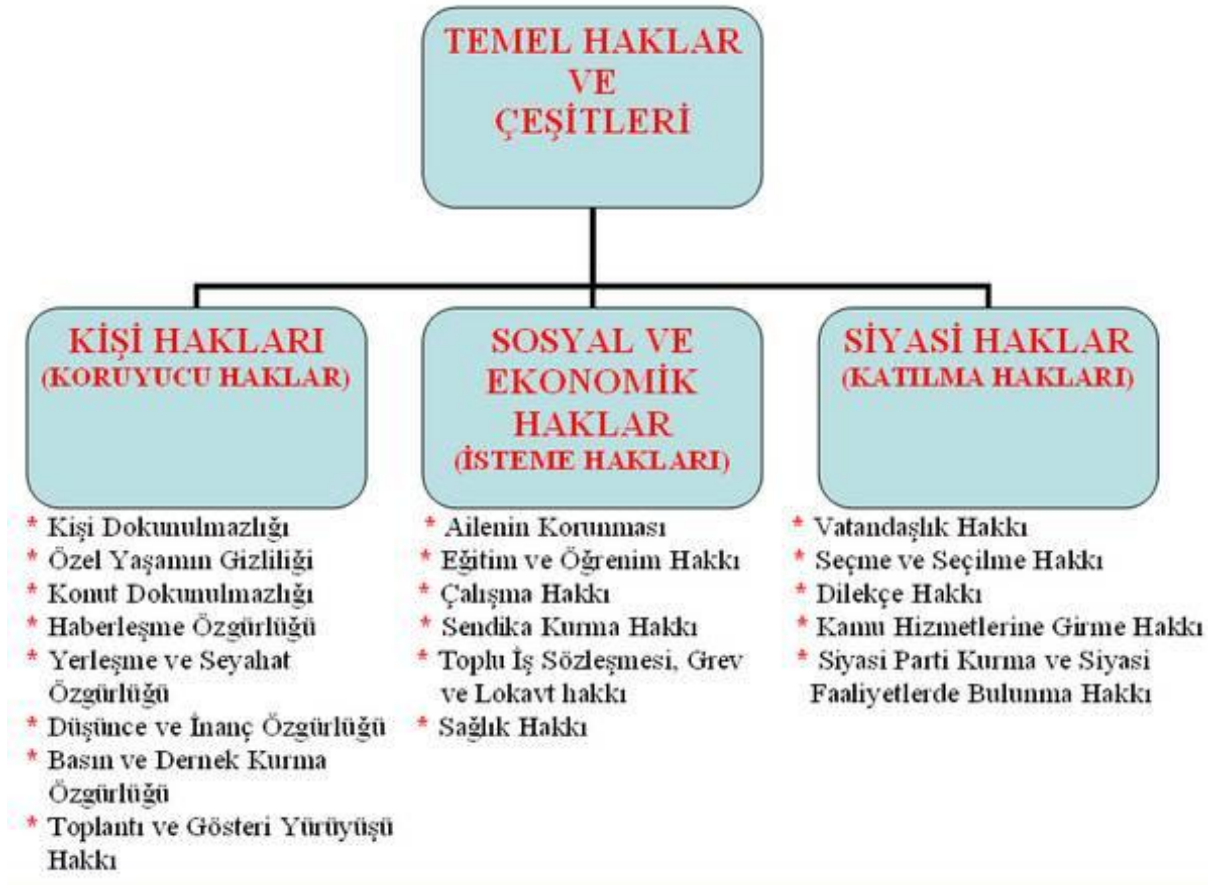
- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol ( İnsan Hakları Divanına İstişari Mütalaa Vermek Yetkisi Tanıyan 2 No'lu Protokol) (6 Mayıs 1963)
- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol ( Ek 1'nolu Protokolde Yeralan Haklardan Başka, Bazı Hakları Ve Özgürlükleri Güvence Altına Alan 4 No'lu Protokol) (16 Eylül 1963)
- Birleşmiş Milletler, Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (21 Aralık 1965)
- Birleşmiş Milletler, Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (16 Aralık 1966)
- Birleşmiş Milletler, Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi (11 Aralık 1969)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, İşletmelerde İşçi Temsilcilerinin Korunması ve Onlara Sağlanacak Kolaylıklar Hakkında 135 Sayılı ILO Sözleşmesi (2 Haziran 1971)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 22 ve 40. Maddelerini Değiştiren 5 Sayılı Protokol (20 Aralık 1971)
- Birleşmiş Milletler, İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Deklarasyonu) (1972)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme, (6 Haziran 1973)
- Birleşmiş Milletler, Olağanüstü ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri (14 Aralık 1974)
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, Sonuç Bildirgesi (Helsinki Belgesi) (1 Ağustos 1975)
- Birleşmiş Milletler, Özürlü Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (9 Aralık 1975)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Kamu Hizmetlerinde Örgütlenme Hakkının Korunmasına ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine İlişkin 151 Sayılı Sözleşme, (7 Haziran 1978)
- Birleşmiş Milletler, Kitle İletişim Araçlarının Barışın ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Irkçılık, Apartheid ve Savaş Kışkırtıcılığı ile Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması ile İlgili Temel Prensipler Bildirgesi (22 Kasım 1978)
- Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Çeşit Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, (18 Aralık 1979)
- Afrika İnsan ve Halklarının Hakları Şartı, (26 Haziran 1981)

- Birleşmiş Milletler, Din ve İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirisi (25 Kasım 1981)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Hizmet İlişkisine İşveren Tarafından Son Verilmesi Hakkında 158 Sayılı Sözleşme (2 Haziran 1982)
- Birleşmiş Milletler, Ölüm Cezası İle Karşılaşanların Haklarının Korunmasını Güvence Altına Alacak Tedbirler Bildirgesi (25 Mayıs 1984)
- Birleşmiş Milletler, İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme, (10 Aralık 1984)
- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol (Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin 6 No'lu Protokol) (1 Mart 1985)
- Birleşmiş Milletler, Yargı Bağımsızlığına Dair Temel Prensipler (29 Kasım 1985)
- Birleşmiş Milletler, Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi (29 Kasım 1985)
- İşkencenin ve İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (26 Haziran 1987)
- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol ( Çeşitli Konulara İlişkin 7 No'lu Protokol (1 Kasım 1988)
- Birleşmiş Milletler, Herhangi Bir Biçimde Tutuklanan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Prensipler Bütünü (9 Aralık 1988)
- Birleşmiş Milletler Hukuk Dışı ve Keyfi İnfazların Etkin Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin Prensipler (24 Mayıs 1989)
- Birleşmiş Milletler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (20 Kasım 1989)
- Birleşmiş Milletler, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine, Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokol (15 Aralık 1989)
- Birleşmiş Milletler, Avukatların Rolüne İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi (7 Eylül 1990)
- Birleşmiş Milletler, Savcılarının Rolüne Dair Yönerge, (7 Eylül 1990)
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, Yeni Bir Avrupa İçin Paris İartı (21 Kasım 1990)
- Birleşmiş Milletler, Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler (14 Aralık 1990)



- Birleşmiş Milletler, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar (14 Aralık 1990)
- Birleşmiş Milletler, Çevre ve Kalkınma Rio Deklarasyonu, (1992)
- Birleşmiş Milletler, Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri (20 Aralık 1993)
- Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri, (20 Aralık 1993)
- İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Yeniden Yapılanmasına İlişkin 11 Nolu Ek Protokol (11 Mayıs 1994)
- Birleşmiş Milletler, Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planı, (5-13 Eylül 1994)
- Avrupa Konseyi, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme, (1 Şubat 1995)
- Birleşmiş Milletler, Kopenhag Toplumsal Kalkınma Deklarasyonu, (6-12 Mart 1995)
- Birleşmiş Milletler, Pekin Deklarasyonu, (15 Eylül 1995)
- Birleşmiş Milletler, İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul Deklarasyonu, (3-14 Haziran 1996)
- Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Ve Biyotıp Sözleşmesi (Kasım- 1996)
- Çocuk haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (9 Haziran 1999)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Çalışmaya İlişkin Temel Hak ve İlkeler Deklarasyonu,(19 Haziran 1998)
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Eylem Sözleşmesi, (17 Haziran 1999)
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Güvenlik Şartı, (19 Kasım 1999)

## EK-2: TEMEL HAKLAR VE ÇEŞİTLERİ <sup>295</sup>



<sup>295</sup> [www.paylasimmerkezi.com/temel-haklar-ve-cesitleri-nelerdir](http://www.paylasimmerkezi.com/temel-haklar-ve-cesitleri-nelerdir) (Erişim T. 20.11.2014)

### **EK-3: SİZLER İNSAN HAKLARI KONUSUNDA GELİNMESİ GEREKEN YERLERİ ÇOKTAN AŞMIŞSINIZ..**

AB müzakere süreci öncesinde Türk polisi ve Avrupa polisi arasında Twinning projesi yapılmaktaydı. “İfade Alma Teknikleri ve İfade Odaları” konulu seminerde Avusturya İçişleri Bakanlığı polis psikoloğu, jandarma ve polisten sorumlu üst düzey bir müdür, Avusturya’da bulunan iki ayrı sivil toplum kuruluşunun başkanı ve insan hakları konusunda en yetkili isimlerden birisi bulunmıyordu.

Soruşturma esnasında insan haklarının ihlal edilmemesi üzerinde duruluyordu. Sekiz günlük seminerin son üç günü insan haklarına ayrılmıştı. Sunumlar devam ederken katılımcılara İspanya’da meydana gelen bir terör olayı sorularak insan hakları açısından irdelenmesi istendi. Konu, İngiltere’den başlayıp İspanya’ya kadar devam eden planlı bir operasyonu ve bomba yüklü bir aracı patlatacakları şüphesiyle çıkan çatışmada öldürülen beş teröristin oayını içermekteydi. Katılımcılar arasında sadece üç kişi terör biriminde çalıştığı için bu konuyu sunmak için ben gönüllü oldum. Konuyu tüm detaylarına kadar irdeledim, ayrıca kendi çalışmalarımızdan bir olayla da örnekledim. Ülkemizde yaşanan benzer olay ise, öldürme-yaralama-bombalama ve soygun türü eylemlere katılan dört örgüt mensubunun silahlı olarak bir araçta oldukları duyumu üzerine gerçekleştirilen bir operasyondur. Silahlı şahıslar takip edildiklerini anlayarak kaçmaya başlamışlar, kovalamaca esnasında ekip otomuza ardından da bir duvara çarparak durabilmişlerdi.

Operasyon ekiplerimiz bu tür olaylarda tecrübeli ve soğuk kanlı davrandığından eylemciler burunları bile kanamadan sağ olarak yakalanmışlardı. İki ayrı ülkede yaşanan iki ayrı olayın insan hakları ihlalleri yapıldığı iddia edilen ülkemizde İspanya’da yaşananın aksine olumlu bir şekilde sonuçlanması katılımcıların takdirini topladı. Sunumun sonunda; bu operasyonda yakalanarak gözaltına alınan ve şubede gördüğü yaklaşım tarzından etkilenerak örgütsel

faaliyetlerini bırakan örgüt mensubunun tutuklu bulunduğu Tekirdağ 1 No'lu F-Tipi cezaevinden kendisiyle mülakat yapan görevlilere gönderdiği şu mektubu okudum:

“Merhaba, öncelikle selam ediyor, sizleri sınımsızca duygularla kucaklıyorum. Nasılsınız? İnanın sizleri o kadar çok sevdim ki ailemin durumunu merak ettiğim gibi sizleri de merak ediyorum. Aslında bu, nası olduğunuzu merak etme değil. Biliyorum ki muhteşemsiniz. Ben sadece sizleri merak ettiğimi değil özlediğimi de belirtmek istiyorum. Saatlerce süren sohbetinizi özledim. Hiçbirinizi ayırt etmiyorum; çünkü hepinizden samimiyet ve sıcak ilgi gördüm. Alındığımda (Yakalama Anı) eşime ve çocuğuma olan davranışlarınız, hele o yakalama anında bizim silahlı olduğumuzu bile bile sağ almanız ve eşimin üstünü arayan arkadaşın ölçülü davranması beni çok etkilemişti. İyi ki varsınız ve iyi ki sizleri tanıdım. İnsanlara nasıl insanca muamele edileceğini gösterdiniz bize. İşbirlikçilik yaptı diye masum bir çocuğu öldürttüler. Şimdi daha net görebilmekteyim bazı şeyleri. Keşke sizleri daha önce tanıyabilseydim. Geçmişini geri getirmek mümkün olmuyor ama yanlıştan dönmenin huzurunu yaşıyorum. Size bir duvar saati gönderiyorum, kendi ellerimle yaptım, umarım beğenirsiniz. Tekrar görüşmek üzere kendinize iyi bakın hoşçakalın..”

Salonu bir sessizlik kapladı. Tercüme eden bayan dahil Avusturya'lı yetkililer mektuptan çok etkilendiler. İnsan hakları ile ilgili sunum yapmak için gelen görevli şu açıklamada bulundu:

“Size bu kısa ama çok etkileyici sunumunuzdan dolayı teşekkür ederim. Bu anlattıklarınız gerçekten çok güzel şeyler. Anlattıklarınız İnsan Hakları Mahkemesinde görevli hakimlerin kanaatleri ile birebir uyumlu, hatta siz daha ileri gitmişsiniz. Ancak biz maalesef daha kötü örneklerle ilgileniyoruz. Bizim gündemimiz sadece insan hakları ihlalleriyle dolu. ***Sizler bu noktada gelinmesi gereken noktayı çözmüşsünüz.***”

Görevli bu açıklamayı yaptıktan sonra insan haklarıyla ilgili hiçbir anlatımda bulunmadı.<sup>296</sup>

---

<sup>296</sup> Serdar BAYRAKTUTAN, Anne Ben Geldim, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2011, s. 87-89.